RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1906. Första Kammaren. N:o 48.

Måndagen den 14 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 12 i denna månad bordlagda ärenden, nämligen konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, statsutskottets utlåtanden n:is 146 och 147, bankoutskottets memorial n:o 12 äfvensom lagutskottets utlåtande n:o 50.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 8 och 9 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 7, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen jämte inom Riksdagen väckta förslag i fråga om valrätten till Riksdagens kamrar.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarne hänvisat Kungl. Maj:ts till Riksdagen aflåtna proposition n:o 55 jämte åtskilliga i anledning af densamma inom kamrarne afgifna yttranden. Uti nämnda proposition hade Kungl. Maj:t till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Förslag

till

ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen.

Regeringsformen.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män att föreslå tre behöriga

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

personer, då Konungen en af dem utnämne. På lika sätt förhålles med rådmans- och magistratssekreterarsysslorna i Stockholm.

§ 49.

Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger Rikets Ständer, tillkomma hädanefter Riksdagen. Den fördelas i två kamrar, Första Kammaren och Andra Kammaren, hvilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och, beträffande ledamöterna i Andra Kammaren, jämväl särskild af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftad lag stadga. Kamrarne — — — — — — — — sammankalla.

Hos urtima riksdag — — — — — — — — sammanhang.

§ 53.

Lagtima riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett konstitutionsutskott, att väcka och upptaga frågor rörande förändringar i grundlagarne, så ock i vallag, hvarom i 49 § förmäles, att yttranden däröfver till Riksdagen afgifva samt att granska de i statsrådet förda protokoll; ett statsutskott, att utreda — — — — kyrkolagarnes förbättring.

Å urtima riksdag skola — — — — förekommande ärenden.

Riksdagsordningen.

§ 10.

Val till Första Kammaren förrättas med slutna sedlar. Finnes valsedel lyda å person, som ej är valbar, eller på flere eller färre, än som vid valtillfället böra väljas, eller innefattar valsedel någon tvetydighet i anseende till den eller de valdes namn, skall samma sedel anses ogill.

Äro valsedlar till större antal än hälften ogilla och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt val anställdt.

De afgifna valsedlarna skola af valets förrättare inläggas under försegling och förvaras, till dess valets giltighet vederbörligen afgjorts.

§ 11.

För den, som — — — (lika med nuvarande § 10) — — — Ort och tid.

§ 12.

Är någon missnöjd — — — (lika med nuvarande § 11) — — — afgöras.

§ 13.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Riksdagsman — — — (lika med nuvarande § 12) — — — befallningshafvande.

b) **Andra Kammaren.**

§ 14.

1. Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundratrettio, däraf etthundrasextiofem för landet och sextiofem för städerna, väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Riket skall vara indeladt i valkretsar, som välja hvar en riksdagsman.

3. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utgör hvarje domsaga en valkrets. Understiger domsagornas antal etthundrasextiofem, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, såvidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar. Öfverstiger domsagornas antal etthundrasextiofem, skola, i den mån sådant erfordras, domsagor, som gränsa intill hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

4. Stad, hvars folkmängd uppgår till en sextiofemtedel men understiger två sextiofemtedelar af folkmängden i rikets alla städer, skall utgöra en valkrets.

5. Stad, hvars folkmängd är större än nyss är nämndt, skall indelas i så många valkretsar, som dess folkmängdssiffra innehåller sextiofemtedelar af folkmängdssiffran för rikets alla städer. Vid denna indelning skall iakttagas, att icke i någon valkrets folkmängden må med mera än en tjugondedel öfver- eller understiga det tal, som erhålles vid delning af stadens folkmängdssiffra med antalet valkretsar i staden; att området för hvarje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje, såframt ej i särskildt fall sådant hindras däraf, att under staden lydande mark är skild från dess öfriga område; att delning af byggnadskvarter ej utan synnerliga skäl må äga rum; samt att förening af territoriell församling eller del däraf med annan sådan församling eller del däraf icke må äga rum i vidare mån, än tillämpningen af de förut i detta mom. gifna stadganden påkallar.

6. Städer med mindre folkmängd än i 4 mom. är sagdt ordnas, såvidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som erfordras för uppnående af det i 1 mom. föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

7. Uppgår städernas folkmängd till mer än sextiofem tvåhundratrettiondedelar af folkmängden i hela riket, skall det här ofvan föreskrifna antalet riksdagsmän tvåhundratrettio utses för

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

landet och för städerna efter förhållandet mellan folkmängden å landet och i städerna. Stadgandena i 3, 4, 5 och 6 mom. skola i sådant fall äga motsvarande tillämpning.

8. Valkretsindelning verkställes, efter ofvan angifna grunder, hvart nionde år af Konungen. I stad, som i 5 mom. afses, skall förslag till valkretsindelning upprättas af magistraten och stadsfullmäktiges yttrande däröfver inhämtas. Den fastställda ordningen vinner ej tillämpning förr än i afseende å de val, hvilka näst därefter enligt 16 § 1 mom. skola äga rum. Utan afseende å inträffade förändringar länder den sedermera till ovillkorlig efterrättelse, intill dess ny indelning, på sätt nu är stadgadt, träder i tillämpning.

§ 15.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk man från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn;

c) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

§ 16.

1. Val till riksdagsmän — — — (lika med nuvarande § 15 mom. 1) — — — valen gälla.

2. Förordnar Konungen — — — (lika med nuvarande § 15 mom. 2) — — — återstående tiden.

§ 17.

Valen till Andra Kammaren äro omedelbara. Vid dessa val tillkommer hvarje röstande en röst. Har någon erhållit godkända röster till större antal än hälften af alla afgifna röster, vare han till riksdagsman utsedd. Har ej någon erhållit sådan röstöfvervikt, skall inom tre veckor från valets slutliga handläggning omval äga rum. Den, som därvid erhållit flera godkända röster än någon annan, vare lagligen vald, och skilje lotten emellan dem, som er-

hållit lika rösttal. Äro vid omvalet valsedlar till större antal än hälften ogilla, och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt omval anställdt.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 18.

Till ledamot i Andra Kammaren kan endast utses man, som äger valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående af flera valkretsar, inom någon af dessa.

§ 19.

För den, som blifvit utsedd till ledamot af Andra Kammaren, skall, på sätt i vallagen närmare stadgas, fullmakt ofördröjligen utfärdas i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till justitiedepartementet.

§ 20.

Riksdagsman, som för Andra Kammaren vald blifvit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för afsägelse. Såsom sådana anses:

1. de hinder allmänna lagen upptager såsom laga förfall;
2. ålder öfver 60 år;
3. att den valde tillförne såsom riksdagsman bevistat tre lagtima riksdagar.

Afsägelse af riksdagsmannauppdrag, som göres vid valtillfälle, pröfvas af den myndighet, som enligt vallagen lägger slutlig hand vid valet. Sker afsägelse efteråt, mellan riksdagar, pröfvas den af Konungens befallningshafvande.

§ 21.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 22.

1. Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren må han däröfver anföra besvär hos Konungens befallningshafvande i den ort, där myndighet, som enligt vallagen lägger slutlig hand vid valet, har sitt säte. För sådant ändamål äger klaganden hos nämnda myndighet äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom åtta dagar efter den slutliga handläggningen ingifva sina besvär till Konungens befallningshafvande, som, på sätt i 12 § stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara samt sist innan nästa dags utgång, efter det den för förklarings afgifvande bestämda tid till-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

ändalupit, sitt utslag i målet utfärdar. Varder omval utsatt, såsom i 17 § sägs, må öfver det första valet ej föras klagan annorledes än i sammanhang med besvär öfver omvalet.

2. Den med Konungens befallningshafvandes utslag missnöjde äger att, sist inom åtta dagar efter däraf erhållen del, till Konungens befallningshafvande inlämna sina besvär, ställda till Konungen, hvarefter med målet vidare så förhålles, som ofvan i 12 § sägs.

3. Vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannauppdrag ej blifvit godkänd, förfares i afseende därå, om afsägelsen ägt rum vid valtillfälle, enligt 1 mom. i denna paragraf och, om afsägelsen efteråt skett hos Konungens befallningshafvande, enligt 2 mom.

§ 25.

Fel, som vid riksdagsmannaval förelupit, må ej föranleda valets upphäfvande, med mindre felet kan antagas hafva inverkat på valets utgång.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar och vallag, hvarom i 49 § regeringsformen förmäles, samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande öfver de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlags- och vallagsfrågor.

2. Utskottet — — — stadgadt.

3. Utskottet — — — proposition.

Öfvergångsstadgande.

Intill dess nya val i hela riket till Andra Kammaren första gången förrättas efter det dessa bestämmelser trädt i kraft, skola i fråga om val till kammaren tillämpas de före ikraftträdandet gällande stadganden. Valkretsindelning, som i § 14 mom. 8 sägs, skall emellertid ofördröjligen verkställas och vinna tillämpning i afseende å förstnämnda val. Ny valkretsindelning skall därefter företagas året innan allmänna val jämlikt § 16 mom. 1 för fjärde gången efter den första valkretsindelningen äga rum.

I samband med förenämnda proposition hade Kungl. Maj:t till Riksdagens granskning öfverlämnat ett förslag till lag om val till Riksdagens Andra Kammare.

Jämte den kungl. propositionen hade konstitutionsutskottet till behandling förehaft följande till utskottet öfverlämnade motioner, nämligen:

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

dels motionerna inom Första Kammaren: n:o 31 af herr *P. Em. Lithander*, i hvilken motions syfte herrar *Alb. Bergström, Carl H. Björck* och *Carl von Baumgarten* instämt; n:o 32 af herr *C. Sjöcrona;* n:o 33 af herr friherre *Louis De Geer;* n:o 34 af herr *E. Hägglund;* n:o 36 af herrar *Gottfrid Billing* och *Ax. G. Svedelius;* samt n:o 38 af herrar *Chr. Lundeberg*, friherre *F. v. Essen, Rob. Almström, J. S. F. Stephens, Rich. Åkerman, P. Sörensson, L. Grundberg, Martin Nisser, E. Fränckel, K. Bohnstedt, O. Nilsson, Sv. Joh. Sandqvist, J. M. Ekströmer, Joh. Rylander, Knut Tillberg, P. Petersson, James Kennedy*, grefve *G. E. Lewenhaupt*, friherre *Werner G. von Schwerin, J. A. Lilliesköld, P. O. Liedberg, Edw. Bohnstedt, P. J. Andersson*, friherre *C. J. Rappe*, grefve *G. H. Spens, Hugo Hedenstierna*, friherre *W. Wrangel v. Brehmer, John Bernström, O. Herdin* och *P. M. Carlberg*; samt n:o 42 af herr *Montgomery* m. fl.,

dels ock motionerna inom Andra Kammaren: n:o 135 af herr *Carl J. Ödman*, i hvilken motions syfte herrar *S. Natt och Dag, G. O. Wallenberg* och *Dan Broström* instämt; n:o 136 af herr *Sten Nordström;* n:o 137 af herrar *Hjalmar Branting, A. J. Christiernson, Aug. Nilsson, F. W. Thorsson, Nils Persson, N. Edv. Lindberg, L. J. Carlsson, E. C. Kropp, Viktor Larsson, Herm. Lindqvist, E. A. Leksell, Bernh. Eriksson* och *Ernst Blomberg*, i hvilken motions syfte instämt herrar *A. Thylander, Oskar Berg, Curt Wallis* och *M. F. Nyström;* n:is 139 och 153 af herr *I. E. G. Svensson* i Skyllberg; n:o 140 af herr *Karl Warburg;* n:o 143 af herrar *Carl Lindhagen, Jakob Pettersson, Jacob T. Larsson, L. Gust. Broomé, Frithiof Söderbergh, Fr. Berglund, Edvard Wavrinsky* och *Knut Kjellberg;* n:o 144 af herrar *P. Hörnstén, Robert Johansson, Karl Warburg, S. J. Enander, W. Johansson* i Öija och *S. Natt och Dag;* n:o 145 af herr *A. Johanson* i Mossebo; n:o 148 af herr *Rudolf Kjellén;* n:o 149 af herrar friherre *Theodor Adelswärd* cch *Hugo Hammarskjöld;* n:o 151 af herrar *Alfred Petersson, Hans Andersson, P. Pehrsson* i Törneryd, *Ernst Lindblad, P. O. Lundell* och *K. E. v. Geijer;* samt n:o 152 af herr *Nils Andersson* i Pettersborg.

I den af herr *Lundeberg* m. fl. inom Första Kammaren afgifna motionen, n:o 38, hade hemställts:

»att Riksdagen måtte besluta att i samband med öfriga grundlagsändringar, som upptagas i blifvande beslut rörande utsträckningen af valrätten till Riksdagens Andra Kammare, antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förändrade lydelse af nedannämnda grundlagsstadganden:

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 71 regeringsformen.

På enahanda sätt förfares jämväl, där kamrarne sig icke förena om grunderna för någon bevillning, sättet för deras tillämpning eller bevillningens fördelning till utgörande; dock att bägge kamrarnes sammanstämmande beslut erfordras ej mindre för meddelande af nya bestämmelser rörande skattefrihet eller lindring i skatten för viss inkomst eller förmögenhet, än äfven, när fråga är om bevillnings utgörande efter progressiv skala (eller med olika skattesatser för olika slag af inkomst eller förmögenhet), för fastställande eller ändring af bestämmelser rörande skatteskala, förhållandet mellan skattesatser för inkomst eller förmögenhet af olika slag samt den procent af inkomst eller förmögenhet, hvartill skatten högst må uppgå.

§ 65 riksdagsordningen.

När, i fråga om statsutgifter eller bevillning, med det undantag, hvarom i regeringsformens 71 § förmäles, eller om reglementariska föreskrifter för riksbanken, dess inkomster och utgifter, eller om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, eller om riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, kamrarne fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarne hvar för sig rösta om de olika beslut, hvari hvardera förut stannat; kommande den mening, som därvid erhåller de flesta ledamöters af båda kamrarne sammanräknade röster, att gälla såsom Riksdagens beslut. För att vid sådan omröstning förekomma lika antal röster, skall i Andra Kammaren afläggas och förseglas en sedel, hvilken, i händelse de öfriga sammanräknade rösterna utfalla lika, öppnas och afgör frågan. Är pluralitet redan vunnen, bör den aflagda sedeln ouppbruten genast förstöras.»

I motionen n:o 145 hade herr *A. Johanson* i Mossebo inom Andra Kammaren föreslagit, att Riksdagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af

Regeringsformen.

§ 31.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 49.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 53.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

Riksdagsordningen.

§ 10.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 11.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 12.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 13.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

b) Andra Kammaren.

§ 14.

Mom. 1. Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundratrettio, däraf etthundrasextiofem för landet och sextiofem för städerna, väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början näst efter det, under hvilket valet sker.

Mom. 2. Riket skall vara indeladt i valkretsar, som välja hvar en riksdagsman.

Mom. 3. Å landet utgör hvarje domsaga en valkrets. Understiger domsagornas antal etthundrasextiofem, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, såvidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar. Öfverstiger domsagornas antal etthundrasextiofem, skola, i den mån sådant erfordras, domsagor, som gränsa intill hvarandra och hafva minsta folkmängd, förenas två och två till en valkrets.

Mom. 4. Stad, hvars folkmängd uppgår till en sextiofemtedel, men understiger två sextiofemtedelar af folkmängden i rikets alla städer, skall utgöra en valkrets.

Mom 5. I fråga om riksdagsmannaval skall sådan köping eller municipalsamhälle, hvars folkmängd uppgår till minst ett tusen invånare, såsom stad anses.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Mom. 6. Stad, köping eller municipalsamhälle, hvars folkmängd är större än i mom. 4 sägs, skall indelas i så många valkretsar, som dess folkmängdssiffra innehåller sextiofemtedelar af folkmängdssiffran för rikets alla städer, köpingar och municipalsamhällen. Vid denna delning skall iakttagas, att icke i någon valkrets folkmängden må med mera än en tjugondedel öfver- eller understiga det tal, som erhålles vid delning af stadens, köpingens eller municipalsamhällets folkmängdssiffra med antalet valkretsar i dessa samhällen; att området för hvarje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje, så framt ej i särskildt fall sådant hindras däraf, att under staden, köpingen eller municipalsamhället lydande mark är skild från dess öfriga område; att delning af byggnadskvarter ej utan synnerliga skäl må äga rum; samt att förening af territorialförsamling eller del däraf med annan sådan församling eller del däraf icke må äga rum i vidare mån än tillämpningen af de förut i detta mom. gifna stadganden påkalla.

Mom. 7. Städer, köpingar och municipalsamhällen med mindre folkmängd än i 4 mom. är sagdt ordnas, såvidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som erfordras för uppnående af det i 1 mom. föreskrifna antal riksdagsmän för dessa samhällen.

Mom. 8. Uppgår städernas samt köpingars och municipalsamhällens folkmängd med i mom. 5 angifvet invånareantal till mer än sextiofem tvåhundratrettiondedelar af folkmängden i hela riket, skall det härofvan föreskrifna antalet riksdagsmän tvåhundratrettio utses för landet och för städerna, de sistnämnda, hvartill köpingar och municipalsamhällen med förut angifvet invånareantal räknas, efter förhållandet mellan folkmängden å landet och i städerna.

Mom. 9. Indelning af valkretsarne efter ofvan angifna grunder bestämmes hvart nionde år af Konungen.

§ 15.

Valrätt tillkommer inom den kommun, där han bosatt är, en hvar välfrejdad svensk man, som är skyldig till staten erlägga honom påförd direkt skatt, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

a) den som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd,

b) den som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hustru eller minderårigt barn,

c) den som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas en röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 16.

Lika med nuvarande § 15.

§ 17.

Valen till Andra Kammaren äro omedelbara. Vid dessa val tillkommer hvarje röstande en röst. Den, som därvid erhållit de flesta rösterna, vare lagenligen vald, och skilje lotten emellan dem, som erhållit lika röstetal.

§ 18.

Till ledamot i Andra Kammaren kan endast utses man, som äger valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående af flera valkretsar, inom någon af dessa.

§ 19.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 20.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 21.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 22.

Mom. 1. Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren, må han däröfver anföra besvär hos Konungens befallningshafvande i den ort där myndighet, som enligt vallagen lägger slutlig hand vid valet, har sitt säte. För sådant ändamål äger klaganden hos nämnda myndighet äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom åtta dagar efter den slutliga handläggningen ingifva sina besvär till Konungens befallningshafvande, som på sätt i 12 § stadgas

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara, samt sist innan nästa dags utgång, efter det den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, sitt utslag i målet utfärdar.

Mom. 2. Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

Mom. 3. Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 25.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 38.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

Den inom Första Kammaren väckta motionen n:o 42, hvilken undertecknats af herrar *K. G. Bildt*, *C. Cedercrantz*, friherre *Louis de Geer*, grefve *R. G. Hamilton*, *Axel Hedborg*, *K. S. Husberg*, friherre *Gust. Lagerbring*, *P. O. Liedberg*, *H. E. Montgomery*, grefve *Fredrik von Rosen*, grefve *Carl Taube*, *Seb. Tham*, *C. D. Uppström*, grefve *A. Wachtmeister*, grefve *Hans Wachtmeister* samt grefve *Hugo Wachtmeister*, var af följande lydelse:

»Då rösträttsfrågan nu står inför sitt afgörande vid denna riksdag, och man i den mängd motioner, som afgifvits, har ett godt material för bedömande af de skiftande åskådningarne i denna fråga inom Riksdagen, synes tiden vara inne att söka framkomma med ett förslag, hvilket kan hafva någon utsikt att åstadkomma den sammanjämkning af uppfattningarne inom båda kamrarne, som är erforderlig för att den för vårt fosterland så viktiga frågan icke skall länkas in i nya och okända banor med de uppslitande strider, som däraf måste blifva en följd. I detta afseende synes ett sammankopplande af den kungliga propositionen med den af herr Chr. Lundeberg m. fl. i Första Kammaren afgifna motionen i främsta rummet böra komma i betraktande. Första Kammaren skulle på så sätt kunna få se ett af sina förnämsta önskemål, undandragandet af vissa delar af beskattningen från de gemensamma voteringarnes ovissa utslag, tillgodosedt. Likaledes synes man på många håll vara af den uppfattningen, att en bestämmelse rörande köpingars och municipalsamhällens hänförande till städerna, liksom ock mantalspenningarnes erläggande såsom villkor för rösträttens utöfvande i öfverensstämmelse med hvad herr Johanson i Mossebo föreslagit, skulle göra den kungliga propositionen mera antaglig.

Vi tillåta oss därför vördsamt hemställa, att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition icke kan oförändrad bifallas, ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49, 53 och 71 rege-

ringsformen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25, 38 och 65 riksdagsordningen:

Om utsträckning af den politiska röslrätten m. m. (Forts.)

Regeringsformen.

§ 31 (lika med Kungl. Maj:ts förslag).
§ 49 (lika med Kungl. Maj:ts förslag).
§ 53 (lika med Kungl. Maj:ts förslag).
§ 71 (lika med herr Lundebergs m. fl. motion).

Riksdagsordningen.

§§ 10—13 (lika med Kungl. Maj:ts förslag).

b) Andra Kammaren.

§ 14 (lika med herr A. Johansons i Mossebo förslag).
§ 15 (lika med herr A. Johansons i Mossebo förslag med uteslutande af orden »honom påförd»).
§ 16 (lika med Kungl. Maj:ts förslag).
§§ 17—22 (lika med Kungl. Maj:ts förslag).
§ 25 (lika med Kungl. Maj:ts förslag).
§ 38 (lika med Kungl. Maj:ts förslag).
§ 65 (lika med herr Lundebergs m. fl. förslag).

Öfvergångsstadgande.

(lika med Kungl. Maj:ts förslag).»

I den af herr *Petersson* och medmotionärer inom Andra Kammaren afgifna motion, n:o 151, hade föreslagits,

»att Riksdagen måtte antaga såsom hvilande, för vidare grundlagsenlig behandling, följande förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 6 till och med 10, 13 till och med 25, 27, 28 och 38 riksdagsordningen äfvensom till öfvergångsstadganden i riksdagsordningen.

Regeringsformen.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män att föreslå tre behörige personer, då Konungen en af dem utnämne. På lika sätt förhålles med rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 49.

Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter Riksdagen. Den fördelas i två kamrar, Första Kammaren och Andra Kammaren, hvilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och särskildt af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftad vallag stadga. Kamrarna — — — — sammankalla.

Hos urtima riksdag — — — — — sammanhang.

§ 53.

Lagtima riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett konstitutionsutskott, att väcka och upptaga frågor rörande förändringar i grundlagarne, så ock i vallag, hvarom i 49 § förmäles, att yttranden däröfver till Riksdagen afgifva samt att granska de i statsrådet förda protokoll; ett statsutskott, att utreda — — — — — kyrkolagarnes förbättring.

Å urtima riksdag skola — — — — — förekommande ärenden.

Riksdagsordningen.

§ 6.

1. Första Kammarens ledamöter skola till ett antal af ethundrafemtio för en tid af 6 år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje — — — — (lika med nuvarande) — — — — — folkmängd.

3. För — — — — — (lika med nuvarande) — — — — — riksdagsman.

4. Därest — — — — — (lika med nuvarande) — — — — — riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, bestämmes hvart femte år af Konungen; dock må hvad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Valkretsarne i riket indelas efter län, till hvilka i fråga om riksdagsmannaval Stockholms stad är att hänföra, i sex grupper. Denna indelning innehålles i vallagen.

7. Upphör stad att i landsting deltaga, inträder stadens rätt att utse riksdagsman, först då nya bestämmelser om riksdagsmännens antal för de särskilda valkretsarne därefter utfärdas och nya

allmänna val skola ske inom den grupp af valkretsar, till hvilken det län, där staden är belägen, hörer.

8. Äro — — — — — (lika med nuvarande mom. 7) — — — — — riksgäldskontoret.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 7.

1. Inom hvar och en af de sex grupper, i hvilka valkretsarne äro indelade, samt efter den ordning, som i vallagen är mellan grupperna stadgad, förrättas hvart sjätte år för hvarje valkrets allmänna val af vederbörande landsting och stadsfullmäktige till riksdagsmän i Första Kammaren för nästföljande sexårsperiod. Valen förrättas af landsting vid lagtima möte och af stadsfullmäktige vid sammanträde under september månad.

2. Har Konungen förordnat nya val, förrättas sådana ofördröjligen inom hvarje valkrets för den tid, som återstår af den för valkretsen gällande valperiod. Landsting sammanträder för det ändamål, där så erfordras, till urtima möte.

3. Då riksdagsman utses, väljas ock i enahanda ordning inom hvarje valkrets lika antal suppleanter. Ordningen suppleanterna emellan bestämmes sålunda, att tidigare vald suppleant har företräde framför senare vald. Äro genom samma val utsedda två eller flera suppleanter, bestämmes ordningen dem emellan efter deras olika röstetal och vid lika röstetal genom lottning.

§ 8.

Till ledamöter i Första Kammaren och till suppleanter för dem kunna endast väljas män, som — — — — (lika med nuvarande § 9) — — befattning.

§ 9.

Val till Första Kammaren förrättas med slutna sedlar. Skola inom en valkrets flere ledamöter än en eller flere suppleanter än en utses, är valet proportionellt, på sätt i vallagen stadgas.

Äro valsedlar till större antal än hälften ogilla och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt val anställdt.

§ 10.

För — — — — — (lika med nuvarande lydelsen af första punkten) — — — — justitiedepartementet. Fullmakterna underskrifvas, när valet verkställts af landsting, af dess ordförande, med kontrasignation af landstingets sekreterare, och, då valet skett af stad, utaf stadsfullmäktiges ordförande jämte 2 af desse fullmäktige.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 13.

1. Har ledamot i Första Kammaren afgått före utgången af den tid, för hvilken han blifvit vald, inträder vederbörande suppleant från den valkrets, den afgångne tillhörde, för den återstående tiden.

2. Afgår riksdagman för valkrets, som enligt gällande valkretsindelning icke längre äger att i den afgångnes ställe hafva ledamot i Första Kammaren, inträder såsom ledamot närmast i tur varande suppleant från valkrets, som enligt hvad i § 6 mom. 8 sägs är till ökning i antalet riksdagsmän berättigad. Sådan ledamot innehar sin befattning till utgången af det år, då nytt allmänt val för nästkommande sexårsperiod skall äga rum inom den valkrets, där han blifvit till suppleant vald, eller Konungen förordnar nya val.

3. Skall suppleant inträda såsom ledamot i Första Kammaren och finnes för vederbörande valkrets vald suppleant icke att tillgå, företages ofördröjligen val af sådan. Landsting sammanträder för det ändamål, där så erfordras, till urtima möte.

4. För suppleant, hvilken inträder såsom ledamot i Första Kammaren, utfärdas fullmakt, när suppleanten utsetts af landsting, af den, som vid tiden för inträdet är ordförande i landstinget, med kontrasignation af landstingets sekreterare, och, då valet skett af stad, utaf stadsfullmäktiges ordförande jämte två af desse fullmäktige.

Öfvergångsstadganden.

1. Riksdagsman i Första Kammaren, som blifvit utsedd för en tid af nio år, äger med sin befattning fortfara till utgången af det kalenderår, under hvilket nio år från valet förflyta.

Då sådan riksdagsman afgår, företages, där så erfordras, af vederbörande valkrets nytt val af ledamot i Första Kammaren i den afgångnes ställe för tiden intill utgången af det år, under hvilket nytt allmänt val för nästkommande sexårsperiod skall inom valkretsen hållas. På samma gång utses suppleant för sådan ledamot.

2. Förordnar Konungen nya val till Första Kammaren, innan samtliga de sex grupper, i hvilka valkretsarne äro indelade, förrättat allmänt val för nästföljande sex år, skola de nya valen icke gälla längre tid än:

för valkretsar, som tillhöra första gruppen, till och med kalenderåret näst efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra andra gruppen, till och med andra kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra tredje gruppen, till och med tredje kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra fjärde gruppen, till och med fjärde kalenderåret efter det, då valet hålles,

samt för valkretsar, som tillhöra femte gruppen, till och med femte kalenderåret efter det, då valet hålles.

För valkretsar, som tillhöra sjätte gruppen, gälla valen till och med sjätte kalenderåret efter det, då valet hålles.

Under kalenderåret närmast före det år, då de af Konungen förordnade valen sålunda upphöra att gälla, förrättas allmänna val af vederbörande valkretsar för närmast därefter följande sex år.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

b) Andra Kammaren.

§ 14.

Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundratrettio väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

§ 15.

1. Riket skall vara indeladt i valkretsar, hvilka välja enhvar minst tre riksdagsmän.

2. Stad, hvars folkmängd vid början af andra året före en treårsperiod uppgår till eller öfverstiger tre tvåhundratrettiondelar af rikets folkmängd, skall från och med denna treårsperiod utgöra en valkrets. Inträffar sedermera vid början af andra året före en treårsperiod, att folkmängden i en sådan stad ej längre uppgår till en nittiondel af rikets folkmängd, skall den stad icke vidare bilda egen valkrets.

Städer inom olika län må bilda en valkrets. Eljest må delar af ett län icke sammanföras med delar af ett annat län till gemensam valkrets.

Äger stad, som bildar egen valkrets, att utse flera än åtta riksdagsmän, må den stad delas i två valkretsar.

4. Rikets indelning i valkretsar innehålles i vallagen.

§ 16.

1. Inom hvarje valkrets väljes, efter folkmängden vid början af året näst före den treårsperiod, för hvilken valen gälla, en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en tvåhundratrettiondel af rikets folkmängd; och skola för ernående af hela antalet tvåhundratrettio riksdagsmän de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som, efter hvad nyss är sagdt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, hvar för

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

sig i ordning efter öfverskottens storlek vara berättigad att välja ytterligare en riksdagsman. Äro öfverskottstalen lika för två eller flera valkretsar, afgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i § 6 mom. 8 är stadgadt. Ej må dock i någon valkrets antalet riksdagsmän understiga tre.

2. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, fastställes af Konungen.

§ 17.

Valrätt tillkommer enhvar välfräjdad svensk man från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufem års ålder, dock ej:

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn;

c) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen af nu stadgade villkor meddelas i vallagen.

§ 18.

1. Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas under september månad året näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

2. Förordnar Konungen nya val, verkställas dessa ofördröjligen för den återstående tiden.

§ 19.

Valen till Andra Kammaren äro proportionella och omedelbara. Hvarje röstande äge därvid lika röst.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 20.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast utses män, som vid valtillfället äga valrätt inom den valkrets, för hvilken de väljas, eller, där fråga är om stad, bestående af två valkretsar, inom någon af dessa.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 21.

För enhvar, som blifvit utsedd till ledamot af Andra Kammaren, utfärdas ofördröjligen af Konungens befallningshafvande fullmakt i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till justitiedepartementet.

§ 22.

Riksdagsman, som för Andra Kammaren vald blifvit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för afsägelse. Såsom sådana anses:

1) de hinder, allmänna lagen upptager såsom laga förfall;

2) ålder öfver 60 år;

3) att den valde tillförne såsom riksdagsman bevistat tre lagtima riksdagar.

Afsägelse af riksdagsmannauppdrag, ehvad den göres vid valtillfälle eller efteråt, mellan riksdagar, pröfvas af Konungens befallningshafvande.

§ 23.

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren eller sådan Konungens befallningshafvandes åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, eller vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannauppdrag ej blifvit godkänd, må han däröfver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshafvande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut eller, där afsägelse skett senare än vid valtillfälle, efter erhållen del af Konungens befallningshafvandes beslut sina till Konungen ställda besvär ingifva till befallningshafvanden, som, på sätt i § 11 stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshafvande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, hvarefter med målet vidare så förhålles, som i § 11 sägs.

§ 24.

Hvarje ledamot — — — (lika med nuvarande § 23) — — — af arfvodet.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

c) Gemensamma bestämmelser.

§ 25.

Rösträtt må ej utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer.

§ 27.

Därest någon varder för samma tid vald till ledamot af bägge kamrarna eller till ledamot af Första Kammaren för två eller flera valkretsar, må på honom ankomma att bestämma, i hvilkendera kammaren han vill inträda eller för hvilken valkrets han vill anses till riksdagsman vald. Dock åligger honom att hos Konungens befallningshafvande i den ort, för hvilken han riksdagsmannauppdrag ej mottager, därom göra skyndsam anmälan.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, hvarefter Konungen anbefaller dess befallningshafvande föranstalta, att annan utses i den afgångnes ställe.

Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgång uppstår, åligger Konungens befallningshafvande att föranstalta om utseende af annan person i den afgångnes ställe.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar och vallag, hvarom i § 49 regeringsformen förmäles, samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande öfver de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlags- och vallagsfrågor.

2. Utskottet — — — stadgadt.

3. Utskottet — — — — proposition.

Öfvergångsstadgande.

Intill dess nya val i hela riket till Andra Kammaren första gången förrättas efter utgången af augusti månad 1910, skola i fråga om val till kammaren tillämpas de före år 1909 i sådant hänseende gällande stadganden.

I de motioner, som afgifvits af herr *Lithander*, herr *Sjöcrona*, herr *Lindhagen* m. fl. och herr *Hörnstén* m. fl., hade framställts förslag om politisk rösträtt äfven för kvinnor.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt,

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

1:o) a) att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunde af Riksdagen bifallas, ville, i anledning af den utaf herr Petersson m. fl. inom Andra Kammaren afgifna motionen n:o 151, antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 6 till och med 25 äfvensom §§ 28 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadganden i riksdagsordningen:

Regeringsformen.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män att föreslå tre behörige personer, då Konungen en af dem utnämne. På lika sätt förhålles med rådmans- och magistratssekreterare-sysslorna i Stockholm.

§ 49.

Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter Riksdagen. Den fördelas i två kamrar, Första Kammaren och Andra Kammaren, hvilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och särskildt af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftad vallag stadga. Kamrarne äga i alla frågor lika behörighet och myndighet; skolande Riksdagen i kraft af denna grundlag sammankomma till lagtima möte hvarje år den 15 Januari, eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter; Konungen dock obetaget, att, emellan lagtima riksdagar, urtima riksdag sammankalla.

Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranledt Riksdagens sammankallande eller af Konungen eljest för densamma framlägges, så ock hvad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

§ 53.

Lagtima Riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett konstitutionsutskott, att väcka och upptaga frågor rörande förändringar i grundlagarne, så ock i vallag, hvarom i § 49 förmäles, att yttranden däröfver till Riksdagen afgifva, samt att granska de i statsrådet förda protokoll; ett statsutskott, att utreda och för Riksdagen uppgifva statsverkets och riksgäldsverkets tillstånd, förvaltning och behof; ett bevillningsutskott, att behandla bevillningsfrågor; ett bankoutskott, att öfverse bankens styrelse och tillstånd samt föreskrifter om bankoförvaltningen gifva; samt

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

ett lagutskott, att utarbeta de från kamrarna remitterade förslag till civil-, kriminal-, kommunal- och kyrkolagarnes förbättring.

Å urtima riksdag skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras för beredning af därvid förekommande ärenden.

Riksdagsordningen.

Kamrarnas bildande.

a) Första Kammaren.

§ 6.

1. Första Kammarens ledamöter skola, till ett antal af etthundrafemtio och för en tid af nio år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundrafemtiondel af rikets folkmängd.

3. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 2 sägs, väljes dock en riksdagsman.

4. Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stadgandena i mom. 2 och 3 bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående af detta antal, de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som enligt mom. 2 äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att hvardera välja ytterligare en riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, bestämmes hvart tionde år af Konungen; dock må hvad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Valkretsarne i riket indelas i nio grupper. Denna indelning fastställes i vallagen.

7. Upphör stad att i landsting deltaga, inträder stadens rätt att utse riksdagsman först då nya bestämmelser om riksdagsmännens antal för de särskilda valkretsarna därefter utfärdats och nya allmänna val skola ske inom den grupp af valkretsar, till hvilken det län, där staden är belägen, hörer.

8. Äro icke, då tillämpning skall ske af den i mom. 5 nämnda bestämmelse, så många ledigheter inom kammaren, att nya valkretsar, som i följd af stadgandet i näst föregående mom. ännu ej utsett riksdagsmän, samt gamla valkretsar, för hvilka ökning af

antalet riksdagsmän bör äga rum, kunna samtidigt komma i åtnjutande af rättigheten att välja fullt antal riksdagsmän, skall, i afseende å ordningen för sagda rättighets utöfning dessa valkretsar emellan, gälla till efterrättelse: att nya valkretsar äga företräde framför äldre; att bland två eller flera nya valkretsar företrädet tillkommer den, som tidigast utträdt ur landsting; att valkretsar, för hvilka tillökningen i riksdagsmännens antal är grundad på stadgandena i mom. 2 äga företräde framför valkretsar, för hvilka sådan tillökning härleder sig från föreskrifterna i mom. 4; att bland sådana valkretsar, hvilka på grund af stadgandena i mom. 2 äga välja ökadt antal riksdagsmän, den har företrädet, för hvilken detta antal är störst, eller, om antalet är lika för två eller flera valkretsar, den bland dem, hvars folkmängd mest öfverskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne; att bland sådana valkretsar, hvilka jämlikt mom. 4 äga utse ökadt antal riksdagsmän, företrädet tillkommer den, för hvilken det i samma mom. omnämnda folkmängdsöfverskott är störst; samt att i de fall, där folkmängdsöfverskottet, såsom lika stort för två eller flera valkretsar, ej kan tjäna till grund för bestämmande af företrädet dem emellan, detta skall afgöras genom lottning inför chefen för justitiedepartementet i närvaro af tre bland fullmäktige i rikets bank och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 7.

1. Inom hvar och en af de nio grupper, i hvilka valkretsarne äro indelade, samt efter den ordning, som i vallagen är mellan grupperna stadgad, förrättas hvart nionde år för hvarje valkrets allmänna val till riksdagsmän i Första Kammaren för nästföljande nioårsperiod. Valen förrättas af landsting vid lagtima möte och af stadsfullmäktige vid sammanträde under september månad.

2. Har Konungen förordnat nya val, förrättas sådana ofördröjligen inom hvarje valkrets för den tid, som återstår af den för valkretsen gällande valperiod.

3. Då riksdagsmän utses, väljas ock inom hvarje valkrets suppleanter för samma tid och till lika antal. I hvilken ordning desse vid inträffad ledighet skola inträda såsom riksdagsmän, därom stadgas i vallagen.

4. Hafva samtlige för en valkrets valde suppleanter inträdt såsom ledamöter i Första Kammaren eller eljest afgått, företages nytt val af suppleanter för valperioden till samma antal, som valkretsen har att utse riksdagsmän.

5. Landsting sammanträder för val af riksdagsmän och suppleanter, där så erfordras till urtima möte.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 8.

Till ledamöter i Första Kammaren och till suppleanter för dem kunna endast väljas män, som uppnått trettiofem års ålder samt äga och minst tre år näst före valet ägt fastighet till taxeringsvärde, ej understigande åttatiotusen riksdaler, eller ock till staten skatta samt under tid, som nyss är sagd, skattat för minst fyratusen riksdaler årlig inkomst af kapital eller arbete. Kommer riksdagsman, efter det han vald blifvit, i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar till ledamot i kammaren, frånträder han sin befattning.

§ 9.

Skola inom en valkrets flera ledamöter än en eller flera suppleanter än en utses, är valet proportionellt.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 10.

1. Afsäger sig vid valtillfället den, som valts till ledamot i Första Kammaren, sitt uppdrag, skall hans plats omedelbart tillerkännas den förste i ordningen bland suppleanterna.

2. Har ledamot i Första Kammaren afgått före utgången af den tid, för hvilken han blifvit vald, inträder vederbörande suppleant från den valkrets, den afgångne tillhörde, för den återstående tiden.

3. Afgår riksdagsman för valkrets, som enligt gällande bestämmelser om antalet riksdagsmän för hvarje valkrets icke äger att i den afgångnes ställe insätta ledamot i Första Kammaren, inträder såsom ledamot suppleant från valkrets, som, enligt hvad i § 6 mom. 8 sägs, är till ökning i antalet riksdagsmän berättigad. Sådan ledamot innehar sin befattning till utgången af det år, då nytt allmänt val för nästkommande nioårsperiod skall äga rum inom den valkrets, där han blifvit till suppleant vald, eller till dess Konungen förordnar om nya val.

§ 11.

För den, som blifvit till ledamot i Första Kammaren utsedd, utfärdas vid valförrättningens slut fullmakt i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till justitiedepartementet. Fullmakterna underskrifvas, när valet verkställts af landsting, af dess ordförande, med kontrasignation af landstingets sekreterare, och, då valet skett af stad, af stadsfullmäktiges ordförande jämte två af desse fullmäktige.

På enahanda sätt förfares med afseende å fullmakt för suppleant, då denne skall inträda såsom ledamot i Första Kammaren.

Om lydelse af fullmakt stadgas i vallagen.

§ 12.

Är någon missnöjd med riksdagsmanna- eller suppleantval, som af landsting eller stadsfullmäktige förrättadt är, må han däröfver hos Konungen anföra underdåniga besvär. Han äger för sådant ändamål hos landstingets sekreterare eller stadsfullmäktiges ordförande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sina till Konungen ställda besvär, sist inom en månad efter valförrättningens slut, ingifva till Konungens befallningshafvande, som genom kungörelse, hvilken i allmänna tidningarna införes, utsätter viss kort tid, inom hvilken underdånig förklaring må öfver besvären till Konungens befallningshafvande aflämnas. Sedan den tid tilländagått, har Konungens befallningshafvande att besvärshandlingarna jämte de förklaringar, som må hafva inkommit, ofördröjligen till Konungen insända, för att i dess högsta domstol skyndsamt föredragas och afgöras.

§ 13.

Riksdagsman i Första Kammaren äger ej att för denna befattning något arfvode uppbära. Vill han befattningen sig afsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens befallningshafvande. Rätt att uppdraget sig afsäga tillkommer ock suppleant.

Öfvergångsstadgande.

1. Riksdagsman i Första Kammaren, som är vald med tillämpning af före år 1909 gällande stadganden, äger med sin befattning fortfara till utgången af det kalenderår, under hvilket nio år från valet förflyta.

Då sådan riksdagsman afgår, företages, där så erfordras, af vederbörande valkrets nytt val af ledamot i Första Kammaren i den afgångnes ställe för tiden intill utgången af det år, under hvilket nytt allmänt val för nästkommande nioårsperiod skall inom valkretsen hållas; skulle äfven denne före nämnda tid afgå, företages nytt ersättningsval.

2. Förordnar Konungen nya val till Första Kammaren, innan samtliga de nio grupper, i hvilka valkretsarne äro indelade, förrättat allmänt val för nästföljande nio år, skola de nya valen icke gälla längre tid än:

för valkretsar, som tillhöra första gruppen, till och med kalenderåret näst efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra andra gruppen, till och med andra kalenderåret efter det, då valet hålles,

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

för valkretsar, som tillhöra tredje gruppen, till och med tredje kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra fjärde gruppen, till och med fjärde kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra femte gruppen, till och med femte kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra sjätte gruppen, till och med sjätte kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra sjunde gruppen, till och med sjunde kalenderåret efter det, då valet hålles, samt

för valkretsar, som tillhöra åttonde gruppen, till och med åttonde kalenderåret efter det, då valet hålles.

För valkretsar, som tillhöra nionde gruppen, gälla valen till och med nionde kalenderåret efter det, då valet hålles.

Under kalenderåret närmast före det år, då de af Konungen förordnade valen sålunda upphöra att gälla, förrättas allmänna val af vederbörande valkretsar för närmast därefter följande nio år.

b) Andra Kammaren.

§ 14.

Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundratrettio väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

§ 15.

1. Riket skall vara indeladt i valkretsar, hvilka välja enhvar minst tre riksdagsmän.

Delar af ett län må icke sammanföras med delar af ett annat län till gemensam valkrets.

2. Stad, hvars folkmängd vid början af andra året före en treårsperiod uppgår till eller öfverstiger tre tvåhundratrettiondelar af rikets folkmängd, skall från och med denna treårsperiod utgöra en valkrets. Inträffar sedermera vid början af andra året före en treårsperiod, att folkmängden i sådan stad ej längre uppgår till en nittiondel af rikets folkmängd, skall den stad icke vidare bilda egen valkrets.

Äger stad att utse flere än åtta riksdagsmän, må den stad delas i två valkretsar.

3. Rikets indelning i valkretsar fastställes i vallagen.

§ 16.

1. Inom hvarje valkrets väljes efter folkmängden vid början af året näst före den treårsperiod, för hvilken valen gälla, en riks-

dagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en tvåhundratrettiondel af rikets folkmängd; och skola för ernående af hela antalet tvåhundratrettio riksdagsmän de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som, efter hvad nyss är sagdt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna hvar för sig i ordning efter öfverskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro öfverskottstalen lika för två eller flera valkretsar, afgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i § 6 mom. 8 är stadgadt. Ej må dock i någon valkrets antalet riksdagsmän understiga tre.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

2. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, fastställes af Konungen.

§ 17.

Valrätt tillkommer en hvar välfrejdad svensk man, som är skyldig till staten erlägga direkt skatt, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufem års ålder, dock ej.

a) den, som står under förmynderskap eller i konkurstillstånd;

b) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn;

c) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) värnpliktig som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen af nu stadgade villkor meddelas i vallagen.

§ 18.

1. Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas under september månad året näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

2. Förordnar Konungen nya val, verkställas dessa ofördröjligen för den återstående tiden.

§ 19.

Valen till Andra Kammaren äro proportionella och omedelbara. Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 20.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast utses män, som vid valtillfället äga valrätt inom den valkrets, för hvilken de

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

väljas, eller, där fråga är om stad, bestående af två valkretsar, inom någon af dessa.

§ 21.

För den, som blifvit utsedd till ledamot i Andra Kammaren, skall, på sätt i vallagen närmare stadgas, fullmakt ofördröjligen utfärdas i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till justitiedepartementet.

§ 22.

Riksdagsman, som för Andra Kammaren vald blifvit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för afsägelse. Såsom sådana anses:

1. de hinder allmänna lagen upptager såsom laga förfall;
2. ålder öfver 60 år;
3. att den valde tillförne såsom riksdagsman bevistat tre lagtima riksdagar.

Afsägelse af riksdagsmannauppdrag, ehvad den göres vid valtillfälle eller efteråt, mellan riksdagar, pröfvas af Konungens befallningshafvande.

§ 23.

Ar någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren, eller sådan Konungens befallningshafvandes åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, eller vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannauppdrag ej blifvit godkänd, må han däröfver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshafvande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut eller, där afsägelse skett senare än vid valtillfälle, efter erhållen del af Konungens befallningshafvandes beslut sina till Konungen ställda besvär ingifva till befallningshafvanden, som, på sätt i § 12 stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshafvande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, hvarefter med målet vidare så förhålles, som i § 12 sägs.

§ 24.

Hvarje ledamot af Andra Kammaren åtnjuter af statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt arfvode af ett tusen tvåhundra riksdaler för hvarje lagtima riksdag; dock att, när antingen Konungen upplöser Riksdag, innan den varit fyra

månader tillsammans, eller ledamot af kammaren eljest afgår från sin befattning under riksdagen, innan så lång tid af dess sammanträde förflutit, eller Riksdagen sammanträder i följd däraf att Konungen, med upplösande af Riksdag, förordnat om nya val, så ock under urtima riksdag, kammarens ledamot undfår, jämte resekostnadsersättning, i dagtraktamente tio riksdaler, hvilket dock ej må öfverstiga sammanlagdt ett tusen tvåhundra riksdaler.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Den ledamot af kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för hvarje dag han uteblifver vara förlustig tio riksdaler af arfvodet.

Öfvergångsstadgande.

Intill dess nya val i hela riket till Andra Kammaren första gången förrättas efter utgången af augusti månad 1910, skola i fråga om val till kammaren tillämpas de före år 1909 i sådant hänseende gällande stadganden.

c) Gemensamma bestämmelser.

§ 25.

1. Vid val till Riksdagens kamrar må ej rösträtt utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer.

2. Vid valen äge hvarje röstande lika röst.

3. Valen förrättas med slutna sedlar. Äro valsedlar till större antal än hälften ogilla och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt val anställdt.

4. Fel, som vid riksdagsmannaval förelupit, må ej föranleda valets upphäfvande, med mindre felet kan antagas hafva inverkat på valets utgång.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta, att ledig plats i laga ordning besättes.

Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgång uppstår, åligger Konungens befallningshafvande, när den afgångne tillhört Andra Kammaren, att vidtaga de åtgärder, som för sådant fall i vallagen stadgas; och då den afgångne varit ledamot af Första Kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om ledighetens fyllande enligt ofvan i § 10 afgifna grunder.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar och vallag, hvarom i § 49 regeringsformen förmäles, samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande öfver de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlags- och vallagsfrågor.

2. Utskottet åligger ock att äska de i statsrådet förda protokoll, med undantag af dem, som angå ministeriella ärenden och kommandomål, hvilka endast i hvad som rörer kända och af utskottet uppgifna händelser kunna fordras. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning af dessa protokoll, hos Riksdagen anmäla de anmärkningar, hvartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtaga den med anledning af gjord anmärkning erforderliga åtgärd, så ock att, när af riksdagsman eller af annat utskott än konstitutionsutskottet fråga blifvit väckt, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utöfvat, däröfver, före frågans afgörande af Riksdagen, afgifva yttrande, därom är i regeringsformen stadgadt.

3. Utskottet tillkommer jämväl att, då olika meningar mellan kamrarna uppstå, till hvilket utskott uppkomna frågor och ämnen böra hänvisas, därom besluta, så ock att skilja mellan kammare och dess talman, då den senare vägrar proposition.

b) att Riksdagen, under förutsättning att utskottets förestående förslag till grundlagsändringar blefve af Riksdagen antaget att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, ville uti skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till lag om val till Riksdagens kamrar, som anslöte sig till af Riksdagen antagna ändringar i riksdagsordningen och i hufvudsak vore grundadt på den uti herr Peterssons m. fl. motion n:o 151 förordade proportionella valmetod;

2:o) att Riksdagen, i anledning af de uti herr Lithanders motion n:o 31, herr Sjöcronas motion n:o 32, herr Lindhagens m. fl. motion n:o 143 och herr Hörnsténs m. fl. motion n:o 144 gjorda framställningar, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t behagade föranstalta om en allsidig utredning af frågan, om och i hvilken utsträckning rösträtt vid val till Riksdagens Andra Kammare borde beredas jämväl åt kvinnor, samt därefter för Riksdagen framlägga resultatet af denna utredning jämte det förslag, hvartill densamma kan gifva anledning;

3:o) att a) herrar friherre Adelswärds och Hammarskjölds motion n:o 149,

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

b) herr Svenssons motioner n:is 139 och 153,
c) herr Hägglunds motion n:o 34,
d) herrar Billings och Svedelius' motion n:o 36,
e) herr Sjöcronas motion n:o 32,
f) herr Johansons motion n:o 145,
g) herr Kjelléns motion n:o 148,
h) herr friherre De Geers motion n:o 33,
i) herr Nordströms motion n:o 136,
j) herr Warburgs motion n:o 140,
k) herr Hörnsténs m. fl. motion n:o 144,
l) herr Brantings m. fl. motion n:o 137,
m) herr Lindhagens m. fl. motion n:o 143,
n) herr Lundebergs m. fl. motion n:o 38,
o) herr Montgomerys m. fl. motion n:o 42,
p) herr Lithanders motion n:o 31,
q) herr Anderssons motion n:o 152,
r) herr Ödmans motion n:o 135,

måtte i de delar, i hvilka de ej genom utskottets ofvan under punkterna 1:o) och 2:o) gjorda hemställanden kunde anses besvarade, icke föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet funnos antecknade reservationer:

a) vid punkten 1:o) af utskottets hemställan, af herrar *Blomberg*, *Elowson*, *Behm*, *J. F. Nyström*, *Säve*, *af Ekenstam*, *Sjöholm*, *Berlin* och *Östberg*, hvilka anfört:

»Ehuru vi i allmänhet varit med utskottet ense rörande dess utlåtande och förslag, hafva vi dock i ett afseende inom utskottet gjort gällande en från majoritetens afvikande mening. Vi hafva nämligen förordat, att valperioden för ledamöter af Första Kammaren skulle i öfverensstämmelse med de hemställanden, som gjorts i samtliga de motioner, i hvilka ifrågasatts proportionella val till Första Kammaren, bestämmas till sex år. Vi underskatta visserligen icke nioårs-periodens stora betydelse för kontinuiteten med hänsyn till Första Kammarens sammansättning, men vi förmena, att äfven genom valens företagande med en sjättedel hvarje år denna kontinuitet skulle kunna vederbörligen upprätthållas och att man därför borde kunna tillmötesgå de önskningar, som uti de nämnda motionerna uttalats. Att den kortare valperioden måste vara fördelaktig med hänsyn till de nödiga suppleantvalen, är obestridligt.

Vi hafva därför yrkat, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kan af Riksdagen bifallas, ville, i anledning af den af herr Petersson m. fl. inom Andra Kammaren afgifna motionen n:o 151,

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 6 till och med 25 äfvensom §§ 28 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadganden i riksdagsordningen:

Regeringsformen.

§ 31*.

§ 49*.

§ 53*.

Riksdagsordningen.

Kamrarnas bildande.

a) Första Kammaren.

§ 6.

1. Första Kammarens ledamöter skola, till ett antal af ettdundrafemtio och för en tid af sex år, räknade från och med Januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2—5*).

6. Valkretsarne i riket indelas efter län i sex grupper. Denna indelning fastställes i vallagen.

7 och 8*).

§ 7.

1. Inom hvar och en af de sex grupper, i hvilka valkretsarne äro indelade, samt efter den ordning, som i vallagen är mellan grupperna stadgad, förrättas hvart sjätte år för hvarje valkrets allmänna val till riksdagsmän i Första Kammaren för nästföljande sexårsperiod. Valen förrättas af landsting vid lagtima möte och af stadsfullmäktige vid sammanträde under september månad.

2—5*).

§ 8*).

§ 9*).

§ 10.

1 och 2*)

*) Lika med utskottets förslag.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

3. Afgår riksdagsman för valkrets, som enligt gällande bestämmelser om antalet riksdagsmän för hvarje valkrets icke äger att i den afgångnes ställe insätta ledamot i Första Kammaren, inträder såsom ledamot suppleant från valkrets, som, enligt hvad i § 6 mom. 8 sägs, är till ökning i antalet riksdagsmän berättigad. Sådan ledamot innehar sin befattning till utgången af det år, då nytt allmänt val för nästkommande sexårsperiod skall äga rum inom den valkrets, där han blifvit till suppleant vald, eller till dess Konungen förordnar om nya val.

§ 11*).

§ 12*)

§ 13*).

Öfvergångsstadgande.

1. Riksdagsman i Första Kammaren, som är vald med tillämpning af före år 1909 gällande stadganden, äger med sin befattning fortfara till utgången af det kalenderår, under hvilket nio år från valet förflyta.

Då sådan riksdagsman afgår, företages, där så erfordras, af vederbörande valkrets nytt val af ledamot i Första Kammaren i den afgångnes ställe för tiden intill utgången af det år, under hvilket nytt allmänt val för nästkommande sexårsperiod skall inom valkretsen hållas; skulle äfven denne före nämnda tid afgå, företages nytt ersättningsval.

2. Förordnar Konungen nya val till Första Kammaren, innan samtliga de sex grupper, i hvilka valkretsarne äro indelade, förrättat allmänt val för nästföljande sex år, skola de nya valen icke gälla längre tid än:

för valkretsar, som tillhöra första gruppen, till och med kalenderåret näst efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra andra gruppen, till och med andra kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra tredje gruppen, till och med tredje kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra fjärde gruppen, till och med fjärde kalenderåret efter det, då valet hålles, samt

för valkretsar, som tillhöra femte gruppen, till och med femte kalenderåret efter det, då valet hålles.

För valkretsar, som tillhöra sjätte gruppen, gälla valen till och med sjätte kalenderåret efter det, då valet hålles.

Under kalenderåret närmast före det år, då de af Konungen förordnade valen sålunda upphöra att gälla, förrättas allmänna val af vederbörande valkretsar för närmast därefter följande sex år.

*) Lika med utskottets förslag.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

b) *Andra Kammaren.*

§ 14*).
§ 15*).
§ 16*).
§ 17*).
§ 18*).
§ 19*).
§ 20*).
§ 21*).
§ 22*).
§ 23*).
§ 24*).

Öfvergångsstadgande.

c) **Gemensamma bestämmelser.**

§ 25*).
§ 28*).
§ 38*).

Förslag

till inledning i sex grupper af valkretsarne för Första Kammarens bildande.

I.	Stockholms stad	9	
	Jönköpings län	6	
	Gottlands län	2	
	Västmanlands län	4	
	Västerbottens län	4	25.
II.	Stockholms län	6	
	Blekinge län	4	
	Malmö stad	2	
	Skaraborgs län	7	
	Gäfleborgs län	6	25.
		Transport	50.

* Lika med utskottets förslag.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

	Transport		50.
III.	Uppsala län	4	
	Kalmar södra landstingsområde	4	
	Malmöhus län	10	
	Göteborgs stad	4	
	Jämtlands län	3	25.
IV.	Södermanlands län	5	
	Kalmar norra landstingsområde	3	
	Hallands län	4	
	Örebro län	6	
	Västernorrlands län	7	25.
V.	Östergötlands län	7	
	Kronobergs län	5	
	Göteborgs och Bohus län	6	
	Gäfle stad	1	
	Värmlands län	6	25.
VI.	Norrköpings stad	1	
	Kristianstads län	6	
	Älfsborgs län	8	
	Kopparbergs län	6	
	Norrbottens län	4	25.
			150.

samt

b) vid punkten 2:o) af utskottets hemställan, af herrar *J. F. Nyström, af Ekenstam, Sjöholm, Berlin, Östberg, Darin, Jansson, Jönsson* och *von Schéele*, hvilka yrkat afslag å utskottets hemställan i denna punkt.

Vid utlåtandets föredragning begärdes ordet af

Herr Blomberg som yttrade: Jag tillåter mig att med afseende på föredragningssättet hemställa, att konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7 måtte företagas till afgörande punktvis på följande sätt:

att först punkten 1 a) samt punkten 3 a)—o) samt q) föredragas i ett sammanhang och att, efter det öfverläggningen härom slutats, propositioner göras särskildt beträffande hvarje föreliggande till ett helt sammanfördt förslag till ändrad lydelse af grundlagsparagrafer; samt

att därpå föredragas i följande ordning hvar för sig
punkten 1 b)
punkten 2,
punkten 3 p) och r).

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Vidare hemställes:

att vid behandling af den först föredragna delen af utlåtandet diskussionen må röra sig om utlåtandet i dess helhet, samt

att, för den händelse utskottets förslag skulle komma att i vissa delar af den ena eller andra kammaren återförvisas, utskottet må äga rätt att vid ärendets förnyade behandling med afseende å de grundlagsparagrafer, hvilka blifvit med eller utan ändring af ena eller andra kammaren godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1 a) samt punkten 3 a)—o) och q).

Hans excellens herr statsministern Staaff: Herr grefve och talman, mine herrar!

Det förslag till rösträttsreform, som blifvit af konstitutionsutskottet framlagdt, kan icke af Kungl. Maj:ts regering godtagas såsom en tillfredsställande lösning af den stora frågan.

Jag skall tillåta mig genomgå de hufvudolikheter, som förefinnas mellan konstitutionsutskottets förslag och den kungl. propositionen, och jag skall i största möjliga korthet göra några reflexioner för att ådagalägga den betydande skillnad, som förekommer mellan de båda förslagen.

Utskottet har för det första gjort en direkt och väsentlig inskränkning i själfva rösträttens omfång. Utskottet har nämligen föreslagit, att till öfriga valrättsvillkor skulle tilläggas det att vara skyldig att erlägga direkt skatt till staten. Detta söker utskottet att stödja med den satsen, att man måste »bereda säkerhet för att hos de nytillkomna valmännen förefinnes den känsla af solidaritet med samhället, som betingas af förpliktelsen att bidraga till fyllandet af samhällets behof.» Jag tror, att den satsen kan göras till föremål för flere olika anmärkningar.

För det första förefaller det något egendomligt att grunda känslan af solidaritet med samhället på skatteplikt. Om det vore så, då skulle väl känslan af solidaritet med samhället stegras ju högre skatten stiger, men här i kammaren har man ju tvärtom från många håll påyrkat, att det skall blifva en grundlagsenlig begränsning af möjligheten att höja beskattningen just därför att, om man höjer den för mycket, minskas solidariteten med samhället till den grad, att kapitalet och kapitalisterna flytta ur landet. För min del skulle jag snarare tro, att man säger rätt, om man säger, att solidaritet mellan medborgarne och samhället skapas genom gemensamhet i rättigheter, genom möjligaste likhet i förmåner och att det är på denna solidaritetsgrundval, som skyldigheterna bäst utkräfvas.

Man kan äfven göra den anmärkningen mot denna grundsats,

att det är bra underligt att såsom ovillkorlig förutsättning för rösträtten stadga mantalspenningars erläggande ur den synpunkten, att just de skulle vara uttrycket för förpliktelsen att bidraga till fyllande af samhällets behof, under det man förgäter de mångdubbelt större indirekta skatterna. Är det konstitutionsutskottes mening, att indirekta skatter hafva ingenting att göra med denna solidaritet i skyldigheter?

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Man kan ytterligare göra den frågan: bör hela detta spörsmål verkligen begränsas till denna fråga om skyldigheten att utgifva mantalspenningar? Månne icke den solidaritet, som skapas genom skyldigheten att, då faran är öfver oss, gemensamt våga lif och blod, skulle kunna vara af samma betydelse, som mantalspenningarne enligt konstitutionsutskottets åsikt äro?

Om jag således icke tror, att konstitutionsutskottets positiva skäl för den inskränkning, som det har föreslagit, äro riktiga, så tror jag lika litet, att utskottet lyckats att vederlägga de betydelsefulla skäl, som anförts och kunna anföras mot en sådan inskränkning. De hafva anförts, säger jag, förut, och jag erinrade då om att samma omfattning af rösträtten i detta fall, som finnes i Kungl. Maj:ts nu framlagda proposition, fanns också i propositionerna af år 1904 och år 1905. Då åberopades mot inskränkningen, att man genom en sådan inskränkning skulle komma att göra en inskärning i den allmänna rösträttens princip. Utskottet har förnekat detta, men det har icke på ringaste sätt kunnat gifva något bevis för att detta förnekande är riktigt. Hittills har det alltid ansetts, att begreppet »allmän rösträtt» icke skall vara kombineradt med direkt skattskyldighet.

Man har vidare gjort den invändningen mot den inskränkning utskottet föreslagit, att valrätten på detta sätt skulle blifva beroende af ändringar i skattelagstiftningen. Häremot anför utskottet, att andra valrättsvillkor kunna blifva beroende af annan lagstiftning; men jag vill fråga: Är det detsamma, att ett valrättsvillkor skulle kunna tänkas blifva beroende af fattigvårdslagstiftning, af förmynderskapslagstiftning, af konkurslagstiftning, som att det skulle blifva beroende af ifrågavarande skattelagstiftning? Helt visst icke! Ty ingen föreställer sig, att lagstiftningen på de områden jag nyss nämnde skulle kunna komma att ändras af statsmakterna med hänsyn till politiska önskemål, men det är icke uteslutet och har alltid ansetts böra undvikas, att skattelagstiftningen får inflytande, såsom här är i fråga, på valrätten, ty det är icke uteslutet, att *den* kan ändras i politiskt syftemål.

Slutligen kommer jag till den viktigaste invändningen. Den har utskottet icke berört. Det är den att, *om* man skulle göra en sådan inskränkning, så måste den ovillkorligen föregås af en annan metod för befrielse från mantalspenningarne än den som nu förekommer. Det är nu de kommunala styrelserna, som äga att befria från mantalspenningarne. Men kan det vara någon rimlighet

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

i att öfverlämna den politiska valrättens bestämmande i kommunala myndigheters händer och låta kommunala myndigheter genom befrielse från mantalspenningarne för den och den också beröfva dem den politiska rösträtten? Jag tror icke, att detta är riktigt.

Utskottet har vidare föreslagit en ändring i valrättsåldern. Efter Kungl. Maj:ts förslag skulle valrättsåldern så bestämmas, att den, som under året näst före valet fyllt 24 år, skulle äga rätt att välja. Utskottet har ändrat siffran 24 till 25. Jag ber att få erinra om denna saks historia. Då för några år sedan en större grupp i Andra Kammaren sammanslöt sig för att med allvar och energi söka framföra den politiska rösträttsfrågan, då beslöt man att föreslå en höjning af valrättsåldern till 25 år. Man menade därmed, att valmännen skulle *vid valtillfället* hafva uppnått 25 år. Vid utarbetande af 1904 års proposition befanns det, att ett sådant stadgande i praktiken skulle blifva i hög grad svårt och olämpligt. Därför gick man den andra vägen i stället och satte en viss ålder, som valmannen skulle hafva uppnått under året näst före valet för att det påföljande året få välja. Men det är gifvet att, ifall man eljest vill vidhålla den första tanken — 25 års ålder — såsom det principiellt bestämmande, kommer man vida närmare den tanken genom Kungl. Maj:ts förslag. Ty genom Kungl. Maj:ts förslag skulle den stora öfvervägande mängden hafva vid valtillfället, som i vanliga fall inträffar på hösten i september månad, hafva uppnått 25 år och åtskilligt däröfver, och ett litet fåtal hafva några månader kvar till 25 år. Efter utskottets förslag skulle valrättsåldern flyttas fram ett år, och det öfvervägande antalet af valmännen skulle således vara 26 år gamla och åtskilligt däröfver i stället för 25 år. Jag tror icke, att en sådan ändring är nödvändig och påkallad, och jag tror, att Kungl. Maj:t har fullkomligt rätt i att fasthålla den ursprungliga tanken att så mycket som möjligt söka få fram äfven i den formulering, som visat sig nödvändig, 25-årsåldern såsom bestämmande.

Jag kommer härefter till frågan om valsättet. Utskottet har föreslagit proportionellt valsätt till Andra Kammaren — jag skall sedan komma till det valsätt, som är föreslaget för Första Kammaren. Jag har icke för afsikt att besvära denna kammare med någon utläggning af skälen för det proportionella valsättet och mot densamma eller för majoritetsprincipen och mot densamma. Dessa skäl äro nu så genomdebatterade, så vägda för och mot, att hvar och en lärer i det afseendet hafva bildat sig sin uppfattning af både fördelarne och olägenheterna af det ena och det andra. Men jag vill uppehålla mig vid ett par punkter i denna del af utskottets betänkande.

Utskottet har åberopat såsom ett stöd för sin uppfattning främmande länders exempel, och detta åberopande har man också funnit i en stor del af den politiska tidningspressens artiklar. Jag har ju svårt att veta, hvilka länder det är som utskottet företrädes-

vis åsyftar, men om jag får döma efter hvad jag läst i pressen, skulle jag tänka mig, att man närmast haft sina tankar riktade på tre länder: Frankrike, England och Finland.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Hvad Frankrike angår, så är det mig fullkomligt bekant, att där finnes en parlamentarisk grupp, som upptagit proportionella val såsom ett önskemål. Att det skulle spela någon starkare roll i den aktuella politiken för närvarande i Frankrike, det vågar jag på goda grunder betvifla, och jag vill erinra om att de franska partierna hafva en mycket stor mängd af programpunkter, som egentligen mera utgöra vissa teoretiska önskemål, som någon gång i tiden möjligtvis kunna komma att sättas på dagordningen, än hvad de utgöra aktuella stridspunkter. Hvad som här synes mig vara af en hufvudsaklig vikt, det är, att det proportionella valsättet ännu icke alls har i Frankrike diskuterats på sådant sätt, att allmänna meningen kunnat bilda sig en föreställning om det utslag, som det praktiskt gifver. Det är ju gifvet — och vi ha sett det också i vårt land — att det proportionella valsättets idé till en början i ganska hög grad tilltalar, men det är också gifvet, och vi ha sett äfven det, att när diskussionen fått tillfälle att uttömma de olägenheter i praktiskt afseende, som framträda af detta valsätt, då ryggar man tillbaka och säger sig själf: nej, de praktiska olägenheterna äro verkligen så stora, att det icke är möjligt att frånse dem för det till själfva principen vackra i detta valsätt. Först när en sådan genomgående diskussion har klargjort saken för den franska allmänheten, först då lärer man kunna bilda sig en föreställning om huruvida Frankrike verkligen kan med något fog åberopas såsom stöd för att den allmänna meningen skulle gå i proportionalistisk riktning.

England har en vida längre erfarenhet. I England kan, tror jag, proportionalismens idé och dess framförande af skriftställare och pressen räknas i många tiotal år tillbaka, och England har ju också haft en, ehuru öfvergående, erfarenhet af det proportionalistiska valsättets praktiska tillämpning. En grupp i England fasthåller troget vid detta valsätt, men denna grupp synes icke få någon vidare anklang i parlamentet eller bland den politiskt intresserade allmänheten. Efter de sista valen gjorde denna grupp sig till godo det faktum, att proportionen mellan de valde till underhuset icke sammanföll med proportionen mellan valmännen, åtminstone såsom uträkningen då förelåg. Men detta synes icke hafva gjort något vidare starkt intryck. Hvad som däremot måste på hvar och en göra intryck, det är, då ledaren för den genom dessa val till ytterlighet reducerade minoriteten uppträder, såsom herrarne sett, i Englands underhus och förklarar, att visserligen har han kommit i en liten minoritet, men det skall icke göra, att hans kärlek till det proportionalistiska valsättet blir större. Han vet, att hvad som fordras för Englands statsskick, det är en stark regeringsmajoritet. Den, som kommit i minoriteten, får försöka en annan gång att komma

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

i majoriteten. Så ungefär föllo Chamberlains ord, och dessa ord äro, tror jag för min del, vida mer betydelsefulla än de svaga häntydningar, som man emellanåt får höra om att proportionalismen i England skulle vinna framsteg.

Finland står ju faktiskt, såvidt man förstår, på väg till att införa det proportionella valsättet. Men jag vågar icke säga, huruvida det har varit utskottets mening eller icke att hänvisa till Finlands exempel. Så mycket synes mig vara klart, att det är mycket svårt att åberopa Finland till förmån för den proportionalistiska principen utan att också åberopa det till förmån för enkammarsystemet, och det vet jag icke, om konstitutionsutskottet är benäget att göra.

Konstitutionsutskottet har öfvergifvit den valmetod, som hittills varit förfäktad, och har i stället förordat en valmetod, som ännu endast föreligger i utkast, ett utkast, som är så fragmentariskt och litet utfördt, att man icke får svar på de många spörsmål, man måste göra sig i fråga om metodens tillämpning. Så mycket kan man redan se, ifall man underkastar den ett mer ingående skärskådande, att denna valmetod gifver möjlighet till åtskilliga manövrer. Så t. ex. för den händelse en grupp eller ett parti med något så när tillfredsställande säkerhet kan på förhand beräkna sin massa i förhållande till andra partier, gifves det möjlighet för detta parti att genom att dela sig på flera listor vinna obehörig fördel, som kommer att gifva partiet fler representanter, än det efter den proportionalistiska principen skulle äga. Jag ser också i en af dagens tidningar, att en mycket sakkunnig penna behandlat detta utkast och funnit betydande fel med detsamma. Jag frågar emellertid: Kan det vara riktigt, kan det vara enligt med nödig varsamhet att införa i grundlagen en bestämmelse, en principbestämmelse om proportionellt valsätt utan att på förhand hafva genomdiskuterat den valmetod, efter hvilken man vill att detta valsätt skall utföras, utan att således veta, huruvida man verkligen icke kommer att finna olägenheterna äfven af denna valmetod öfvervägande, liksom af den man nyss har förkastat?

Vidare har utskottet föreslagit ett nytt valsätt till Första Kammaren, som utskottet benämnt proportionellt valsätt, ehuru jag tror, att detta icke är en riktig benämning. Jag skall be att få ägna några ord åt denna lilla nyhet.

Om man vill framställa ett valsätt, där representanterna skola framgå uti samma eller i det närmaste samma proportion, som delar valmännen, då det är väl påtagligt, att man icke kan tillåta att själfva den valprocedur, genom hvilken representanterna utses, delas i flera stadier och att på något af dessa stadier majoritetsprincipen inträder. Antingen måste man taga bort de olika stadierna och låta urväljarne välja direkt eller ock, om man icke det vill, måste man införa den proportionalistiska principen på hvarje stadium. Om jag tänker mig, att i svenska Riksdagen, såsom på vissa håll

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

i främmande länder, utskotten icke valdes af kamrarnes ledamöter direkt, utan kamrarne tillsatte en valnämnd, som sedan hade att utse utskottsmedlemmarne, skulle det väl icke kunna vara riktigt eller tillfredsställande, ifall man sade: vi vilja göra dessa utskottsval proportionella, men det skola vi göra icke på det sätt, att vi taga bort valnämnden och låta Riksdagens ledamöter välja direkt och proportionellt, icke heller på det sätt, att vi först låta nämnden väljas proportionellt och sedan låta denna själf äfven välja proportionellt, utan på det sätt, att vi visserligen låta nämnden väljas efter majoritetsprincip, men, sedan denna är vald, må den välja utskottsmedlemmar efter proportionalistisk princip. Det är icke mycket att vara tacksam för att få välja efter proportionalistisk princip i ett kollegium, där alla kunna vara hvita eller alla kunna vara svarta; det är dock ovillkorligen nödvändigt, att man blandar hvitt och svart för att proportion skall framkomma. Men i princip är det just det förra, som utskottets majoritet nu har föreslagit, ty majoritetsprincipen är här bibehållen vid bildandet af de valkollegier, ur hvilka representanterna genom val framgå, och det är endast dessa sista val, som skulle blifva proportionella.

Det är nog kammaren välbekant, att det ingalunda är blott från mig och mina politiska vänner, som de anmärkningar jag nu framställt blifvit gjorda mot den motion, på hvilken konstitutionsutskottets förslag hvilar, utan att samma anmärkningar hafva gjorts från helt annan politisk ståndpunkt, senast från en utmärkt man, tillhörande den moderata högern, som utan vidare betecknat detta förslag såsom en skenreform.

Men man torde knappast behöfva åberopa andra auktoriteter mot utskottet af år 1906 än utskottet af år 1904 och af år 1905. Då yttrade konstitutionsutskottet, att tillämpning af den proportionella valprincipen vid val till Första Kammaren förutsätter en *fullständig omgestaltning* med afseende å grunderna och sättet för kammarens bildande. En fullständig omgestaltning — det är således hvad den proportionella valprincipens tillämpning på Första Kammaren förutsätter. Det är då tydligt, att när utskottet icke föreslagit den fullständiga omgestaltning, som är förutsättningen för det proportionella valsättet härvidlag, det icke heller har föreslagit något proportionellt valsätt i verklig och äkta mening.

Jag har härmed genomgått de hufvudpunkter, i hvilka utskottets förslag skiljer sig från Kungl. Maj:ts.

Jag vet väl, att uti denna kammare torde finnas många sympatier för den modifikation af proportionalismen, som utskottet nu föreslagit, men mig förefaller det, som om hvar och en borde kunna förstå, att någon vidare anklang ute i landet lärer icke heller detta förslag kunna påräkna. Det kan, tror jag, icke för någon vara en hemlighet, att under de sista månaderna den mening, som allt mer oförtydbart framträder i landets olika delar, påtagligt visat stor anslutning till regeringens förslag, under det proportionalismen

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

vare sig i sin förra eller nuvarande gestalt icke har att påräkna någon anslutning.

Jag vet väl, att man har angripit mig och äfven mina politiska vänner för den åsikt jag till statsrådsprotokollet uttalat, att landet behöfver en snar rösträttsreform, och jag vet också, att man sökt stödja detta angrepp särskildt därpå, att jag under tvenne föregående riksdagar med min röst och mitt ord bidragit till ett dröjsmål med rösträttsreformen, som då, menar man, kunde hafva genomförts på proportionell grund, om Andra Kammaren slutit sig till den Förstas mening. Det är för mig icke svårt att förklara hvad man sålunda velat göra till en motsägelse, men det är kanske en liten smula grannlaga att göra det, emedan det svårligen kan ske utan att yttra meningar, som för många i denna kammare skulle kunna synas mindre angenäma och till och med sårande. Och att åstadkomma en sådan verkan är för mina önskningar fjärran både i allmänhet och särskildt i dag. Emellertid synes det mig, som om jag dock borde äga en viss rätt att få afgifva en sådan förklaring. Kammaren kan ju åhöra den med den tanke, att det är jag, som är besjälad af en förvillad och irrande fördom, och att således i den åsikt, jag framställer, och hvilken kanske helt och hållet strider mot denna kammares mening, ligger endast ett sådant uttryck af fördom och irring. Det blir ju i alla fall för mig ett rättfärdigande, i fall herrarne måste erkänna, att jag från *min* ståndpunkt, den må vara så felaktig som helst, har handlat konsekvent.

Hufvudpunkten, mine herrar, är den, att jag icke har den uppfattningen, att i de stora politiska, landsviktiga frågorna de båda kamrarne, den Första och den Andra, böra äga fullkomligt samma betydelse; jag tror, att Andra Kammaren bör äga större betydelse än den Första. Det är tydligt, att om man har en sådan åsikt, kan man ju med skäl, då ett stort politiskt landsviktigt förslag framlägges, som kommer nytt och opröfvadt och så småningom måste diskuteras och vägas, och när man vidare kommer till det resultatet, att detta förslag innebär ett olyckligt sätt för en stor frågas lösning, då kan man väl, säger jag, anse sig hafva rätt att söka få det utslag, som landet i val till Andra Kammaren gifver. Men det är kanske från en sådan ståndpunkt icke någon inkonsekvens att, sedan landet i val till Andra Kammaren har gifvit sin mening till känna, man då säger: *nu* synes det, som om den sista stötestenen borde vara undanröjd; en snar rösträttsreform hafva vi ofantligt länge behöft; nu får och bör den icke längre fördröjas. Denna mening, att Andra Kammaren bör hafva större betydelse, att dess ord bör tillerkännas en större vikt vid afgörandet af stora politiska frågor, denna mening står jag nog icke ensam om, och det är väl fråga, om icke bra många af denna kammare för sig själfva erkänna, att så måste det nog vara. Det är en sak, att det heter i grundlagen, att båda kamrarne hafva lika makt och myndighet,

det vet jag väl, men en annan sak är, huru pass mycket inflytande, hur stor vikt och betydelse i de politiska frågornas afgörande och bringande till lösning den ena eller andra af representationens afdelningar skall äga. Uti intet land, som äger ett öfverhus, till hvilket folket ser upp, har det någonsin betraktats, mig veterligt, såsom ett tillbakasättande af detta öfverhus att säga: må det föreslå modifikationer, må det söka att få de politiska frågorna vederbörligen utdebatterade och sedda från alla sidor, men må det, när så skett, också inse, att det kommer en tidpunkt, då frågornas lösning icke längre kan eller bör fördröjas. Den mening jag här utvecklat kunde således i en liknelse uttryckas så, att det är nog Andra Kammaren eller underhuset det tillkommer att se till, att klockan går; Första Kammaren eller öfverhuset tillhör i de stora politiska frågorna att se till, hvad klockan är slagen. Man kan tycka, att detta är en mager uppgift, men erfarenheten från alla tider visar, att den icke är lätt att fylla.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Innan Första Kammarens ledamöter skrida till afgörande i frågan, ville jag vördsamt bedja och hemställa till dem alla, att till sig ställa den frågan: Hvem gagnas af ett ytterligare uppskof, ett vidare dröjsmål med rösträttsfrågans afgörande? Jag tror det blir bra svårt att finna ett svar, som kan visa oss någon, som har gagn af ett sådant dröjsmål. Hvad som däremot till denna fråga ytterligare bör läggas är denna: Hvad skada åstadkommer ett ytterligare dröjsmål? Och jag vill då fråga herrarne, om efter en så lång tid, efter väntan under så många tiotal af år på den politiska rösträtt, som tillfallit andra folk långt före detta, det verkligen kan vara annat än till skada att nu ytterligare åstadkomma uppslitande strider inom vårt folk, åstadkomma ett uppoffrande af kraft, som vi så oändligt väl behöfva för andra positivt fruktbärande ändamål. Men om det skall ske, då måste ju dock, det böra vi förstå alla, striden fortsättas och kämpas till slut. Om kammaren behagade att göra sig dessa bägge frågor: hvem gagnar ett uppskof och hvad skada åstadkommer ett dröjsmål, då är jag förvissad om att kammaren icke skulle sluta till vare sig sitt förstånd för de öppendagliga följderna af en anslutning till det af konstitutionsutskottet framlagda förslaget eller sina hjärtan för de mångfaldiga bönfallande förhoppningar, som i denna stund rikta sig till Första Kammaren, hvilken nu har afgörandet i sin hand.

Jag anhåller om kammarens bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Blomberg: I ett afseende sammanfaller helt visst den uppfattning, som gjort sig gällande hos hans excellens statsministern, fullständigt med den, som jag hyser, nämligen att här står striden och här gäller frågan om valet emellan Kungl. Maj:ts proposition och konstitutionsutskottets förslag i dess hufvudsakliga delar. Det är dessa tvenne motsatser, hvilka nu ställas emot hvarandra. Hans excellens statsministerns yttrande gick ut på en kri-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

tik af utskottets förslag och försvar för regeringens. Det torde därför också ursäktas mig, om jag i det yttrande jag nu skall afgifva inskränker mig till att följa honom på den väg, som han har anvisat. Det blir då i viss mån en omvänd ställning, som jag kommer att intaga; jag skall försöka att försvara konstitutionsutskottets framställning och dess förslag i olika delar och på samma gång skall jag begagna tillfället att kritiskt belysa Kungl. Maj:ts förslag i de stycken, där detta lämpligen kan ske i samband med försvaret för utskottets synpunkter, under det att jag för öfrigt hänvisar till utskottets motivering.

Innan jag öfvergår till detta, vill jag emellertid förutskicka en för frågans belysning ganska väsentlig erinran. Såsom en underströmning i hans excellens' yttrande kunde skönjas samma mening, som förut uttalats af hans meningsfränder, Andra Kammarens reservanter, i deras reservation till utskottets betänkande, att det nämligen skulle ligga ett så stort företräde hos Kungl. Maj:ts förslag därutinnan, att det skulle vara grundadt på en omsorgsfull och noggrann utredning, som endast kunnat af en regering verkställas. Jag vill i afseende härå göra den frågan: Hvar finnas dessa noggranna pröfningar och omsorgsfulla utredningar, på hvilka det kungl. förslaget skulle vara baseradt? Förgäfves har jag sökt dem i Kungl. Maj:ts proposition och förgäfves har jag sökt dem på annat håll. Men däremot förefinnas verkliga utredningar och noggranna pröfningar med hänsyn till det förslag till frågans lösning, hvilket konstitutionsutskottets hemställan innehåller. Kungl. Maj:ts föregående statsråd hafva åstadkommit en sådan utredning i fråga om valsättet och likaledes framlagt fullständigt motiverade förslag till grundlagsbestämmelser med tillämpning af det proportionella systemet i fråga om Andra Kammaren samt till därmed förbunden vallag, och dessa förslag hafva varit föremål för konstitutionsutskottets granskning, pröfning och bearbetning vid föregående riksdagar. På hvilkendera sidan föreligger sålunda, det frågar jag, det bästa underlaget af verkställda utredningar och noggrann pröfning? Det är sant, att Kungl. Maj:t har tillgodogjort sig de föregående utredningarne och förslagen i afseende å formuleringen af en del paragrafer, hvarvid endast återgifvits de förslag, som förut utarbetats och närmare pröfvats genom konstitutionsutskottets arbeten. Men jag vill ännu en gång betona, att det ligger ett minst lika dugligt underlag till grund för utskottets hemställan som någonsin för det kungl. förslaget. Man kan visserligen säga, att i en punkt har icke någon förberedande utredning blifvit åvägabragt i afseende å utskottets förslag; detta skulle vara i fråga om valen till Första Kammaren. Men jag tror icke att, med afseende å dessa val, någon sådan utredning med den begränsning frågan nu erhållit erfordras, att man därigenom skulle kunna skaffa sig något stöd för den meningen, att ett antagande af utskottets förslag skulle medföra något uppskof för frågans afgörande utöfver det, som är nödig:

i fråga om det kungl. förslaget, nämligen det uppskof, som behöfves för ytterligare pröfning af den speciella vallagen. Den pröfningen torde icke hafva större omfattning eller mera djupgående betydelse än att den bör kunna slutföras utan större tidsutdräkt; den pröfningen måste föregå det definitiva antagandet af Kungl. Maj:ts likaväl som af utskottets förslag.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Härmed har jag, som jag tror, i själfva verket äfven bemött hela den vidlyftiga argumentation, som är uppbyggd på orden »en snar lösning», hvilka ord man sökt gifva den innebörd, att det skulle vara ett nödtvång att taga Kungl. Maj:ts förslag, om man snart vill lösa frågan. Jag håller nämligen före, att frågan kan lika snart lösas enligt utskottets förslag, som den kan lösas på det af Kungl. Maj:t anvisade sättet. Men jag vill tillägga något och det är, att man icke blott bör se till, att frågan *snart* får sin lösning, utan äfven att den löses på ett sätt, som kan synas i någon mån *godt* och *tillfredsställande* för dem, hvilka hafva pröfningen sig anförtrodd; och då vågar jag göra gällande att utskottet haft goda skäl för den meningen, att frågan löses tryggare för landets framtida utveckling samt säkrare och bättre, om man följer den väg utskottet angifvit, än om man följer den, som Kungl. Maj:t för oss utstakat.

Jag skall nu med några ord besvara de invändningar, som af hans excellens gjordes mot utskottets förslag. Dessa invändningar voro dels gamla och flera gånger bemötta, dels nya, då det gällde ämnen, som icke varit föremål för debatt inom kamrarna.

Hvad de förra beträffar, gällde de frågorna om rösträttens omfång och om fordran på direkt skatt till staten såsom villkor för rösträtten. Detta ämne har förut varit föremål för behandling inom denna kammare och alla de invändningar, som af den högt ärade talaren blifvit framställda, ha blifvit förut gendrifna, och Första Kammaren har funnit sig fullkomligt oförhindrad att endräktigt ansluta sig till den meningen, att denna skatteplikt är ett naturligt villkor, som man uppställt och som bör bibehållas. Ty det är icke något villkor, som innebär fordran på census, utan det är i själfva verket här icke fråga om någonting annat än en art af diskvalifikation, som fogats till dem, som i samma paragraf redan förut äro upptagna och af Kungl. Maj:t godkända. Villkoret innebär i själfva verket ingenting annat än att de personer, som måst fritagas från en skyldighet, hvilken eljest åligger landets vuxna medborgare i allmänhet, synas icke böra tillerkännas politisk rösträtt. Det är, som sagdt, helt enkelt en diskvalifikation för dessa, som måste formligen befrias från skatt — visserligen af eller genom kommunal myndighet, men af en myndighet, hvilken i alla händelser handlar efter lagbestämmelser och under det ansvar, som dess uppgift och ställning medföra.

Jag skall härefter blott i korthet nämna några ord om åldersbestämmelsen. Det kan ju anses vara en smaksak, om man fixerar

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

åldern ett år tidigare eller senare, men Första Kammaren har redan förut bestämdt ansett, att man bör fordra en så pass stor mogenhet hos den, som skall utöfva politisk rösträtt, att denna mognad förutsätter uppnådda 25 år. Af de skäl, som tidigare och nu häremot blifvit anförda, finner jag intet af natur att motbevisa denna kammares uppfattning eller göra dess äldre önskningar betydelselösa; men man kan möjligen anse, att man här skulle ha *kunnat* stanna vid ett års lägre ålder. För min del tror jag dock icke, att kammaren är böjd för att göra en sådan eftergift.

Jag öfvergår nu till frågan om valsättet, i afseende å hvilket hans excellens har framhållit, att det proportionella valsystemet visserligen innebär en idé, som till en början vunnit mycken anslutning, men att sedermera, när idén blef föremål för en grundligare diskussion, som riktade sig på dess praktiska genomförbarhet, den skulle hafva förlorat sin styrka och dess anhängare fallit ifrån. Jag tror för min del icke att denna idé under dess utveckling visat sig äga en så svag innebörd. Den har framkommit såsom en ny tanke, en föga bearbetad tanke och därför har den stött emot gamla föreställningar, men den har faktiskt såväl inom teorin vunnit allt bestämdare och varmare anslutning som otvifvelaktigt äfven år efter år alltmera erkännande uti den praktiska politikens lif, ehuru naturligtvis den nya tanken haft att kämpa mot bestående regler och dessas tillämpning, som lagt hinder i vägen för idéns praktiska pröfvande. Hvad nu förhållandena hos oss angår, så tror jag sannerligen icke, att det är på grund af inläggen uti diskussionen, som man har kommit till den ståndpunkt i uppfattningen som särskildt höstvalen till Andra Kammaren förra året i någon mån angifvit. Jag förmenar snarare, att det utslag, som dessa val gåfvo, berott på en alltför lättvindig pröfning och granskning af metoden och på en alltför ensidig behandling af densamma från deras sida, som ville den till döds.

Herr statsministern nämnde sedan, att konsekvensen af den proportionella valmetodens antagande skulle blifva införande af enkammarsystem. Jag förstår sannerligen icke hvad dessa ting hafva med hvarandra att skaffa. Om man vill bygga folkrepresentationen på enkammarsystem, kan visserligen den proportionella valmetoden blifva ännu nödvändigare eller ett ännu mera behöfligt medel mot att majoriteten fullständigt kan förtrycka minoriteten. Men äfven om man bygger folkrepresentationen på ett tvåkammarsystem, lärer väl i alla händelser den proportionella valmetoden komma att lämna samma goda utslag, nämligen att majoriteten hvarken på det ena eller andra hållet kommer i tillfälle att utöfva ett dylikt förtryck; detta är också grunden, hvarför man velat tillämpa denna metod äfven i tvåkammarsystemen. Med afseende å det af utskottet förordade proportionella valsättet må endast erinras, att det skipar rättvisa mellan och likställer alla valberättigade och att det bereder minoriteterna något inflytande vid sidan af

majoriteterna. Det af Kungl. Maj:t föreslagna valsättet erkänner däremot majoritetens hänsynslösa öfvervälde och är förbundet med en valkretsindelning, som tillförsäkrar städernas befolkning oskäliga fördelar framför landsbygdens och som otillbörligt gynnar storstäderna på de medelstora städernas bekostnad.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Jag kommer nu öfver till den nyhet, som ingår i konstitutionsutskottets föreliggande förslag, nämligen proportionella val äfven till Första Kammaren. Därom har den högt ärade talaren anmärkt, att detta skulle vara endast ett skenförslag, reformen skulle vara blott en skenreform, hvilken, som han uttryckte sig, endast skulle hafva benämningen »proportionellt valsätt». För min del förstår jag icke, huru man kan våga ett sådant påstående. När proportionellt valsätt fullständigt införes i afseende å de valkorporationer, som hafva att utföra valet, så är valet proportionellt och så har det också förvisso alltid betraktats. Jag vill erinra om att vi äga ett föredöme för detta valsätt, ett af de äldsta som vi känna, nämligen det proportionella valsystemet med afseende å det danska landstinget. Detta valsystem är just begränsadt till de valkorporationer, som hafva att utse landstingets medlemmar; dessa välja proportionellt. Men i dessa väljande kollegier ingå till öfvervägande del väljare, som äro utsedda genom majoritetsval och alls icke proportionellt. Men ingen har hittills mig veterligt vågat förneka, att det danska landstingets valsystem är byggdt på proportionella val.

Sedan nämndes särskildt utskottets motivering vid föregående riksdagar såsom mördande för förslaget om proportionella val till Första Kammaren. Jag tror knappast, att man så kan utlägga denna motivering, om man läser den rätt. Jag menar nämligen, att man måste bemärka, att det var ett helt annat valsystem, som då ifrågasattes. Det var ett valsystem, som öfverlämnade valen åt helt andra korporationer och sålunda omskapade själfva grunden för Första Kammarens bildande. Det var ett sådant system, som utskottet under inga villkor kunde godkänna. Vill man rätt läsa utskottets nu gjorda framställning, skall man finna, att det är just därför, att årets förslag kunnat framställas utan att rubba dessa valkorporationer, hvilka vår grundlag hittills erkännt och fortfarande upprätthåller, som man ansett sig kunna föreslå det proportionella valsystemet äfven i fråga om Första Kammaren. Men, säger man, i dessa valkorporationer äro antingen alla svarta eller alla hvita, så att proportionaliteten måste blifva utan verkan. Jag undrar just, om den högt ärade talaren äger en sådan kännedom om de korporationer, om hvilka han talar, att han är berättigad att göra ett sådant påstående. Jag tror, att han härvidlag fullkomligt farit vilse, ity att landstingen och stadsfullmäktige inom sig faktiskt inrymma personer, som representera mycket skiftande meningar, likaväl som personer, hvilka representera betydligt skilda intressen i samhället; sålunda äro, enligt min åsikt,

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

dessa korporationer äfven fullt ägnade att kunna med proportionella val bereda en sådan sammansättning åt Första Kammaren, att denna kammare kommer att förete en icke oväsentlig skiftning efter de olika meningar och olika intressen, hvilka där äro representerade.

Jag skall härefter be att få nämna några ord med afseende på den sista delen af herr statsministerns anförande. Denna var ju tydligen riktad till kammaren i den ton, som redan vid flera föregående tillfällen af honom anslagits, såväl i hans yttrande här i kammaren, som ute vid festbanketter eller då han talat till uppvaktande beundrare; den innehöll den erfarne statsmannens varnings- och förmaningsord till denna kammare, att den skall noga betänka hvad den gör, innan den vågar fatta ett beslut, som står i strid mot Kungl. Maj:ts proposition och medkammarens mening. Han fogade därtill det påståendet, att Andra Kammaren skulle hafva en mycket större betydelse i stora och landsviktiga frågor än Första Kammaren. Det skulle visserligen vara för Första Kammaren en lättnad, om den kunde på det viset utan egen pröfning rätta sig efter de yrkanden, som från regeringens sida framställas i denna och andra frågor, och om kammaren icke skulle behöfva vidhålla de åsikter, som den efter moget beprö-fvande kommit till, när Kungl. Maj:t och medkammaren äro af annan mening. Men jag tror icke, att kammarens medlemmar äro redobogna att på detta sätt kasta ansvaret från sig, utan att kammarens ledamöter verkligen känna, att de fortfarande lyda under grundlagens bestämmelser och alltså hafva att bära ansvaret för Riksdagens beslut i samma omfattning och med samma tyngande vikt som någonsin Andra Kammaren. Och när denna pliktkänsla finnes och detta ansvar hvilar på kammaren, då är också därmed på samma gång sagdt, att kammaren ovillkorligen måste pröfva denna fråga efter sitt omdöme och icke göra några sådana eftergifter, i afseende å hvilka kammaren för sin del bestämdt inser och finner, att de skulle vara farliga och äfventyrliga.

Äfven sades, att Andra Kammaren skulle se till att klockan går, men att Första Kammaren skulle se till hvad klockan är slagen. Ja, om jag skulle taga upp den liknelsen, skulle jag betona, att det tillkommer Första Kammaren att äfven se till, att klockan går *rätt*, rätt efter kammarens uppfattning och mening. Och det är ingenting annat Första Kammaren gör anspråk på uti sitt deltagande i det offentliga lifvet än att noga pröfva hvarje föreliggande fråga, så att den blir afgjord på ett sätt, som måste anses vara det rätta och lända fosterlandet till gagn. Det är ock dessa synpunkter, som bestämt konstitutionsutskottets arbete och nu framlagda förslag.

Jag kan också på samma gång besvara de frågor, som till sist gjordes: Hvem gagnar ett ytterligare uppskof och hvilken skada följer däraf? Med afseende på den första frågan har jag ju förut

gifvit det svaret, att antagandet af utskottets förslag icke innebär något uppskof, utan att detta kan genomföras lika snabbt och i samma ordning som regeringsförslaget. Men skulle det verkligen föranleda till uppskof, kan lätt svaras på hans excellens' fråga: hvem gagnar det? Jo, det gagnar fosterlandet och uppskofvet påkallas af att frågan ännu icke är mogen till lösning, utan att ytterligare undersökning och pröfning behöfves, innan man kan gifva sig in på en sådan förändring, som nu ifrågasättes. För öfrigt är jag för min del lifligt öfvertygad om att denna fråga behöfver en snar lösning därför att man nu har åstadkommit en så häftig strid om densamma, att krafter däri blifva uppslitna, som skulle kunna bättre användas. Men det är också en annan omständighet, som gör, att jag önskar en snar lösning, den nämligen, att dessa strider äfven äro ägnade att och faktiskt också visat sig kunna framkalla mindre vackra yttringar af politisk lifaktighet, som gifva sig till känna i massornas uppagiterande och olika meningars förtydande, nedsättande af motståndare och deras syften o. s. v. Intet parti torde härvidlag kunna räkna sig till heder ett i allo godt tillvägagående. Från de faktiska förhållandena kan man icke bortse, och därför önskar äfven jag en snar lösning och stridens afslutande.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Sedan frågades: Hvilken skada följer af ett uppskof? Den frågan är äfven besvarad med hvad jag nyss nämnde — det blir ingen skada, om utskottets förslag antages, ty då har man vunnit ett mål, som måste betraktas såsom synnerligen tillfredsställande och betryggande. Ingen får längre vänta på den rösträtt han åtrår, och jag påpekar såsom en viss och gifven sak, att allmän rösträtt medgifves åt svenska medborgare uti väsentligt samma omfattning enligt utskottets förslag som enligt Kungl. Maj:ts. Skillnaden ligger endast därutinnan, att utskottet har ansett, att, då man öppnar dörren för en så stor mängd af nya väljare, som ännu äro i offentliga värf opröfvade, man icke kan göra det med gladt mod, om man icke på samma gång ser till, att man åtminstone bereder någon säkerhet för att dessa nya väljare icke få fullständigt öfvervälde öfver de gamla väljarne, så att dessa senare helt och hållet utestängas från det offentliga lifvets värf och därigenom arbetet därmed på en gång beröfvas de krafter, som redan därutinnan äro pröfvade, därtill äro dugliga och i detta värf hafva lärt sig att lyda pliktens bud och känna ansvarets allvar, under det att i stället nya skaror, låt vara med de bästa afsikter, med de bestämdaste syften att verka för fosterlandets väl, men dock utan erfarenhet, utan öfning, skola få öfvertaga hela värfvet. Utskottets hemställan innebär sålunda helt enkelt ett förslag, som går ut på att på samma gång som svenska medborgare i den största omfattning därigenom tillerkännas rösträttens förmåner, som af dem eftersträfvas, man också söker sörja för det helas väl, för hela fosterlandets bästa, — således icke blott för majoritetens —

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

och en nytillkommen majoritets —, utan för allas och särskildt för minoriteternas rätt.

Med dessa ord anhåller jag om bifall till det förslag, som af konstitutionsutskottet framställts, men dock med den ändring, som är upptagen i den reservation, som af mig och några medreservanter afgifvits med afseende å valperioden för Första Kammaren. Jag yrkar sålunda afslag å Kungl. Maj:ts förslag och bifall till konstitutionsutskottets förslag med den ändring, som innebäres i den af mig m. fl. afgifna reservationen.

Häri instämde herrar *Behm* och *Svedelius*.

Herr vice talmannen: Det torde i själfva verket icke vara behöfligt, att jag vid detta tillfälle angifver min ställning till den fråga, som innefattas i den motion, som vid denna riksdag är afgifven af 30 ledamöter från Riksdagens Första Kammare. Såväl i år som föregående år har jag undertecknat motioner i samma syfte, och jag tror, att jag vid föregående riksdagar tillräckligt tydligt uttalat mig i ämnet och jag har ingen anledning att frångå min tidigare uppfattning. Tvärtom har senare tiders erfarenhet på många områden stadgat densamma.

Vi lefva i en orolig tid för landets arbete, det pressas från många håll och på mångahanda sätt. Svårigheter, som förut ej varit anade, än mindre till finnandes, lägga sin kalla hand på svenskt arbete, och om det ock finnes många motståndskraftiga industrier, så finnes det äfven sådana, som förtröttas i striden och som tvingas att nedlägga sin verksamhet. Det kallas emellanåt för bristande företagsamhet, men det är nog ofta så, att för det nutida arbetssättet fordras vida större ekonomiska resurser, vida mer personlig kraft än tillförne för att hålla ut. Skulle nu till dessa svårigheter läggas ovisshet i skatteväsendet, farhågan för oberäkneliga skattebördor, så är det uppenbart, att arbetsmöjligheterna blifva än mera vanskliga, och att en hel del af landets industri går sin undergång till mötes, och påföljderna däraf för vårt lands lugna och framgångsrika utveckling kunna blifva ödesdigra.

Med dessa eventuella framtidsutsikter står det för motionärerna som en skyldighet att vidhålla den ställning de i denna fråga intagit, och många tecken tyda på att sympatierna för deras uppfattning på senare tider växt ej allenast i denna kammare utan äfven i medkammaren. Det är sålunda icke ett öfvergifvande af den intagna ståndpunkten, som föranleder att motionärerna icke i dag komma att yrka bifall till sin motion. Nej, visserligen icke! Anledningen är rösträttsfrågans nuvarande läge. Det tränger fram en ifrig önskan om samling och tillslutning till ett förslag, som nu föreligger och som i sig innefattar utsikter till en god lösning af rösträttsfrågan på det sätt, att den proportionella idén skall tillämpas för båda kamrarna. Detta förslag, som framkommit i

Andra Kammaren, och där synes hafva stora utsikter att vinna tillslutning, har stora sympatier för sig äfven i Första Kammaren. Men framför allt, mine herrar, detta förslag har inom stora kretsar af vårt land tillvunnit sig förståelse och anklang och på många håll en entusiasm, som icke kom den proportionella idén till godo, då den gällde endast Andra Kammaren. Man hoppas, att med den proportionella idén som grund för val till båda kamrarna rösträttsfrågan skall finna en god, en rättfärdig lösning.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Alla vilja ju medverka därtill, att de hittills rösträttslösa skola i vidaste utsträckning blifva delaktiga af rösträtten, men på ett sådant sätt, att de hitills röstberättigade icke blifva utestängda. Skiljaktigheten i åsikter gäller icke principen *allmän rösträtt*. Den frågan är redan klar och erkänd. Skiljaktigheten gäller valsättet: å ena sidan majoritetsvalen, å andra sidan ett sådant valsätt, hvarigenom alla röstberättigade må kunna göra sig gällande och erhålla vederbörligt inflytande vid valen. *Detta* gäller striden, icke den allmänna rösträttens princip.

Med den stämning, som sålunda ligger öfver rösträttsarbetet, med de förhoppningar, som på många håll äro knutna vid dess framförande, må det icke förvåna, att de 30 motionärerna icke vilja lägga hinder i vägen för en gynnsam utgång af detta arbete. I detta allvarliga ögonblick vilja de ej åstadkomma någon splittring. De stå fast vid sin i motionen uttalade mening, men de komma ej att i dag rösta bifall till sin motion. Tyngst torde detta vara för mig, som vid rösträttsdebatten förlidet år uttalade, att jag skulle rösta mot hvarje rösträttsförslag, som framkomme, utan att därmed vore förenadt det nu ifrågavarande skattevillkoret. Ja, det var obetänkt, jag erkänner det. Äfven i politiken rår man icke fullt om sig själf, man måste äfven där göra offer.

Då jag nu har ordet, ber jag att få uttala en mening, som jag delar med ett flertal i denna kammare. Det är, att då det i sammanhang med proportionella val till Andra Kammaren talas om proportionella val till Första Kammaren, så skall detta tal förstås därhän, att vi icke anse det böra möta betänkligheter att vidtaga en sådan begränsning af den nuvarande rösträtten för val af landstingsmän, att därigenom åt tillämpningen af det proportionella valsättet för Första Kammaren gifves den därmed afsedda effektiva betydelse.

Slutligen ber jag att få säga, att i fråga om valperiodens längd konstitutionsutskottets utlåtande tilltalar mig mest, då därigenom otvifvelaktigt mera kontinuitet och stadga vinnes i kammarens arbete. Jag håller före, att 6-årsperioder icke lämna lika tillfredsställande resultat härutinnan. Den senare tidslängden har emellertid tillvunnit sig stora sympatier, som jag tror, såväl i denna kammare som äfven af liktänkande i Andra Kammaren. Jag har redan gjort uppoffring för att medverka till samling i den föreliggande stora frågan, för snar lösning af densamma. Jag vill i

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

samlingens tecken och intresse göra det ytterligare offer, att jag sluter mig till den mening, som af reservanterna är uttalad i fråga om tidslängden, d. v. s. till 6-årsperioder.

Herr grefve och talman, jag tillåter mig att yrka afslag å Kungl. Maj:ts proposition och konstitutionsutskottets betänkande samt bifall till den af herr Blomberg m. fl. afgifna reservation.

Med herr vice talmannen instämde herrar *Ekströmer*, *Hasselrot*, *Hedenstierna*, *Lillieskölд*, grefve *Spens* och friherre *Wrangel von Brehmer*.

Herr Trygger: I fråga om hvad som här är hufvudsaken, nämligen rösträttens utvidgning, öfverensstämma Kungl. Maj:ts och konstitutionsutskottets förslag däruti, att båda genomföra den allmänna rösträtten. Riksdagens medgifvande i skrifvelsen år 1902 blir således till fullo infriadt såväl med det ena förslaget som med det andra. Den enda skillnaden mellan de båda förslagen är den af hans excellens statsministern påpekade, att det i utskottets förslag uppställes fordran på direkt skatteplikt till staten, medan man däremot i Kungl. Maj:ts förslag har begränsat sig därhän, att låta rösträtten gå förlorad, därest åliggande skatteplikt icke skulle fullgöras. Hans excellens har gjort gällande mot utskottet, att det låge i den allmänna rösträttens begrepp, att ingen direkt skatteplikt skulle vara villkor för rösträtten. Jag undrar för min del, om icke hans excellens är svaret skyldig på den frågan, huru det förhåller sig med stadgandet om fullgjord skatteplikt såsom villkor för rösträttens bevarande, huruvida begreppet allmän rösträtt i det afseendet lättare tillåter ett förslag sådant som det af Kungl. Maj:t framställda. Enligt min åsikt kommer man ingenstädes med att uppställa begrepp. Den ene lägger in det i begreppet, och den andre ett annat. Det ligger i sakens natur, att ett begrepp kan hafva olika innehåll alltefter hvad den ene eller andre därmed vill uttrycka. Men hvad som ligger emot Kungl. Maj:ts förslag är, att det är inkonsekvent och att det i praktiken lätt leder därhän, att man söker befria massorna från den direkta skatten, för att icke deras rösträtt skall gå förlorad på grund af underlåtet fullgörande af densamma. För min del anser jag i denna punkt utskottets förslag hafva företräde framför Kungl. Maj:ts.

Öfvergår jag sedan till den mindre viktiga frågan angående valsättet, måste jag för min del vidhålla den uppfattningen, att majoritetsvalen äro förenade med åtskilliga fördelar. Men majoritetsvalen medföra äfven behof af garantier. För mig, som varit med om att inom konstitutionsutskottet utarbeta och sedermera försvara konstitutionsutskottets förslag år 1902, framstår det, såsom det naturligaste att som en garanti uppställa en närmare utveckling af den historiska tanken om skillnad mellan stad och land genom sammanförande med städerna af de stadsliknande samhällena.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Därigenom finge man säkerhet, att inom representationen blefve företrädda alla de olika intressen, erfarenheter och insikter, som finnas i städerna och på landet. Men denna garanti är afvisad af regeringen. Den är afvisad af det radikala partiet, den är afvisad äfven af mina egna meningsfränder. Andra garantier har man ifrågasatt, men dels äro de icke i och för sig tillräckliga, dels äro de icke lämpliga, dels äro de icke nog fullständigt diskuterade.

Vill man därför söka bevara någon kontinuitet i det politiska lifvet, så tvingas man tillbaka till de proportionella valen. Man tvingas att än en gång undersöka, huruvida de betänkligheter, man förut mot dem gjort gällande, verkligen äro af den beskaffenhet att de böra föranleda deras förkastande. Det viktigaste argument, som jag för min del har haft mot de proportionella valen, har varit, att de vore ägnade att skjuta åt sidan kandidaternas personligheter och att minska betydelsen af deras karaktär och deras duglighet, att de lade makten i händerna på en valjunta, som bäst vore betjänad af osjälfständiga representanter och själf lätt utsatt för obehöriga inflytelser. Och jag vidhåller, att denna uppfattning varit berättigad, när man granskat de förslag, som framlagts åren 1904 och 1905. Men jag måste också erkänna, att denna anmärkning förlorat sin udd mot det af konstitutionsutskottet nu framlagda och antydda förslaget, och detta visar, såvidt jag förstår, att det icke har varit den proportionella valmetoden, utan sättet för dess genomförande, som i förevarande afseende gjort den underlägsen majoritetsvalen.

En annan sak, som ställt mig emot de proportionella valen, har varit fruktan, att de konservative såsom sitt mål med denna valmetod skulle uppställa, icke att behärska majoriteten, utan att framsläpa sin tillvaro såsom minoritet, något som skulle prisgifva framtiden åt den radikala uppfattningen. Äfven denna anmärkning är försvagad genom det föreliggande förslaget. Valkretsarne äro mindre och såsom sådana också mera lämpliga för ett land som vårt. Representanternas antal inom hvarje valkrets är följaktligen mindre. Det duger sålunda icke som i stora valkretsar med ett större antal representanter att sammansluta sig i små grupper, för att på det sättet få in en representant för gruppen, utan det gäller likaväl som vid majoritetsval att samla de stora massorna och att sålunda kämpa för ideal, som kunna vara ägnade att begripas äfven af dessa, med ett ord att kämpa om makten, för att få bestämma utvecklingens riktning, och sålunda icke nöja sig med att blott få diskutera, huru denna utveckling lämpligast bör ske.

Man har sagt, att den proportionella valmetoden skulle vara den enda rättvisa. För min del måste jag fortfarande fasthålla vid mitt bestridande af detta påstående. I och för sig själf är den proportionella valmetoden icke rättvisare än majoritetsval. Rösträtten är icke en privaträtt. Deltagandet i statens angelägenheter skall icke mellan medborgarne fördelas efter hufvudtalet, utan den

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

rättvisa, som finnes i fråga om rösträtten, är den rättvisa, som framgår ur hvad statens bästa kräfver. Det gäller sålunda lika väl om den proportionella valmetoden som om hvarje annan valmetod, att den är rättvis, ifall den åstadkommer ett resultat, som gifver landet den bästa representationen, och den är icke rättvis, ifall den åstadkommer ett sämre resultat, utan då blir den metod rättvisare, som åstadkommer ett bättre.

Men om man än icke kan erkänna, att den proportionella valmetoden är rättvisast i och för sig, är det likväl onekligt, att det för rättskänslan ligger något tilltalande i denna valmetod. Detta förklarar, att så många ansett den vara den enda i sig rättvisa, och detta i sin ordning har varit en naturlig anledning till att den af de konservativa omfattas med så stor välvilja. Men utgår man från denna ståndpunkt, kräfver konsekvensen orubbligt, att man också skall tillämpa proportionalismen på Första Kammaren. Jag tillät mig år 1904 att uttala detta i kammaren. Det bestreds den gången, men det har besannats. Konstitutionsutskottets nu framlagda förslag är, såvidt jag förstår, det bästa bevis för att jag hade rätt. Konstitutionsutskottet har emellertid begränsat tillämpningen af den proportionella metoden till att gälla de kommunala valkorporationerna, och för min del måste jag tacka utskottet för denna begränsning, ty frågan, huruvida dessa valkorporationer själfva skola väljas proportionellt eller icke, är ett spörsmål, som icke tillhör det politiska, utan det kommunala rättsområdet.

Som herrarne se, har vid den granskning, som jag underkastat konstitutionsutskottets förslag, resultatet blifvit ett annat och långt fördelaktigare för de proportionella valen än det resultat, som granskningen af tidigare förslag i denna riktning medfört. Och för min del anser jag, att utskottet är värdt all erkänsla för det arbete, som utskottet har nedlagt på förslaget. Hade jag emellertid nu liksom i rösträttsfrågans tidigare skeden att afgöra huru en rösträttsreform lämpligast borde genomföras, skulle jag likvisst fasthålla vid majoritetsvalen. De äro enligt min mening enklare, klarare, folkligare, mera öfverenstämmande med den hittills gällande rätten, och de äro fullt förenliga med de garantier, som fordras för att tillgodose alla berättigade intressen. Men jag säger som den siste högt ärade talaren: läget har förändrats. Det gäller icke längre, huruvida man bör lösa rösträttsfrågan på det eller det sättet, utan det gäller att välja mellan Kungl. Maj:ts förslag och konstitutionsutskottets förslag. Då har jag å ena sidan Kungl. Maj:ts förslag, stödt af hans excellens statsministerns »præterea censeo», uppburet sannolikt af en majoritet i Riksdagens Andra Kammare, men framför allt af dem som betrakta den allmänna rösträttens genomförande såsom början till nya strider på den politiska och kommunala lagstiftningens områden, ett förslag som utan vidare öfverlämnar på en gång all makt till dem, som äro främmande för dess användande. Å andra sidan har jag konstitutions-

utskottets förslag, som öppnar dörren på vid gafvel för alla rösträttslöse män, hvilka rimligtvis kunna göra anspråk på rösträtt, men samtidigt söker — märk noga: det är blott ett försök — bereda möjlighet för dem, som sitta inne med insikt och erfarenhet i allmänna värf, att åtminstone få deltaga i de nya representanternas politiska uppfostran. Inför ett sådant val, huru svårt det än är, måste mina betänkligheter mot den proportionella valmetoden vika. Vid ett sådant val bjuder min plikt mig att ställa mig på deras sida, hos hvilka jag eljest funnit den enligt min mening riktiga uppfattningen af samhällets behof. Min ovisshet i fråga om de proportionella valen offrar jag för min fasta öfvertygelse, att rikets väl kräfver, att alla, som anse utvecklingens godhet och bestånd hafva värde ej mindre än dess snabbhet, sluta sig enigt samman. Rikets väl fordrar, att vi med kraft värna hvad inom samhället synes oss förtjänt af att bibehållas, äfven om därmed klockan skulle vara slagen för den ene eller andre, och icke minst till deras bästa, hvilka genom denna stora rösträttsreform beredes tillfälle att i nyttiga gärningar visa, att de tänka högt ej blott om sig själfva, utan äfven om fosterlandet och dess framtid.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Herr grefve och talman! Jag hade kunnat uteslutande åt den förseglade sedeln anförtro mitt votum, men jag har yttrat mig för att inför vårt folk åtaga mig min andel i ansvaret, därest kammaren, såsom jag nu yrkar, afslår Kungl. Maj:ts förslag och bifaller den af herr Blomberg m. fl. afgifna reservation.

Herr Benedicks: Till följd af de siste ärade talarnes anföranden kan jag lyckligtvis inskränka mitt eget ganska betydligt, då jag i hufvudsak öfverensstämmer med dem.

Men det är en sak, som efter min tanke ännu icke blifvit tillräckligt framhållen, och det är rörande riksdagsordningens 1:sta paragraf, som af hans excellens statsministern citerades. Han citerade den såsom stöd för sitt förslag. Ja, men han omnämnde därvidlag icke med ett ord en annan paragraf, som är alldeles egendomlig för Sverige, som icke återfinnes i någon annan fullt självständig stat. Jag menar de gemensamma omröstningarna. Genom denna institution, som vårt land har att tacka för så mycket godt, har genom en enkel, redig behandling en mängd ärenden kunnat lösas på ett sådant sätt, att jag tror, att alla få medgifva, att denna anordning hittills har fungerat på ett tillfredsställande sätt. Men huru skulle det vara, ifall man antoge Kungl. Maj:ts förslag och bibehölle de gemensamma voteringarna? Genom den homogenitet, som skulle uppstå i Andra Kammaren, vore det alldeles bestämdt att förutse, att det icke kunde gå såsom hittills, utan Första Kammarens myndighet skulle lida ett bestämdt afbräck, och detta icke blott i de gemensamma voteringarna, som röra ekonomiska förhållanden. Genom den makt, som då skulle tillkomma Andra Kam-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

maren i ekonomiska frågor, skulle dess maktställning ovillkorligen komma att ökas äfven uti andra, mycket viktigare frågor. Ty hotelser om högre skatter, om andra skatter skulle verka såsom en så bestämd tumskruf, att det skulle komma att lända hela riket till obotlig skada. Det skulle blifva ett fullständigt enkammarsystem åtminstone i det afseendet. Men se då på Norge, se på Bulgarien, på Serbien, på Grekland, huru hafva dessa länder skötts med sitt enkammarsystem? Enligt hvad jag tror så, att den, som närmare känner förhållandena, måste erkänna, i hög grad olyckligt. Huru lagarne kunna förändras, så att de obotligt skada arbetet inom landet, därpå visar ju särskildt Australien ett mycket upplysande exempel. Där har utvandringen ökats betydligt, ty jordbruket kan icke skötas som förut, industrien måste nedläggas o. s. v. Och hvarför? Jo, den lagstiftande makten har lagt sig ombord med de omständigheter, som reglera arbetet, ja, det har gått så långt, att en bestämd dagaflöning där har bestämts af parlamentet. Så skulle det äfven komma att gå här, om det af Kungl. Maj:t framställda förslaget skulle antagas och de gemensamma voteringarna äfven därefter bibehöllos. Vi hafva, som nämndt, denna institution att tacka för så mycket godt. Jag vill blott påminna om alla de framsteg, som gjorts under de senaste årtiondena, om skyddet för våra näringar, om omorganisationen utaf vår armé och om nyskapandet af vår flotta. För allt detta hafva vi denna lyckliga anordning att tacka, ty annars hade det icke gått så väl.

Då jag således icke kan vara med om Kungl. Maj:ts förslag, vill jag särskildt framhålla, att jag icke heller kan vara med om den utaf den motionär, på hvars förslag konstitutionsutskottets hvilar, omnämnda nedsättningen uti den kommunala rösträtten. Det borde, såsom en annan talare förut omnämnt, väl vara full rättvisa äfven därvidlag. Vore det då rättvist, att uti den viktiga funktion, som kommunalstämman äger att utöfva, icke industrien, som det här särskildt gäller, skulle få utöfva sin rätt? Redan nu är rösträtten där så nedsatt, att det blott behöfves ett ganska litet antal af arbetare för att rösta ikull hela antalet fyrk, som rörelsen i sin helhet vid mången fabrik äger. Hvad kommer följden att blifva, ifall detta skulle antagas i sin helhet? Jag är rädd för att det blefve samma förhållande som uti de länder, jag nu omtalat.

Då det nu icke är annat val än emellan Kungl. Maj:ts förslag och konstitutionsutskottets, så måste jag, ehuru icke med gladt hjärta, rösta för bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr Tamm, Hugo: För min del kommer jag att sluta mig till den, på grund af ett inom Andra Kammaren väckt förslag, vid utskottets betänkande fogade reservation utaf herr Blomberg m. fl. Jag skall anhålla att i den största korthet, som det är mig möjligt, angifva skälen för denna min ställning.

Lyssnar man nu till allt det tal, som nu för tiden i denna

fråga förekommer, så får det för den ytlige betraktaren ett utseende, som om det här verkligen gällde en strid emellan fördom och frisinthet, emellan ålderdomlig återhållsamhet och ungdomligt framåtskridande. Jag tror, att denna syn på tingen icke är den rätta. Vi äro ju nämligen, kan man säga, helt sams om hufvudsaken, nämligen därom, att principen om allmän rösträtt skall fastslås. För min del kan jag säga, att jag biträdt denna åsikt ingalunda ovilligt, utan jag har gjort det af full öfvertygelse, och detta därför, att jag så starkt känner behofvet för Sveriges folk att sluta sig tillsammans och *varda ett folk*. Jag är öfvertygad därom, att man genom den allmänna rösträttens införande åtminstone har gifvit ett starkt handtag åt den förhoppning, vi alla hysa, nämligen att ansvarskänslan för Sveriges öden skall allt djupare och djupare växa nedåt och allt mer och mer allmängöras. Jag ville så gärna, om jag kunde, få lyfta denna fråga ut ur kammarpolitikens, maktbegärets och partistridernas dy och få den till en verklig nationell fråga.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Herr statsministern ställde en vädjan till kammaren, att vi skulle öfvergifva den ställning, som vi intagit som princip. Emot den princip, som är oss dyrbar och som vi och äfven han bekände vara *rättvis*, har han egentligen ställt det, att den skulle innebära en del praktiska olägenheter. Jag vågar ställa en bön till honom, om han har en känsla för behofvet af en nationell samling, att han ville gifva ett erkännande åt principen och genom att söka få bort dess olägenheter åstadkomma en sådan samling. Då skulle mycken tacksamhet tillfalla honom från Sveriges folk.

Det är således icke en strid om principer, hvarom här är fråga, utan här gäller frågan endast *valsättet*; majoritetsval eller proportionella val. Dessa proportionella val hafva efter min uppfattning intet att göra med radikalism eller konservatism. Jag behöfver härför icke åberopa, att åsikten om deras företräde delas utaf många framstående statsmän i Europa, hvilkas vidtsynthet och frisinthet aldrig någonsin blifvit dragna i tvifvelsmål. Men jag kan hänvisa på att såväl här som i utlandet har denna fråga, hvilket äfven herr statsministern erkände, framkommit ifrån och sedermera praktiskt utarbetats just utaf sådana män, hvilka haft och ännnu hafva en halfofficiell hallstämpel för frisinne. Jag kan således icke för min del finna, att denna fråga kan sägas vara en konservativ fråga, som man kastar såsom en partifråga emot oss.

Jag skall icke heller nu upptaga till bemötande de skäl, som af våra motståndare äro framförda, ja, jag skall icke heller taga upp de skäl, som tala för det proportionella systemet. Men jag skall dock be att i korthet få sammanfatta hufvudskälen för proportionalismen, sådan jag ser dem.

Vi, som äro varma anhängare af detta system, se uti detsamma en garanti. Jag menar icke en sådan garanti, som skulle mer eller mindre gradvis försöka att neutralisera själfva rösträttsutvidgningen,

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

utan vi se däruti *en garanti för att rösträtten verkligen skall blifva, icke blott till namnet, utan äfven till gagnet, allmän, en garanti för att valen skola kunna gifva ett verkligt och riktigt resultat med afseende å de olika strömningar och de olika intressen, som röra sig inom Sveriges folk.* Detta är dess stora betydelse efter min uppfattning, och den är icke heller af någon jäfvad.

Jag skall också för min del erkänna, att med denna metod verkligen äro förenade visst icke stora, men dock några praktiska olägenheter. Metoden är icke så enkel till synes som majoritetsvalen. Men, mina herrar, icke får väl enkelheten vara den högsta fordran, man ställer på ett valsätt. Den uppväges oändligt mycket, om man kan få ett sant och verkligt *resultat* af detsamma, och ur valen framgår en *verklig och en rättvis representation.*

Då svaras: javäl, men dessa proportionella val äro ju redan ett utdömdt system: svenska folket har talat och vid de sista valen till Andra Kammaren sagt: »vi vilja icke veta af proportionalismen.»

Ja, vore jag verkligen fullt öfvertygad om den saken, så skulle nog frågan kanske för mig äfven ställa sig i en annan belysning. Ty jag delar verkligen, utan att gifva mig in uti frågan om kamrarnes maktställning, den öfvertygelsen, att Första Kammaren ensam icke bör försöka och icke heller kan påtvinga det svenska folket ett valsätt, som det icke vill veta af. Men jag kan å andra sidan ingalunda erkänna, att denna fråga genom de senaste valen på något sätt är slutligt afgjord. Det var nämligen icke endast denna fråga, det gällde, när valen försiggingo. På sin allra högsta höjd kan man medgifva, att de senaste valen till Andra Kammaren voro ett utslag af att det i fjol framlagda förslaget till proportionella val icke godkändes. Men om det förslaget är det icke fråga i år, utan i år har framlagts ett nytt förslag, beröfvadt den mörka färgtonen af ett förstakammarförslag, hvaraf våra motståndare sökt slå mynt; det har kommit från *Andra* Kammaren. Detta förslag har ock visat, att man kan undanröja en af de stötestenar, på hvilka förslaget förra gången föll, nämligen att valen endast skulle gälla Andra Kammaren. Det andra, som nu är tillagdt, är, att man hänvisar till en metod, som enligt hvad jag vågar säga nu, när det gäller valmännnen, i enkelhet icke lämnar just någonting öfrigt att önska. Men om man tager detta förslag, är ju i och med detsamma den frågan ställd till Första Kammaren: vill Första Kammaren, om jag så får säga, taga risken af att antagligen få sin sammansättning något förändrad? Därpå svarar jag: ja, det gör jag och gör det utan tvekan. Jag har, mina herrar, tämligen mycket legat inne i riksdagslifvet, jag har tämligen mycket arbetat inom utskott, så att jag anser mig kunna bedöma, hvad verkan en divergerande förändring af kamrarnes politiska åskådning, hvaraf tecken redan försports, skall komma att hafva. *Vår grundlag och riksdagsordning hafva det egendomliga uti sig, att de förutsätta ett samarbete emellan bägge kamrarna. Tager man nu och så att säga radika-*

liserar Andra Kammaren, men bibehåller Första Kammaren oförändrad i sitt skaplynne, så befarar jag, att samarbetet blir ondt, att det måste uppkomma slitningar emellan bägge kamrarna, och min öfvertygelse är, att därutur icke kommer att framgå något lyckligt resultat för det hela.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Med denna syn på tingen, måste jag biträda det förslag, som reservanterna, herr Blomberg m. fl., framlagt. Jag vill endast i anslutning till hvad herr vice talmannen anförde säga, att då jag således biträder detta förslag och då jag för min del lägger min röst till för att bringa det till seger, detta å min sida sker med den alldeles bestämda uppfattningen och förutsättningen, att det förslag, som föreligger, till förändring af den kommunala rösträtten i afseende å landstingsmannavalen också i sinom tid blir verklighet och af denna kammare antaget.

På dessa i korthet anförda skäl och under denna bestämda förutsättning, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den utaf reservanterna, herr Blomberg m. fl. afgifna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Afzelius, Almgren, Anderson, Albert, Andersson, Per Johan, Berggren, Björklund, Boman, Boström, N. Johan, Carlberg, Cederberg, Dieden, Enhörning, Fahlén, Grundberg, Herdin, Kinberg, Lovén, von Oelreich, Olsén, Petri, Rydberg, Rylander, Sandqvist, Sandwall, von Stapelmohr, Swartz, Söderberg, Sörensson, Tamm, Per Gustaf, Unger, Walldén, Wester* och *Åkerberg.*

Herr Sjöcrona: Naturligtvis vidhåller jag de åsikter i fråga om rösträttsfrågans lösning, åt hvilka jag gifvit uttryck uti mina motioner såväl vid innevarande riksdag som vid 1905 och 1904 års riksdagar. Jag beklagar lifligt, att Första Kammaren icke tillförne velat fatta beslut i enlighet med dessa åsikter, ty då hade säkerligen ett hvilande grundlagsförslag varit antaget redan år 1902 och sannolikt åtminstone år 1904. Sådan som ställningen nu är, finnes enligt mitt förmenande alls ingen utsikt till framgång för detta förslag, icke heller i det afseendet, att däri yrkas beviljande af rösträtt för kvinnor. Jag skall således nu icke yttra något vidare om detta mitt förslag eller därom framställa yrkande, och ännu mindre skall jag därom begära votering. Men jag skall tillåta mig att i fråga om rösträtt för kvinnor yttra några ord, då vi komma till behandlingen af andra punkten i utskottets betänkande.

Under mina föregående uttalanden i denna kammare har jag för min del aldrig förnekat, att den proportionella valmetoden teoretiskt taget är fullt berättigad, äfven om jag icke kunnat anse fördelarna af denna proportionella valmetod uppväga de fördelar, som man kunnat vänta, om det af mig framställda förslaget blifvit antaget. Sedan numera ställts i utsikt, att vi kunna få en proportionell valmetod, som är mindre inkrånglad än den förut ifrågasatta och som icke intvingar valmännen under en häftig val-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

agitation, så utgör den omständigheten, att flera af de nu föreliggande förslagen äro förenade med proportionellt valsätt, för mig icke något hinder att biträda ett sådant förslag och att därvid välja det, som jag anser vara det bästa.

Jag skall därför, för att icke upptaga kammarens tid för mycket, helt kort och godt förklara, att jag är villig gifva min röst åt utskottets förslag, helst utan förändring, i den förhoppning att detta förslag, utan eller med den utaf herr Blomberg m. fl. ifrågasatta förändring, kan blifva antaget i Andra Kammaren. Sker icke så, utan frågan nu igen faller, så må majoriteten i Andra Kammaren taga på sig ansvaret för att vi nu icke kunna bereda verklig allmän rösträtt åtminstone åt svenska män.

Grefve Hamilton: Lyckligt för vårt lands lugna utveckling hade det säkerligen varit, därest vi så småningom hade utsträckt rösträtten till Andra Kammaren, så att valmanskåren efter hand hade ökats. Af denna anledning yrkade jag bifall till 1896 års kungl. förslag och 1902 års konstitutionsutskotts förslag. Men denna kammares majoritet har varit af en annan mening, och därför stå vi i dag inför nödvändigheten af att direkt öfvergå till den allmänna rösträtten. Lösen härtill gafs af det konservativa partiets märkesmän år 1902, och den var allmän rösträtt till Andra Kammaren med garantier, och garantierna voro proportionella val till samma kammare. Öfver detta förslag har landet fällt sin dom, och domen blef en dödsdom. I dag gifves från samma håll en annan lösen, nämligen proportionella val till båda kamrarne och allmän rösträtt till den Andra. Det är egendomligt att iakttaga, att när de liberale önskade utsträckt rösträtt, de konservative svarade med att förorda allmän rösträtt, och när de liberale begärde allmän rösträtt, öppnade de konservative porten för en författningsrevision. Jag borde naturligtvis icke hafva något att erinra emot att det proportionella valsystemet tillämpades på Första Kammaren, ty därigenom komme många flere af mina meningsfränder att få inträde i denna sal än som nu är fallet, men likväl hyser jag betänkligheter. Jag fruktar för att vi gifva på hand mera än hvad vi kunna hålla. Det lärer väl ingen tro, att det proportionella valsystemets tillämpning skulle stanna inom landstingen. Nej, man komme att fordra och fordra med rätta, att det skall gå längre ner, till valen af landstingsmän och till valen af stadsfullmäktige och måhända ner bland urväljarne. Huru detta skall kunna gå till, utan att man öfvergår till allmän rösträtt för Första Kammaren, är jag icke i detta ögonblick i stånd till att fatta. Det är också förlåtligt, ty man måste beteckna konstitutionsutskottets förslag såsom fullkomligt outredt. Vallagen sväfvar uti det outredda, och om verkningarna af det proportionella systemets tillämpning på Första Kammaren sakna vi också utredning.

De konservative begära garantier. Men jag vågar hemställa:

finnes det icke tillräckliga garantier uti Kungl. Maj:ts förslag med de tillägg, som äro omförmälda i herr Montgomerys motion, finnes det icke garantier för att en moderat grupp skall blifva representerad i Andra Kammaren genom dessa rena landtmannakretsar? Finnas icke tillräckliga garantier emot missbruk af den direkta beskattningen uti herr Lundebergs villkor? För mig ligger största garantien däri, att vi höja vårt folk i intellektuellt och moraliskt hänseende, så att det är i tillfälle att bedöma, hvad som är skadligt och hvad som är gagnligt för dess fosterland, att vi genom en klok ekonomisk lagstiftning höja dess välstånd och därigenom göra det till ett lyckligt folk. Jag ser icke heller uti den nya valmanskårens majoritet någonting uteslutande samhällsfientligt. Ack nej, dessa ungsocialisters leder äro glesa, och kärnan af de djupa leden är ett fosterlandsälskande och ett varmt religiöst folk.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Vi ropa ständigt under dessa dagar på nationell samling, men våra rop, mina herrar, blifva allenast tomma fraser, för så vidt vi icke äro beredda till att, för ernående af denna samling, offra något af vår egen maktställning, af våra egna intressen på fosterlandets altare. Därtill är jag beredd, och jag är också beredd till att i dag, ifall det gagnar någonting till, lägga min röst för Kungl. Maj:ts förslag. Men jag vet, att det vore en förspilld röst, och därför biträder jag herr Montgomerys kompromissförslag, till hvilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Friherre De Geer: Jag kan icke förneka, att när jag först erfor, att konstitutionsutskottets majoritet och däruti inbegripna samtliga ledamöter från denna kammare beslutat sig för att förorda dubbelproportionalismen, jag blef i hög grad förvånad. När jag sedan fick läsa betänkandet, försvann denna förvåning fullständigt, ty jag fann då, att det icke var fråga om en verklig dubbelproportionalism, utan endast om en helt liten oskyldig antydan om en sådan. Konstitutionsutskottets ordförande har också bekräftat, att det icke är fråga om någon vidare utveckling af tanken, och att man icke vill gå längre än hvad man nu har förordat. Kan det då verkligen vara någon slags möjlighet att lösa frågan på den vägen? Är det tänkbart, att Andra Kammarens majoritet nu eller framdeles skulle vilja låta sitt motstånd emot enkelproportionalismen falla blott för att vinna denna lilla obetydliga ändring i sista stadiet vid valen till Första Kammaren? Det är mig alldeles omöjligt att tro. Vore saken så lätt ordnad, ja, då vore det ingen nöd, och jag skulle då för min del kunna förmå mig till att vara med om ett sådant experiment, ehuru jag fortfarande hyser stora tvifvel om de välsignelser, som det proportionella valsystemet anses skola medföra.

Trots allt, som i dessa dagar skrifves och talas om den Påbodavind, som stryker öfver landet, så tror jag dock, att den lämnat den största delen af vårt folk tämligen oberördt. Skall man

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

kunna genomdrifva ett dubbelproportionalistiskt valsystem, fordras något helt annat. Då fordras nog, att valsystemet till Första Kammaren förändras ända från grunden. Man ser ju redan nu, att detta påyrkats icke endast från vänsterhåll utan äfven från högerkretsar. Så till exempel har en högerman, som vid ett möte i Malmö för några dagar sedan afhandlade denna sak, på det bestämdaste förklarat, att Påbodaproportionalismen icke vore tillfyllestgörande, utan att man måste gå ned till urväljarne. Det var den mannen, som hade den största förtjänsten af eller skulden till, att man i Andra Kammaren kom att inlåta sig på dessa proportionalistiska vidlyftigheter.

Vore det nu Första Kammarens mening att genom ett bifall till konstitutionsutskottets förslag gifva på hand, att kammaren ville vara med om vidare utveckling af proportionella val till Första Kammaren, ja, då kunde saken hafva någon framtid för sig, men tror man, att man skall kunna lösa frågan enbart genom detta förslag, då torde man få bereda sig på att misslyckas. Och hvar stå vi sedan? Säkerligen inför det alternativet att antingen få antaga ett förslag, liknande Kungl. Maj:ts förslag, i en för Första Kammaren vida mindre tilltalande form än nu, eller också att få gå in på ett fullständigt dubbelproportionalistiskt valsystem, som alldeles förändrar Första Kammarens karaktär och bringar oss betänkligt nära ett enkammarsystem. Då man som jag har denna uppfattning af situationen, kan man ej annat än med bekymmer se konstitutionsutskottet tillstyrka Riksdagen och speciellt denna kammare att nu gripa efter ett sådant halmstrå, som Påbodaförslaget är. Ty annat är det ej än ett halmstrå, som tillgripes för att för tillfället komma ifrån den reform, som säkerligen snart nog ändock med oemotståndlig makt kommer att tränga sig fram. Bra mycket klokare och bra mycket lyckligare för landet och ej minst för denna kammare vore det, om kammaren nu kunde besluta sig för att söka lösa frågan, äfven om denna lösning ej kan bli den, som kammaren helst önskat. Den kan blifva sämre en annan gång. Man har i tidningarna i dagarna sett citeradt ett yttrande, som år 1865 fälldes på riddarhuset under debatten om representationsreformen af Johan August Gripenstedt. Detta yttrande lydde: »att alltid tveka, att oupphörligen söka uppskof, äfven då man inser att något måste göras, blir ett betänkligt fel. Ett manligt sinne fordrar, att man i sådant fall med mod och förtröstan underkastar sig den uppoffring, som är nödvändig.» Jag finner dessa ord hafva sin fulla tillämpning den dag som i dag är.

För min enskilda del har jag ej önskat någon annan förändring i Kungl. Maj:ts förslag än att de samhällen, som till sin natur, om ock ej till namnet, äro städer, också i valhänseende skulle hänföras till städerna. Jag har framställt detta yrkande, icke därför att jag däri ser någon direkt konservativ garanti, utan

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m (Forts.)

därför att jag anser, att det vore rättvist och nyttigt att något gjordes i syfte att inom representationen bevara en skälig plats åt våra landtmän, dessa må nu vara konservativa eller liberala. Yrkandet har ej vunnit något nämnvärdt understöd från konservativt håll. Att detta dock ej från konservativ synpunkt är så alldeles värdelöst, sluter jag af det häftiga motstånd, som det från andra sidan rönt.

För mig är emellertid icke hufvudsaken att få igenom det önskemål, som särskildt legat mig om hjärtat, utan hvad jag i denna stund framför allt önskar är, att man nu ändtligen måtte komma till en lösning af denna fråga, som ej en dag längre borde få splittra och försvaga vår nation. Med anledning häraf har jag, i syfte att försöka slå en brygga till samförstånd med Andra Kammaren i denna fråga, varit med om att väcka den motion, som framburits af herr Montgomery och till hvilken jag följaktligen yrkar bifall.

Herr Berg, Volrath: Ända sedan våren 1902 majoriteten i Riksdagens båda kamrar uttalade sig för införande af allmän rösträtt, har jag ansett, att denna rösträtt bör skyndsamt genomföras, med iakttagande af förhöjd åldersgräns, fullgjord skatteplikt till stat och kommun samt utjämnande af rösträtten på land och i stad. Däremot har jag ej kunnat uppelda mig till den entusiasm för speciellt en viss valmetod, som nu tyvärr till sakens olycka tyckes vara det allenast afgörande. I den proportionella valmetoden ligger en rättvisa, det inser jag, och jag vidhåller också, att, om den anses rättvis till Andra Kammaren, bör den också vara rättvis till Första Kammaren. Men den nu föreslagna dubbelproportionalismen, säger man, är en humbug; äfven Första Kammarens urväljare böra välja proportionellt. Men finns det då möjlighet att utarbeta ett system i detta afseende, som gör det antagligt för båda kamrarna? Jag tror mig veta, att motionärer i Andra Kammaren nedlagt mycket arbete på att finna på ett sådant system, men de hafva slutat med att finna, att det var en olöslig fråga. Säger man nu, att Första Kammaren äfven bör väljas proportionellt med allmän rösträtt, så är jag ej med längre. Hvarför skall man under sådana förhållanden hålla sig med lyxen af två stycken kammare, valda på alldeles samma sätt af alldeles samma urväljare, endast med den lilla skillnad, att den ena väljes direkt och den andra indirekt? Då kan man efter mitt förmenande lika gärna taga enkammarsystem, så godt först som sist. Dessutom tror jag, att hvarken landsting eller ännu mindre städernas stadsfullmäktige äro så homogena i sin sammansättning, att ej representanter af rätt olika färg skulle framgå äfven ur proportionella val blott i de nuvarande valförsamlingarna.

Nu kan jag ju ej neka till, att 1905 års val till Riksdagens Andra Kammare hafva visat en öfvervägande folkmening mot de

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

proportionella valen, och dessa senare val äro — jag fäster uppmärksamheten därpå — de första, som gjorts på frågan: för eller emot proportionella val. Hur pass upplyst denna folkmening är, det lämnar jag därhän. Sannolikt hade den kunnat blifva en annan, om proportionalisterna hade velat underkasta sig den energiska propaganda, som deras motståndare ej hafva dragit sig för att bedrifva. Nu hafva vi emellertid en viss folkmening att räkna med, framdrifven af demonstrationer, dels spontana, dels beställda eller åtminstone arrangerade, såsom vi i dessa dagar hafva fått bevittna. Jag skulle emellertid gärna sett, att Första Kammaren fästat mer afseende vid denna folkmening, än den i allmänhet tyckes hafva velat göra. Jag tror att ingendera af de föreslagna valmetoderna har hvarken den *allt räddande* betydelse man å ena sidan velat tillerkänna dem, ej heller den *allt förstörande* betydelse, man på den andra sidan framhållit.

Jag är ej någon bestämd motståndare till Kungl. Maj:ts förslag. Det har från visst håll i denna kammare framkommit förslag om många förbättringar i regeringens förslag, förbättringar, som dagens politiska terminologi kallat Mosseboförslaget och de Lundebergska villkoren. Jag gillar det Lundebergska förslaget, som jag finner berättigadt, och ville gärna stödja detsamma. Men jag vill ej vara med om att uppställa det såsom villkor eller såsom en betalning för utlämnande af den allmänna rösträtten. Jag begär ett minimum af förbättring i Kungl. Maj:ts förslag, ett minimum, som äfven från regeringens sida bör kunna erkännas vara berättigadt, åtminstone så länge som det talas om allmän och lika rösträtt. Det är att ej städernas valrätt premieras på landsbygdens bekostnad. Enligt sitt nuvarande invånareantal skulle städerna vara berättigade till 52 representanter och landsbygden till 178. Regeringens förslag upptager resp. 65 och 165, d. v. s. det är en förskjutning af 26 röster till städernas och särskildt till de större städernas favör. »Man merkt die Absicht und wird verstimmt.» Jag känner invändningen att hösten år 1911, då allmän rösträtt i bästa fall kan för första gången lagligen tillämpas, beräknas städernas folkmängd hafva vuxit, så att de skulle vara berättigade till denna ökning af representantantalet. Detta är dock blott ett antagande; man *vet* det ej, och man skall väl grundlagstifta på grund af faktiska förhållanden och ej på blotta hypoteser. Hvad särskildt Stockholm beträffar, så synes det, som om denna stad tack vare en oklok tomtpolitik och kanske äfven på grund af fackföreningarnes uppressande af alla arbetslöner lyckats skaffa sig så olidligt fördyrade lefnadskostnader, att det synes, som om folk snarare borde flytta från staden än in till densamma.

Jag kan ej gilla de åsikter, som ofta hafva uttalats, att det skulle vara vankelmod af Första Kammaren att fästa sig vid en bestämdt uttalad folkmening och frånträda sin åren 1904 och 1905

intagna ställning. Finna vi verkligen, att fosterlandets väl kräfver det, så böra vi frånträda denna ställning. Jag tror icke, att något öfverhus i världen kan i längden stå sig med att vilja drifva sin vilja igenom mot en bestämd folkmening. Englands stolta öfverhus har endast kunnat bevara sin ställning genom en klok eftergiftspolitik i tid och därigenom bevarat åt sig möjligheten att i sin mån bidraga till regleringen af sitt lands utveckling. Den broms, som Första Kammaren bör vara på statsvagnen, bör ej dragas så hårdt till, att vagnen tvärstannar i backarna. Då kan vagnen stjälpa öfver ända. Endast genom att bromsa varligt tror jag, att kammaren kan fylla sin uppgift att inverka reglerande på statsvagnens fart på de nya vägar och sannolikt farliga utfartsbackar, hvari man kan befara att den i framtiden kommer att bli körd.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

När jag nu ärligt vill hafva rösträttsfrågan löst och ej är partisinnad rörande valmetoden, hur skall jag då i dag afgifva mitt votum? Att ej Kungl. Maj:ts förslag i denna kammare kan påräkna så synnerligt många röster, har jag tyvärr trott mig kunna finna. Däremot uppgifves det, att det finnes möjlighet för att i Andra Kammaren vinna en om ock ringa majoritet för konstitutionsutskottets förslag, om detsamma antages med stor majoritet i Första Kammaren. Jag vill då gärna instämma i det uttalandet, att det vore önskvärdt att få den kommunala rösträtten, det kommunala rösträttsmaximum begränsadt vid val till landstingets elektorer, likasom äfven att få Första Kammarens mandat förkortade från 9 till 6 år, om detta kan hjälpa saken. Jag anser vidare, att inom Andra Kammarens nuvarande minoritetsparti verkligen utvecklats ett så aktningsvärdt och entusiastiskt arbete för detta konstitutionsutskottets förslag, att det bör kunna påräkna understöd inom Första Kammaren. Jag är därför beredd att rösta för utskottsreservanternas från Första Kammaren förslag, men förbehåller mig rätt att, om min ofvannämnda förutsättning är felaktig och propositionerna därtill lämna möjlighet, äfven få rösta för Kungl. Maj:ts förslag, på så sätt modifieradt, som jag nu tillåtit mig framhålla.

Friherre Lagerbring: Rösträttsfrågans historia i vårt land är kort men lärorik, kort, om vi besinna, att i år det är endast 10 år, sedan det första kungl. förslaget framlades; lärorik, om man jämför det förslaget med det nu föreliggande. En sådan jämförelse torde väl knappast gifva vid handen, att utvecklingen gått i konservativ riktning. Man håller nu före, att förhållandena skola blifva annorlunda. Man tror, att man skall kunna leda den allmänna opinionen i en ny strömfåra. Jag för min del tror det icke.

Hvad nu det föreliggande kungliga förslaget beträffar, så afser det ju, som vi alla veta, en utsträckning af valrätten till Riksdagens Andra Kammare. Konstitutionsutskottet har svarat med

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

ett förslag till författningsrevision. Jag anser, att det är väl sangviniskt af konstitutionsutskottet att förutsätta, att Riksdagen skulle vara färdig att besluta antagandet af ett förslag till författningsrevision, som icke varit föremål för behandling af någon regering, vare sig konservativ eller liberal. Hade konstitutionsutskottet verkligen varit af den mening, att frågan bör lösas i dubbelproportionalismens tecken, så synes det mig, att rätta vägen hade varit att framkomma med ett skrifvelseförslag, hvilket, om det hade vunnit majoritet i båda kamrarna, väl hade föranledt en regerings bildande på det programmet, hvarefter denna regering hade kunnat taga frågan i öfvervägande och framkomma med ett fullständigt, väl genomtänkt och i alla detaljer utarbetadt förslag. Samma konstitutionsutskott, som i fjol icke ansåg sig kunna framkomma med detaljbestämmelser till proportionella val *inom* kamrarne, samma utskott är i år färdigt att framlägga ett detaljeradt förslag till en revision af vår författning, som sträcker sina verkningar icke blott till Andra Kammarens sammansättning utan äfven till sammansättningen af Första Kammaren, till landstingsförordningen och förordningen om den kommunala rösträtten.

Går jag nu till utskottets motivering för sitt förslag, så erkänner jag villigt och gärna att motiveringen för de proportionella valen till Andra Kammaren är klar, enkel och redig. Men samma omdöme kan jag ej gifva om motiveringen för proportionella val till Första Kammaren. Den motiveringen verkar betydligt mera ojämn, och det ser nästan ut, som om utskottet här ej känt sig på samma säkra grund. Jag vill blott anföra ett par exempel. Då utskottet i afseende å den Lundebergska motionen säger, att utskottet ej vill sysselsätta sig med den, därför att med rösträttsreformen icke borde förbindas andra frågor än dem, som med densamma stode i oskiljaktigt sammanhang, så säger utskottet i afsende å proportionella val till Första Kammaren, att en omläggning af valsättet till Andra Kammaren ingalunda förutsätter såsom nödvändig konsekvens användandet af proportionellt valsätt vid val äfven till Första Kammaren. Dessa frågor stå således ej i oskiljaktigt sammanhang med hvarandra, men utskottet har dock ansett sig böra upptaga denna fråga. Skälet skulle då vara, att motståndet mot införandet af proportionellt valsätt har varit mycket starkt såväl inom som utom Riksdagen, därför att ej proportionella val till Första Kammaren ännu varit föreslagna. Enligt min uppfattning är förhållandet ej sådant, ty motståndet mot proportionella vals införande kommer ej från den så kallade dubbelproportionalistiska sidan förra året och ej heller vid allmänna valen år 1905, utan motståndet kom från dem, som ej ville ha proportionalism alls. Det är ju möjligt att tänkesättet har förändrats, men för min del får jag säga, att jag knappast kan betrakta denna skenreform, som jag fortfarande kallar den, annat än som en fras, hvarmed man vill fånga, eller ett betalningsmedel, hvar-

med man vill köpa proportionella valmän nästa gång frågan kommer före. För min del tror jag ej, att myntet har så synnerligt stort värde.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Ett annat skäl framlägger utskottet också och det består däri att kamrarnas karaktär skulle komma att förändras; kamrarnas karaktär skulle mera sammanjämkas. Ja, det proportionella valsättet till Andra Kammaren är ju egentligen tillkommet, därför att det skulle skydda minoriteten. Denna minoritet är väl konservativ, förmodar jag, men icke kan väl den konservativa minoriteten i landet egentligen blifva mer tillgodosedd genom att demokratisera *Första* Kammaren. Jag vill ej neka till, att skäl finnes för att förändra sammansättningen af Första Kammaren, men har kammaren någon allvarlig önskan i detta afseende, så nog kan det ske på en genare väg än på den omväg, som kallas för dubbelproportionalism.

Hvad nu utskottets förslag beträffar, så säger jag i afseende å valen till Andra Kammaren detsamma som om motiveringen. Jag hör ej till dem, som anse, att den proportionella valmetoden icke kan införas. Jag hör ej till dem, som förneka, att den åtminstone teoretiskt sedt hvilar på rättvis grund, och blir det verkligen den uppfattningen i vårt land, att valrätten till Andra Kammaren skall grundas på den proportionella metoden, så skall jag ej hafva något att däremot erinra. Men helt annorlunda ställer jag mig till de proportionella valen till Första Kammaren. De hafva ej alls samma skäl för sig. De proportionella valen hafva två bestämda förutsättningar, om man skall kunna tala om dem. Den ena är, att antalet valmän är ganska stort och att bland dessa valmän finnas olika och skarpt utpräglade politiska motsättningar. Eljes blir det ju ingen »proportion» eller olikhet mellan de riksdagsmän, som utgå ur dessa val. Den andra förutsättningen är, att de personer, som väljas till riksdagsmän, skola vara till sina politiska åsikter kända. Det vill med andra ord säga: proportionella val förutsätta den offentliga kandidaturen. Ingendera förutsättningen har hittills förefunnits i afseende å valen till Första Kammaren. Det är ju, som jag förut framhållit, meningen att tillgodose minoritetens rätt, men inom landstingen finns ingen sådan minoritet, hvars rätt man vill tillgodose, ingen politisk, möjligen en personlig minoritet. Landstingsmännen rösta på olika riksdagsmannakandidater, men politiska meningsskiljaktigheter har jag ej spårat hos våra landstingsmän och ej heller finnas sådana markerade politiska åskådningssätt hos dem, som välja landstingsmännen.

Hvad min personliga ställning till rösträttsfrågan i år beträffar, så får jag säga, att jag för min del mycket väl skulle kunnat vara med om att antaga Kungl. Maj:ts förslag oförändradt, om det hade utsikt att gå igenom i denna kammare, så att vi därigenom finge rösträttsfrågan afgjord detta år, om den också ej kan lösas förrän under nästa valperiod. Men då det ej lär kunna för-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

nekas, att inom vidsträckta kretsar i vårt land en viss oro gör sig gällande för att den genom allmänna val radikaliserade Andra Kammaren skall komma att missbruka sin maktställning särskildt på skattelagstiftningens område, och jag har den uppfattningen, att man på sammanjämkningens väg i år möjligen skulle kunna få in några bestämmelser i detta afseende, som hittills legat denna kammare så om hjärtat, så har jag för min del varit med om att underskrifva den motion, som framburits af herr Montgomery och till hvilken jag nu, herr grefve och talman, för närvarande ber att få yrka bifall.

Herr Östberg: Under de många år jag deltagit i riksdagsarbetet, har jag ännu icke någon gång yttrat mig i rösträttsfrågan, men jag känner i dag behof af att med några ord få uttala min mening i denna allvarliga fråga.

Jag vill till en början framhålla, att högern i vårt land icke längre med någon obenägenhet ser på rösträttens utsträckning. Den är tvärtom efter full öfvertygelse villig att utsträcka rösträtten i hufvudsak lika långt som regeringen önskar och som de liberala i vårt land begära. Vi vilja gifva hvarje man en röst. Men då högern har intagit denna ståndpunkt, så vill den också, att denna rösträtt skall för hvar och en blifva effektiv, och vill icke, att minoritetens röster skola vara praktiskt taget fullkomligt förspillda. Och detta kan enligt vår åsikt icke åstadkommas på någon annan väg än genom att införa det proportionella valsättet. Man är från proportionalisternas sida äfven öfvertygad om, att endast genom införandet af sådant valsätt statens kraf på att representationen skall utgöra ett troget uttryck af landets mening, ett uttryck af hvad folket tänker och hvad folket vill, helt kan fyllas. Det framhålles nu uti en reservation till utskottets betänkande, att minoriteterna, äfven med bibehållande af majoritetsvalen, allt framgent skulle kunna göra sig hörda. Detta är enligt min uppfattning ingalunda riktigt. Jag är säker på — och det borde ingen kunna vara blind för — att de massor af nya valmän, som skulle bilda majoriteten, komme att till det yttersta göra gällande den makt, som de genom rösträttens utsträckning erhållit. Nej, både rättvisa och statsklokhet bjuda, att vi hålla fast vid de proportionella valen, och det vore sannerligen en dålig tjänst, vi gjorde landet, om vi kapitulerade för en missledd opinion och för en regering, som fullföljer helt andra syften än vi gilla. Enligt min öfvertygelse gå sympatierna för det proportionella valsättet stadigt framåt både hos oss och i utlandet. Jag anser, att hans excellens statsministern orättvist förringade betydelsen af det arbete, som i utlandet pågår. Han erinrade om ett yttrande af Chamberlain af innehåll, att man från minoritetens sida kunde nöja sig med att ligga under, då snart den dag skulle komma, då minoriteten åter blefve majoritet. Men jag vill fråga, om det är någon, som tror, att om man i vårt land

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

infört allmän rösträtt enligt regeringens program minoriteten skulle kunna stiga fram och säga, att den hade utsikter att ett annat år blifva majoritet. Enligt mitt förmenande är jämförelsen med England oduglig.

Hans excellens tillade däremot efter min uppfattning allt för stor betydelse åt utslaget af förra årets val. Han talade om dessa alldeles så som om svenska folket stode enigt om majoritetsvalen och om regeringens förslag. Det är ingalunda fallet. Den majoritet, som valen åstadkommit i Andra Kammaren, inskränker sig till några få röster, så vida det i år ens kan blifva majoritet därstädes för regeringens förslag. Vore det så, att svenska folket stode enigt om regeringens förslag eller att Andra Kammaren stode enig om detta, skulle hans vädjan hafva någon betydelse. Men då Andra Kammaren står så splittrad som den gör, då faller sannerligen hans argument ohjälpligt till marken, och hans vädjan synes mig vara utan betydelse. Enligt min tanke kunna vi proportionalister med förtröstan gå fram på vår väg i den öfvertygelsen, att vi skola segra, kanske i år, men annars vid en annan riksdag.

Det är naturligt, att den, som principiellt gillar det proportionella valsättet, icke kan, om han vill vara konsekvent, motsätta sig proportionsval äfven till Första Kammaren. Jag vill påpeka, att Första Kammaren aldrig uttalat sig emot ett dylikt valsätt äfven till denna kammare. Enligt min öfvertygelse skall detta valsätt, tillämpadt på Första Kammaren, blifva till en väsentlig nytta äfven för densamma, därför att det skall bidraga att gifva kammaren ett starkare stöd hos dess valmän. Det synes mig gifvet, att man därigenom skulle få åtskilliga ledamöter i Första Kammaren med mera liberal anläggning än för närvarande, och det tror jag kan vara till nytta. Grefve Hamilton uttalade äfven såsom sin mening, att så skulle bli förhållandet.

Då man motsätter sig det proportionella valsättet till Första Kammaren sker detta från olika synpunkter. Somliga vilja icke veta af några förändringar alls i fråga om Första Kammaren, andra åter vilja, att det proportionella valsättet skall tillämpas äfven för urväljarne. I konstitutionsutskottet yttrade en ledamot af Andra Kammaren: Vi vilja icke försvaga Första Kammaren, och därför vilja vi icke gå med på en sådan ändring, som man nu yrkar i det så kallade Påbodaförslaget. Men det hjälper icke mycket, om han och andra vilja hafva Första Kammaren orubbad. Man måste också komma ihåg, att bakom personer med en sådan uppfattning komma andra, som ropa: bort med Första Kammaren eller tag bort Första Kammarens makt och inflytande. Jag vill fråga hvad Första Kammaren skulle betyda, om man införde allmän rösträtt med majoritetsval och samtidigt finge en regering, som stode på samma ståndpunkt i politiskt afseende som en ny radikal Andra Kammare? Jag tror för min del, att Första Kammaren då totalt förlorade all makt och att man då hade att vänta en författningsrevision. En-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

ligt utskottets förslag är det däremot alldeles icke fråga om någon författningsrevision, som i dag blifvit påstådt. Det är alldeles oriktigt att framställa såsom en nödvändig konsekvens af detta förslag, att man skulle genomföra en mera genomgripande förändring i vår representations sammansättning.

Med den uppfattning, jag nu uttalat, vill jag helt och hållet instämma i herr vice talmannens yttrande rörande önskvärdheten af en inskränkning i den kommunala rösträtten, då det gäller val till landstingsmän. Jag är för min del ganska viss om, att när ett förslag till definitivt antagande af ett rösträttsförslag med tillämpning af det proportionella valsättet föreligger, Första Kammaren äfven skall gifva sitt godkännande af den föreslagna ändringen i landstingsförordningen rörande den kommunala rösträtten.

Hvad nu angår den motion, som utaf herr Montgomery m. fl. är afgifven, vill jag för min del säga, att jag i fråga om garantier icke alls sätter den framför regeringens förslag. Skiljandet af municipalsamhällen från landsbygden är enligt min mening i och för sig onaturlig, och en sådan åtgärd skulle för öfrigt icke hafva någon egentlig betydelse, då man kan vara fullkomligt säker om att på landet lika väl som i städerna skarpt utpräglade partier komme att stå mot hvarandra, och att man på landet ganska snart skulle få moderata och radikala valmän i samma proportion som i städerna. Hvad skattevillkoret beträffar, är det fullkomligt betydelselöst, om man antager allmän rösträtt med majoritetsval. Om Riksdagen sammansättes efter sådant valsätt, kommer betydelsen af denna garanti att helt och hållet neutraliseras. Jag anser för min del motionärernas förslag vara ett försök till kompromiss, men en kompromiss, som ingenting duger till, och jag är öfvertygad om, att man på den vägen skulle komma alldeles lika långt, som med det förslag, för hvilket herr Branting gjort sig till målsman.

I afseende å valperioden till Första Kammaren tror jag, att det är af en ganska stor betydelse, att man fattar ett beslut, som öfverensstämmer med våra meningsfränders i Andra Kammarens uppfattning, och att man därför bör ställa sig på den sida, som reservanterna från Första Kammaren hafva intagit.

Man har frågat oss proportionalister, om vi verkligen vilja taga på vårt ansvar, att denna fråga faller i år. Jag vill därpå svara, att det är icke vårt fel, om frågan faller, ty vi hafva bjudit ett ärligt och godt förslag, hvilket gifver allmän rösträtt. Vi känna nog ansvaret, men vi behöfva icke frukta därför. Vi äro nämligen vissa om, att vår sak är rättvis och att den gagnar landet, och vi kunna också vara öfvertygade om, att vår sak skall segra, så vidt som rätt och sanning är svenska folkets valspråk.

Jag anhåller på grund af hvad jag nu yttrat att få yrka afslag å såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag och herr Montgomerys m. fl:s motion samt bifall till den af herr Blomberg m. fl. afgifna reservationen.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Grefve Wachtmeister, Axel: Jag ställer mig obetingadt bland dem, som önska, att en lösning af rösträttsfrågan må genomföras så snart som möjligt, icke därför att jag erkänner, att ett så synnerligen reellt behof af en brådskande lösning förefinnes, då ju genom sjunkande penningevärde och stigande arbetspris 800-kronorsstreckets hindrande inflytande på rösträttens utöfvande år för år mer och mer försvunnit, men krafvet på allmän rösträtt har uppenbarligen, framfördt dels spontant, dels ock hufvudsakligen genom kraftig påverkan, så småningom trängt sig så in i allmänhetens tänkesätt, att man numera icke kan blunda för att det utgör vår nations förnämsta önskemål. Då jag har denna åsikt, kan jag icke gifva min röst vare sig åt enkelproportionalismen eller åt den dubbelproportionalism, som har af utskottet föreslagits. Ty jag kan icke hjälpa, att jag har den uppfattningen af stämningen inom landet, att genom intetdera af dessa system, de må vara aldrig så rättvisa, står någon lösning *numera* att vinna.

Återstår så Kungl. Maj:ts förslag, som onekligen lyckats kring sig samla det största antalet anhängare. Af dessa framhålles nu, att detta förslag redan i sig självt innebär så många s. k. garantier, att genom dess antagande vårt lands lugna utveckling på intet sätt skulle äfventyras. Men detta är dock ett optimistiskt åskådningssätt, ty man kan icke förneka, att fara förefinnes för att det nya parti, kroppsarbetarne, som efter den allmänna rösträttens införande helt plötsligt kommer att marschera upp till makten, kan låta locka sig att af klassintresse missbruka sin makt vid de gemensamma voteringarna till införande af ett hänsynslöst, för handel och industri ruinerande beskattningssystem. Väl inser jag till fullo det underbara inflytande, som känslan af ansvar så småningom utöfvar på en hvar, som kommer till makten, men innan denna känsla kan hafva hunnit lefva sig in hos ett kommande majoritetsparti, kan genom illojalt bruk af makten mycken skada hafva åstadkommits.

Jag är därför af den uppfattningen, att genom ett bifall till den motion, som af herr Montgomery framburits och äfven af mig undertecknats och där Kungl. Maj:ts förslag med några ändringar är sammanbundet med förändring af 71 § regeringsformen och 65 § riksdagsordningen, en brygga skulle kunna byggas, på hvilken båda kamrarna kunde gå hvarandra till mötes. Det måste ligga en hvar af oss varmt om hjärtat att en gång få slut på denna olyckliga, ofruktsamma rösträttsstrid, som redan varat alltför länge och som hotar att blifva ett verkligt fördärf för vårt land, och för min del är jag öfvertygad om att denna väg är den enda, på hvilken numera en lösning kan vinnas.

Jag ber därför, herr grefve och talman, att få yrka bifall till herr Montgomerys m. fl. motion.

Häri instämde herrar *Boström*, *Filip*, och *Hedborg*.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Herr von Baumgarten: I denna allvarets stund, då hvar och en söker att på bästa sätt gagna fäderneslandet genom sitt votum, har jag icke velat dölja mig bakom den hopvikta sedeln, utan jag har velat uttala de åsikter jag har i denna fråga. Det gäller då i första rummet att taga hänsyn till fäderneslandet i dess helhet och tillse, att dess intressen blifva beaktade och bevakade, att de blifva det på ett rättvist och godt sätt och icke allenast till ett partis fördel. Man bör därför ställa sig på det proportionella valsystemets grund. Detta system gifver åt alla lika rätt, alla partier och alla klasser få därigenom lika rätt att inverka på Andra Kammarens sammansättning. Det gifver vidare en effektiv rätt, under det att majoritetsvalen i samma stund betaga en stor del af de röstande deras rätt. Det gifver vidare en nöjaktig säkerhet åt minoriteten. Med ett ord: hvar och en får sin rätt, och det blir likställighet för alla.

Med dessa tankar har jag jämväl biträdt herr Lithanders motion, på det att äfven kvinnan måtte få sin rätt beaktad och kunna bevaka sina intressen. Man vet ganska väl, hurusom numera kvinnan såväl i statens ämbeten som i handel och industri m. m. söker att uppfylla sina skyldigheter till landets båtnad och nytta. Då konstitutionsutskottet har gått denna önskan till mötes och velat i skrifvelse till Kungl. Maj:t uttrycka den önskan, att kvinnan måtte få rösträtt, så har jag därvidlag intet att tillägga. Utskottet har i sin motivering tydligt framhållit alla de skäl och grunder, hvarför kvinnan bör erhålla samma rätt som mannen. Jag har därför endast att tacksamt erkänna konstitutionsutskottets välvilja gent emot detta kraf.

Majoritetsvalen demoralisera folket, om jag så får säga, ty en stor del valmän deltaga icke i dessa val, emedan man på förhand vet, att en viss kandidat har företräde, därför att han blifvit vald vid ett föregående tillfälle. Man anser, att det tjänar ingenting till, då man hör till ett mindre parti, att göra sig besvär med att rösta. Däremot alstrar det proportionella valsystemet större lifaktighet, och det leder äfven därtill, att de bästa förmågor förvärfvas åt representationen.

Jag har i korthet velat framföra hufvudskälen för dessa mina åsikter, och jag ber nu, herr grefve och talman, att få instämma i den åsikt, som uttalats af reservanterna inom konstitutionsutskottet, till hvilkas hemställan jag yrkar bifall.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Jag föreställer mig, att kammaren vid denna tid fått nog af abstrakta utredningar och långa föredrag. Jag skall därför icke uppehålla tiden med sådana, helst jag haft tillfälle att i detta afseende uttala min åsikt i konstitutionsutskottets betänkande, utan jag skall inskränka mig till att göra några randanmärkningar till åtskilliga yttranden, som fällts i dag. Jag måste emellertid därvid hålla mig endast till

några hufvudpunkter, då man fått höra så många besynnerliga påståenden här, att mitt anförande annars skulle blifva för långt.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Jag skall börja med att vända mig mot några påståenden, som hans excellens statsministern gjorde, och får i samband därmed tillfälle att yttra mig gent emot dem, som mer eller mindre instämt med honom. Hans excellens påstod först, att utskottet gjort en väsentlig inskränkning i den af Kungl. Maj:t föreslagna allmänna rösträtten genom att uppställa såsom villkor för rösträtt skyldighet att betala skatt. Jag vill då först och främst säga, att denna inskränkning icke är af någon väsentlig betydelse, ty det gäller endast ett antal af omkring 60,000 personer, och i förhållande till den stora skara, som skulle få rösträtt, är denna inskränkning ju endast af ringa betydelse. Man kunde då å andra sidan tycka, att denna oväsentliga inskränkning icke skulle behöfvas. Men detta kan jag icke vara med om. Jag tror icke, att statsministern lyckades öfvertyga många om att den person, som icke betalar annat än indirekt skatt till samhället, har samma intresse utaf det sätt, hvarpå samhällets angelägenheter vårdas, som den, hvilken betalar direkt skatt. Jag skall gent emot hans excellens' auktoritet be att få anföra en annan auktoritet, nämligen John Stuart Mill. Han yttrar, ehuru själf den ifrigaste anhängare af den allmänna rösträttens princip, sig på följande sätt: »De, som ingenting betala, hafva, när de råda öfver andras penningar, alla grunder till att slösa och ingen till att spara. Så långt som penningebevillningen angår, är rösträtt för dem, som icke betala skatt, en kränkning af en fri författnings grundprinciper. Ty det betyder en rätt för de nyssnämnda till att sticka händerna i annat folks fickor till bestridande af utgifter, som de finna lämpligt att kalla offentliga.» Nu lämnar jag åt herrarne själfva att väga mellan dessa bägge citerade auktoriteter.

Hans excellens statsministern anförde vidare om detta villkor, att den politiska rösträtten därigenom ytterst skulle blifva beroende på skattelagstiftningen och att denna skulle kunna användas i politiskt syfte. Ja, ingen vet den saken bättre än den nuvarande regeringens chef, som nyss har försökt att utvidga den politiska rösträtten på denna skattebevillningens bakväg genom att gifva hvar och en rösträtt till ett pris af 10 öre per år. Å andra sidan torde hans excellens statsministern icke heller hafva glömt, hvad som passerade i Riksdagen förra lördagen. Han måste då hafva funnit, att i denna Riksdag, sådan den nu är sammansatt, ingen möjlighet finnes att på det viset kringgå lagens anda och mening.

Hans excellens yttrade sedan något till förmån för att åldersgränsen sattes till 24 i stället för 25 år. Jag vill gärna medgifva, att inga verkliga objektiva skäl kunna framläggas för den ena eller andra åldern. Men då man å andra sidan sett de ungdomliga demonstrationståg, som i dessa dagar varit synliga på

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Stockholms gator, har man nog fått det intrycket, att det icke skadar att vänta med att gifva rösträtt, tills någon större mognad erhållits.

Hvad den proportionella valmetodens princip angår, skall jag icke alls tala om densamma. Frågan därom har redan förut vidrörts af flera talare, och t. o. m. hans excellens statsministern kallade denna princip för vacker. Men han nöjde sig med att beundra den på afstånd, någon närmare beröring med densamma ville han icke hafva. Men däremot vill jag upptaga ett annat påstående, som från honom och från andra håll hörts och äfven uttalats i tidningarna förut, nämligen frågan om den proportionella valmetodens användande vid val till Första Kammaren. Man har sagt, att det förslag, som nu härom föreligger, skulle vara en skenreform, så länge icke också landsting och stadsfullmäktige väljas proportionellt. Detta utgår ifrån en alldeles felaktig uppfattning i fråga om dem, som hafva rösträtt till Första Kammaren. Landstingen och stadsfullmäktige äro icke elektorer för utseende af riksdagsledamörer, utan de äro kommunala institutioner. De hafva icke rätt att utse riksdagsmän i Första Kammaren på grund däraf, att de äro utsedde elektorer. Vore förhållandet sådant, så vore det någon raison d'être i fordran på att äfven valen till dessa institutioner skulle ske efter proportionell metod. Men det är dessa landsting och stadsfullmäktige, som *själfva* äro direkta valmän, och om man nu föreslår, att dessa valmän skola välja proportionellt, är det precis enligt samma tankegång och af samma skäl, som då man yrkar, att Andra Kammarens valmän skola välja proportionellt.

Utaf hvad jag i öfrigt antecknat under dagens lopp, skall jag be att få yttra några ord mot hvad några af de talare sagt, som skrifvit under herr Montgomerys m. fl. motion och som framhållits med synnerlig kraft af friherre De Geer, nämligen att ett uppskof i denna fråga skulle vara skadligt, och att det vore deras uppriktiga önskan att påskynda en verklig uppgörelse. Det är ju ganska egendomligt, att dessa herrar, som hysa denna mening, då framlägga ett förslag, om hvilket de kunna veta, att det aldrig kommer att accepteras af Andra Kammaren. Ty hvilken af Andra Kammarens majoritet eller minoritet vill vara med om det Lundebergska förslaget, som beröfvar denna Andra Kammare ett af de maktmedel, som verkligen gör denna kammare viktigare i Riksdagen än den Första. Det är bra besynnerligt af dem, som vilja denna frågas snara lösning, att komma fram med villkor, på hvilken frågan med säkerhet måste ramla.

Jag vill vidare gent emot friherre Lagerbring anmärka, att han begagnade ordet författningsrevision i en mycket underlig betydelse. Då det gällde regeringens förslag i fråga om valrätt till Andra Kammaren, hette det, att det endast var en förändring i rösträtten. Men han ansåg, att konstitutionsutskottets svar på

detta regeringens förslag innebure ett förslag till författningsrevision. Hvari skulle då denna författningsrevision bestå? Jo, enligt hans åsikt däri, att en ändring äfven i Första Kammarens sammansättning föreslagits. Alltså, så länge man håller sig endast till en ändring beträffande Andra Kammaren, gäller det blott en vanlig författningändring, men tager man äfven med Första Kammaren, växer reformen till en — författningsrevision. Detta synes mig vara en mycket besynnerlig terminologi. Men ändå märkvärdigare blir densamma, då man tager i betraktande, hvad friherre Lagerbring, och andra med honom, själfva föreslagit. De påyrka en omläggning af kamrarnas maktställning till hvarandra, men ändå anse de icke att deras förslag innebär en författningsrevision.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Hans excellens statsministern — det är ju skäl, att man slutar där man började — frågade, hvem som skulle hafva gagn af ett vidare dröjsmål med frågans lösning. Jag vill i stället fråga, hvem som har gagn af att man antager regeringens förslag. I detsamma gifves rösträtt åt en massa nya valmän, om hvilka man icke vet något annat, än att de blifva majoritet i den nya valmanskåren. Att många af dem kunna vara värda den uppgiften, förnekar jag visserligen icke, och därför har jag också föreslagit allmän rösträtt, men att lägga all makt i deras händer, synes mig vara att proklamera, att man arbetar i tendentiöst och partipolitiskt syfte. Det är att bara tänka på deras nytta, som icke hafva makten, men som vilja komma åt den för att begagna sig af densamma till sin fördel. Hans excellens framhöll vidare, hvilken skada som skulle åstadkommas genom att icke nu antaga förslaget. Enligt min uppfattning åstadkommes därigenom alls ingen skada, ty denna författningsreform kan icke genomföras förrän om tre år. Om vi således låta frågan hvila till nästa år, för att få ett trognare uttryck af opinionen i landet, sker därmed ingen skada. Vi handla därigenom som klokt och förståndigt folk, och vi lämna Sveriges folk tillfälle att närmare sätta sig in i frågan. Det kan nämligen icke förnekas, att den största delen af valmännen icke hafva någon uppfattning om hvad som menas med proportionella val, enär de icke sökt att sätta sig in i den frågan, delvis kanske därför att den förra valordningen var något invecklad. De opinionsyttringar, som göras af folk med sådan förutsättning att bedöma saken och till hvilka hans excellens vädjade, äro enligt min uppfattning ingenting värda, äfven om de icke skulle vara arrangerade och beställda. Men äfven om de äro spontana, kan det icke läggas stor vikt vid hvad dessa herrar säga, som icke veta hvad frågan gäller, eller som i bästa fall veta, att de uttala sig för massans envälde. Herr grefve och talman, jag gör samma yrkande som ordföranden i konstitutionsutskottet.

Herr Fahlbeck: Jag måste att börja med komplimentera hans excellens statsministern för hans anförande, nämligen med afseende

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

å den formella talang, hvarmed han förstod att försvara regeringens förslag; men på samma gång nödgas jag också säga, att försvaret var klent. Det framgår af detta försvar liksom af hela den diskussion, som förts i frågan, att argumenteringen är slut. Man har inga argument mer, och det är därför det heter: vi skola icke resonera längre, vi skola blott votera.

Hans excellens uppehöll sig uteslutande vid detaljer och utanverk i den stora reformen. Han kastade sig öfver denna lilla bagatell om mantalspenningarnas erläggande eller icke, en sak som är mycket underordnad, och där jag och säkert de flesta mycket väl kunna vara med om det ena lika väl som det andra. ty det betyder i realiteten ingenting, huru man har det i denna punkt. Han uppehöll sig vidare vid åldersgränsen, också en obetydlig fråga. Sedan gjorde han en del utflykter till utlandet, men han glömde därvid att tala om det land, där den proportionella metoden är använd och det med stor fördel, nämligen Belgien. Detta hade varit något att anföra, men hvad tjänade det till att tala om England, med hvars författning vår egen icke har ett spår af likhet?

Så anmärkte han, att om man tänker sig en reform af Första Kammaren medelst införande af proportionella val till densamma, så måste man, om det icke skall vara en skenreform, gå ända ned till botten, och därvid använde han en jämförelse med utskottsval i en församling, där denna församling åt en valkommitté öfverlämnat valet. Den jämförelsen är komplett irrelevant, ty en sådan församling är såsom valkorporation enhetlig och odelad, under det att de väljaremassor, som utse landstingsmän och stadsfullmäktige, äro åtskilda hvar för sig och helt olikartade. Det är därför, som det är alldeles tillräckligt, att proportionaliteten kommer först i de på detta sätt af olikartade element sammansatta landstingen och stadsfullmäktige. Men det var icke med dessa detaljer, som jag velat upptaga tiden.

Hans excellens var ärlig nog att till sist komma med något, som man icke ofta får höra omtalas i denna sak, men som dock är pudelns kärna: *det var att Andra Kammaren skulle få makten.* Detta argument är så litet som möjligt omtaladt, men det är otvifvelaktigt för herrar ledare inom det radikala partiet hufvudskälet, medan rösträttens utsträckning intet annat är än ett medel härför. Rösträttens utsträckning, som för oss alla andra är hufvudsak, sjunker för dem ned till ett medel blott, ett medel för ernående af ett maskeradt enkammarsystem med Andra Kammaren som den dominerande faktorn och det radikala partiet såsom ensam maktinnehafvare. Detta är, mina herrar, den djupaste differensen mellan de olika ståndpunkterna.

Det kan för en utomstående eller i saken mindre bevandrad synas underbart, att det kan råda en sådan strid mellan liberala och konservativa i denna sak. Ty det förhåller sig med dessa båda

förslag, regeringens och konstitutionsutskottets, ungefär så, som om jag tänker mig, att vid en sjukbädd stå tvenne läkare, som ordinera för den sjuke precis samma medicin i alldeles samma doser, men af hvilka den ene säger, att läkemedlet skall gifvas t. ex. i pillerform, under det att den andre säger: låt oss gifva det i kapslar. En utanför stående har svårt att begripa, att sättet för läkemedlets distribution kan betyda något, då man är ense om detta själft och så äfven här. Man vill å båda sidor gifva valrätten hel och fullständig; hvarför skola vi då gräla om sättet? Jo, mina herrar, här har verkligen sättet en kardinalbetydelse, Valsättet är besynnerligt nog det, som kan sägas hafva blifvit hufvudsak. Detta beror på de vidt skilda verkningar, som följa af det ena och af det andra valsättet icke blott för väljarne utan framför allt uti författningen. Tager man majoritetsval, så äro verkningarna bland valmännen som bekant sådana, att en flock får allt och en annan ingenting. I författningen åter måste detta system föra därtill, att Andra Kammaren blir en extrem klassrepresentation och genom de gemensamma voteringarna bestämmande öfver hela Riksdagen. Den proportionella metoden däremot skyddar ute bland väljarne alla större partier och gifver hvar och en sitt. Därför är den rättvis. I författningen åter bidrager den till att upprätthålla de grundvalar, på hvilka vårt statsväsen hvilar, så att tvåkammarsystemet något så när kan bibehållas vid hvad det är. Därför är det så långt ifrån att konstitutionsutskottets förslag, såsom det sagts, skulle innebära en författningsrevision, att jag påstår, att det tvärt om är Kungl. Maj:ts förslag, som åsyftar en djupt gående författningsändring. Men skillnaden är den, att denna författningsrevision skall icke komma klart och med öppet visir, den skall komma på bakvägar och utan att vi veta af det.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Ovillkorligen frågar man sig: hvarifrån hämtas något skäl för en sådan utveckling af vår författning? Är det verkligen Englands parlamentariska system, som hypnotiserat våra motståndare? Ja, naturligtvis är det så. De veta då icke, att världens friaste folk, Förenta Staternas', och Schweiz' hafva ett tvåkammarsystem, där de båda kamrarna äro fullständigt likvärdiga och detta i ännu högre grad, än hvad fallet är i Sverige; och de tänka icke heller på att Englands parlamentarism omöjligen kan efterapas i något land, allra minst i Sverige, utan att man hemfaller åt karrikatyr.

Att den utsträckning af valrätten till Andra Kammaren, sådan som vi alla önska den, äfven med proportionella val, kommer att medföra en mycket stor omgestaltning icke blott af Andra Kammaren, utan af hela Riksdagen och dess fysionomi, det måste vara för hvar man klart. Men med detta system kan man dock något så när bevara den grundval, på hvilken 1809 års författning är byggd, nämligen principen om kamrarnas likställighet och maktens delning. Och, mina herrar, det är, för att tala med Montesquieu, den enda

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. Forts.)

fasta grund för friheten, som existerar, den att makten är delad, ty där makten ligger odelad i en hand, där kommer den också förr eller senare att missbrukas. Det gäller således till sist: skola vi utveckla vår författning på den nationella grunden eller skola vi kasta oss ut i något för oss absolut främmande och okändt? I fråga om valmetoden åter blir frågan omvänd: skola vi hålla fast vid detta gamla, på så många håll utdömda majoritetssystem eller taga det nya proportionella, som har rättvisan och framtiden för sig? Det är dessa båda spörsmål striden gäller. Och med afseende på det sista må väl sägas: det är icke vi, mina herrar, som äro senila, såsom det sagts; det är de män, som hålla på det gamla systemet.

Herr grefve och talman, jag ber att få yrka afslag å Kungl. Maj:ts förslag och bifall till herr Blombergs m. fl. reservation.

Med herr Fahlbeck instämde herrar *Folin* och *Lithander*.

Grefve Wachtmeister, Hans: Sådana förhållandena nu äro, är det icke och kan det icke blifva tal om någon annan lösning af rösträttsfrågan än på den allmänna rösträttens grund. Huru förhållandena blifvit sådana, är allmänt kändt, och jag behöfver icke nu uppehålla mig vid detta. Emellertid har Första Kammaren för sin del behjärtat ställningen och såväl 1904 som 1905 beslutat införandet af allmän rösträtt. Dessa beslut eller anbud, om man så vill kalla dem, i hvilka äfven jag deltog, blefvo emellertid på vederbörligt håll förkastade därför att de voro förenade med det proportionella valsystemet och ehuru hvar som helst i världen i öfrigt dessa anbud skulle hafva ansetts innebära kriterierna på en verkligt liberal rösträttsordning. Emellertid anbudet blef förkastadt, och denna förkastelsedom ratificerades vid de allmänna valen till Andra Kammaren förra hösten, visserligen icke på något synnerligen imponerande sätt, men dock så, att ingen utsikt till appell beträffande denna dom synes finnas. Konstitutionsutskottet har också erkänt detta, då det nu framlagt sitt förslag, som med portionella val till Andra Kammaren förenar ett slags proportionella val äfven till Första Kammaren.

Här kan jag för min del icke följa konstitutionsutskottet. Ett af de två: antingen kommer det proportionella valsystemets tillämpning på Första Kammaren att i afsevärd grad inverka på kammarens sammansättning, eller kommer det icke att göra det. I förra fallet tror jag, att detta förslag är mycket betänkligt; i det senare fallet däremot tror jag icke, att det finnes någon som helst utsikt för att det kan blifva accepteradt i Andra Kammaren. Utsträcker man det proportionella valsystemet äfven till urväljarne vidtager man en omfattande jämkniag af den kommunala rösträtten, blir visserligen förslaget effektivt, men då inträder det betänkliga förhållande, jag nyss antydde, nämligen att man därigenom kommer ett godt stycke på väg till införande af enkammarsystemet. Det för-

slag, som konstitutionsutskottet framlagt, tror jag visserligen icke komma att i och för sig få någon synnerlig inverkan på Första Kammarens sammansättning. Men detta förslag har det betänkliga med sig, att det kommer att uppfordra till oupphörligt förnyade sträfvanden att få den kommunala rösträtten allt mer och mer utsträckt och att slutligen få allmän rösträtt införd i kommunens angelägenheter. Om proportionalismen till Första Kammaren skall in, så skall fyrktalsskalan ut, kommer det att heta. Striden härom kommer att blifva lika bitter och lika upprifvande, som striden om den allmänna rösträtten varit.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Nu kan det sägas, att äfven om majoritetsval till Andra Kammaren införas, och kanske just då, komma angreppen på Första Kammaren att blifva allt häftigare och häftigare. Detta håller jag för min del för högst sannolikt. Första Kammaren har en återhållande uppgift, och litet emellan, då Första Kammaren motsätter sig någon reform, som uppbäres af stämningen för dagen, kommer en häftig opinionsstorm att resa sig mot Första Kammaren. Men härmed tror jag dock icke att det är så farligt. Första Kammaren har till uppgift, till öde att få opinionsstormar resta mot sig. Sker icke detta, innebär det att kammaren icke fyllt sin uppgift. Men den blåses nog icke så lätt bort af dessa stormar. En annan sak är, om kammaren själf lånar handen till att sätta ut bräckjärn i sina murar.

Har Första Kammaren en gång erkänt, att det är rätt och riktigt, att den proportionella valmetoden skall tillämpas äfven vid valen till Första Kammaren, får den svårt att hålla emot, då det påyrkas, att proportionaliteten äfven skall blifva effektiv, och man är då på väg mot enkammarsystemet. Då nu den halfproportionella metoden måste anses vara alldeles ur spelet och dubbelproportionalismen, om den skall vara effektiv, enligt min mening, icke bör införas och, om den icke blir effektiv, icke kommer att införas, men en lösning af rösträttsfrågan måste ske och ske snart, så anser jag, att Första Kammaren handlar rätt och klokt och till landets sanna bästa, om kammaren besluter sig för att införa allmän valrätt på majoritetsvalsystemets grund. Det är gifvet, att Första Kammaren icke kan göra detta utan en viss tvekan, men jag tror, att ställningen kräfver det och att Första Kammarens så viktiga uppgift i författningen därigenom bäst och tryggast bevaras. Detta likvisst under vissa förutsättningar.

Det för vår författning egendomliga institut, som kallas gemensam votering och som tillämpas i flertalet anslagsfrågor och bevillningsfrågor, innebär ju faktiskt tillämpning af ett enkammarsystem. Redan under nuvarande förhållanden är detta, hvad de direkta skatterna beträffar, ganska betänkligt, och det kan befaras, att dessa betänkligheter komma att ökas i den mån nya element inkomma i Andra Kammaren. Det progressiva skattesystemet är enligt min mening fullkomligt riktigt och rättvist, men det kan

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

icke förnekas, och det har alltid blifvit erkändt, att detta system, om det tillämpas till öfverdrift, kan medföra stora faror för samhället. Man bör hoppas, att Andra Kammaren äfven i sin nya sammansättning icke skall låta förleda sig till sådan öfverdrift, men man vet icke, hvad framtiden kan bära i sitt sköte, och det synes för öfrigt riktigt, att den garanti mot förhastade beslut, som man velat bereda genom tvåkammarsystemet, äfven tillämpas på detta område, där den kanske mest är behöflig. Dessutom bör man erinra sig, att Andra Kammaren kan komma att använda skatteskrufven för att söka drifva igenom sin vilja äfven på andra områden.

Jag anser därför, att Första Kammaren, då den går att besluta allmän rösträtt, har full rätt att fordra, att i sammanhang härmed, i den omfattning som herr Lundebergs motion afser, frågor rörande direkt beskattning undandragas den gemensamma voteringen. Sker detta, tror jag, att Första Kammarens ställning i författningen är tryggad och att den lugnt kan motse eventuella angrepp på dess fortbestånd.

På denna tanke är den motion byggd, som herr Montgomery väckt och hvilken äfven jag underskrifvit. Där uttalas vidare ett önskemål beträffande valkretsindelningen. I den kungl. propositionen är skillnaden mellan stads- och landtvalkretsar bibehållen. Denna skillnad grundade sig ursprungligen på den intressemotsättning, som ansågs förefinnas mellan stad och land. Då denna intressemotsättning fortfarande anses vara för handen, kan jag icke finna annat, än att det är principiellt riktigt, att till städerna i detta hänseende hänföras sådana samhällen, köpingar och större municipalsamhällen, som hafva samma karaktär som mindre städer.

Då den utväg, som i motionen anvisas, synes kunna leda till en sammanjämkning mellan kamrarnas åsikter och därmed en lösning af rösträttsfrågan, ber jag, herr grefve och talman, att få yrka bifall till den af herr Montgomery med flera väckta motionen.

Häri instämde herr *Ewerlöf*.

Herr Hägglund: Då jag är en af dem, som i denna viktiga fråga aflämnat en motion, har jag ansett mig böra yttra några ord.

Konstitutionsutskottets föreliggande betänkande gifver vid handen, att konstitutionsutskottet afstyrkt min motion. Jag får då så godt först som sist till konstitutionsutskottet frambära min tacksamhet och min tillfredsställelse därför. Jag vill därmed icke hafva förklarat, att jag i den föreliggande frågan intager någon annan ståndpunkt än förut. Jag har nämligen alltid varit af den uppfattningen, att om proportionella val införas till Andra Kammaren — såsom jag påyrkat i min motion — däraf kommer att blifva en följd, att jämväl Första Kammarens sammansättning skall bestämmas genom proportionellt valsätt. Jag är således, som jag

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

nämnde, tillfredsställd med utskottets föreliggande utlåtande, dock med den ändring däri, som finnes uti den af herr Blomberg m. fl. afgifna reservationen.

Om nu Riksdagen antoge ett sådant förslag, skulle Riksdagen också tillmötesgå hvad regeringen såsom skäl för rösträttsfrågans lösning närmast anfört, nämligen att densamma kräfver en *snar* lösning.

Det har från statsrådsbänken invändts mot det proportionella valsättet hufvudsakligen, att detta icke blifvit mottaget med tillslutning ifrån folket i landet, och såsom bevis därför har andragits, att de allmänna valen förliden höst gifvit ett sådant utslag, äfvensom de olika opinionsyttringar, som under den närmaste tiden kommit från landsbygden. Först och främst vill jag därvid påpeka ett förhållande, som redan förut i dag framhållits, nämligen att vid de allmänna valen förliden höst gällde det svaret på frågan, huruvida valmännen ville hafva proportionellt valsätt *enbart* till Andra Kammaren, men att frågan nu föreligger på annat sätt. Den gäller nu, om landet vill vara med om proportionellt valsätt till *båda* kamrarna. På många ställen i vårt land ställde man sig också vid valrörelsen sympatiskt mot det proportionella valsättet, men ville, att detsamma skulle tillämpas till bägge kamrarne, hvadan man uttalade sig emot det proportionella valsättet, då förslaget därom afsåg allenast Andra Kammaren.

Beträffande de opionionsyttringar, som nu göras i landet, vill jag nämna, att inom Västernorrlands län många möten hafva hållits, och från en del af dessa möten har jag i min hand resolutioner, tillhopa 15 stycken, både från städerna och landsbygden. Jag tillåter mig att uppläsa en af dessa resolutioner, nämligen från Sundsvalls stad, hvilken resolution jag fått mig tillställd och som, ehuru mycket kort, gifver ett klart besked om valmännens ställning till frågan. Den lyder sålunda: »Valmän i Sundsvall, talrikt samlade till möte i rösträttsfrågan, uttala den öfvertygelsen, att landets välgång bäst tryggas, enighet och samhällsfrid bäst vinnas, om äfven i rösträttsfrågan rättvisa sker mot alla klasser af medborgare. Denna rättvisa synes oss kunna skipas och en lyckosam lösning af rösträttsfrågan bäst och snarast vinnas på grundvalen af allmän rösträtt och en förenklad proportionell valmetod till båda kamrarna.» Alla öfriga resolutioner, som jag har i min hand, gå i samma riktning, ehuru ordalagen äro något olika.

Jag skulle kunna i många fall, såsom jag tror, med framgång bemöta hvad som blifvit uttaladt mot de proportionella valen, men det torde icke behöfvas, då jag antager, att vi alla nu äro klara med vår ståndpunkt. Jag får därför endast, herr grefve och talman, anhålla om bifall till det af konstitutionsutskottets ordförande framställda yrkandet.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Herr Rabe: I olikhet med kanske många af kammarens ledamöter befinner jag mig vid detta tillfälle i den lyckliga ställning, att vägen ligger alldeles klar för mig. Och ehuru jag icke är nog förmäten att tro — hvad jag naturligtvis måste önska — nämligen att jag skulle kunna förmå kammarens ledamöter att taga samma väg, så har jag likväl ansett mig böra uttala min mening i föreliggande för landet betydelsefulla fråga, icke därför att den är min, ej heller därför, att jag har många resolutioner att för kammaren referera, utan därför att jag kan inför kammaren gifva uttryck åt den uppfattning i ämnet, hvilken otvifvelaktigt hyses af det öfvervägande antalet medborgare inom den valkrets, som sändt mig till Första Kammaren.

Af hvad jag nu yttrat har kammaren säkert förstått, att jag icke kan skänka min röst åt konstitutionsutskottets hemställan.

Om den proportionella valmetoden har jag aldrig hyst den åsikten, att den skulle vara för svårfattlig för valmännen eller i sin tillämpning erbjuda betänkliga svårigheter. Men ända sedan dess första uppförande på dagordningen har jag ansett självklart, att om denna metod, som man påstår, innebär den enda rättvisa valprincipen, måste den tillämpas på såväl Första som Andra Kammaren, eftersom båda framgå genom val. Denna nödvändiga konsekvens af principens antagande har också nu blifvit till en del erkänd. Om detta erkännande torde dock ur praktisk-politisk synpunkt icke kunna sägas: »bättre sent än aldrig», ty det har kommit för sent. När jag vågar uttala detta, menar jag icke endast eller ens hufvudsakligen, att den tid är förliden, då man kunde ha haft utsikt att genomdrifva principen i Andra Kammaren. Nej, dröjsmålet med erkännandet har haft till följd, att då man tillråder oss att antaga den proportionella metoden äfven vid valen till Första Kammaren, saken kommit fram i ofärdigt skick; vi veta i själfva verket nästan ingenting om de första grunderna för denna kammares sammansättning, ty att dessa icke kunna blifva sådana, de nu äro, om man vill, att Andra Kammaren och landet i dess helhet skall lyssna till förslaget, därom tror jag, att vi alla kunna vara ense. Härigenom saknas emellertid visshet om hvad det är, som Riksdagen uppfordras att besluta. Denna omständighet är för mig tillräcklig för att göra konstitutionsutskottets förslag oantagligt.

Då ett helt folk väntar och har rätt att vänta, att en af dess lifsfrågor efter årtiondens talande och skrifvande ändtligen skall vinna sin lösning, handla dess representanter icke med den fasthet, som ensamt kan ingifva förtroende, om de, i stället för att lösa frågan, skilja den ifrån sig med ett beslut, som ställer ytterligare årslånga strider i utsikt. Den rent passiva ståndpunkt, konstitutionsutskottet under den stränga formalismens skydd intagit till frågan om urväljarnes till Första Kammaren kvalifikationer, bådar långt ifrån godt för att enighet skall vinnas inom

det konservativa partiet härutinnan. Bristen på enighet har varit och kommer nog äfven att blifva en af grundorsakerna till att det konservativa partiet icke kan på ett positivt sätt bidraga till rösträttsfrågans lösning. Men det politiska parti, som icke kan lösa de stora frågorna, måste finna sig i att se, att ett annat parti gör det. Jag uttalar inga reflektioner häröfver, jag endast säger, att det är så. Det är dock klart, att det parti, som icke framställer ett positivt förslag, har i sin hand att göra modifikationer och inskränkningar i det förslag, som framkommer. Min öfvertygelse är också, att Första Kammaren har i sin hand att kunna göra det.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Det andra partiets förslag till lösning af vår stora fråga återfinnes nu i den kungl. propositionen. Den innehåller en högst betydlig utsträckning af rösträtten, och den måste göra så. Det gör äfven konstitutionsutskottets förslag. Men, invänder man, konstitutionsutskottets förslag skänker en garanti i de proportionella valen. För hvad? Den garanterar icke, att det konservativa elementet och dess nuvarande meningar skola kunna göra sig för framtiden gällande. Tvärtom, motsatsen är tämligen säker. Den garanterar allenast, att det konservativa elementet skall kunna göra sin röst hörd i rådslagen om landets väl. Att för detta ändamål lämna den historiska utvecklingens väg och slå in på en helt ny, främmande valmetod är dock onödigt, ty den garanti, man vill vinna, har man egentligen redan i de gemensamma utskotten.

Härmed kommer jag otvunget in på förhållandet emellan kamrarna. Om det redan nu kan sägas, att tyngdpunkten hos representationen ligger i Andra Kammaren, så är det satt utom allt tvifvel, att en utsträckning af valrätten, vare sig i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition eller enligt konstitutionsutskottets förslag, skall i högst betydlig mån stärka Andra Kammarens ställning. Det är dessutom gifvet, att Andra Kammaren i hvarje händelse kommer att få en radikalare färg. Jag kan icke dela den förskräckelse därför, som så många bland mina vänner och andra aktade män hysa. Jag har nämligen sett — och jag tror, att det är psykologiskt förklarligt — att då man kommit till makten, man får en helt annan syn på tingen än förut och att ansvarskänslan, som omedvetet gör sig gällande, verkar modifierande. Den omständigheten, att Andra Kammaren i alla händelser får en mycket radikalare färg, kommer att ha till följd, att förståelsen mellan kamrarna blir mindre, klyftan, som skiljer dem åt, blir vidare och samarbetet mellan kamrarna, som är en af hörnstenarna i vårt statskick, kommer att blifva allt svårare. Andra Kammaren kommer icke att fästa vederbörligt afseende vid de åsikter, som omfattas af Första Kammaren, särskildt torde vi på det ekonomiska området kunna komma till en serie af experiment, som enligt min tanke aldrig kunna få den framgång, man väntar, men i hvarje fall kosta landet måhända litet för mycket. Landet har icke råd,

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

efter en rösträttsutsträckning mindre än förut, att undvara de kunskaper och den erfarenhet, som finnas samlade i Första Kammaren. Det bör därför vara en uppgift för det konservativa partiet att få sådana ändringar införda i vår författning, att Första Kammarens röst kan göra sig hörd med tillräcklig styrka. Med andra ord man måste söka skaffa kammaren större auktoritet. Detta kan aldrig åstadkommas så väl, som om Första Kammaren vill taga det första steget till sin ombildning. Det må vara mig tillåtet, att i fråga härom endast göra ett par antydningar.

Det är alldeles klart, att landstingen icke längre kunna vara tillfredsställande valkorporationer, icke minst därför att aktiebolagens rösträtt spelar en ganska betydlig roll med hänsyn till landstingens sammansättning. I vårt land måste hvarje församling, som vill göra anspråk på att hafva någon auktoritet, vara framsprungen ur direkta val. Första Kammaren måste därför ombildas så, att den kommer att framgå ur direkta val, men på väljarne, deltagarne i dessa val bör man kunna ställa andra fordringar än på valmännen till Andra Kammaren. Jag föreställer mig, att en högre census och ungefär sådana bestämmelser för valrätt, hvilka nu gälla i afseende å äganderätt till eller arrende af jord, skulle vara lämpliga. Äfven från rent konservativ ståndpunkt vore det naturligt, om Första Kammaren skulle vara angelägen, att grunderna för dess formation ändrades. Det kan icke vara riktigt, att Första Kammarens sammansättning skall vara beroende på den kommunala rösträtten. Hvilket rösträttsförslag, som än må bli antaget, kommer säkerligen inom kort en långt gående utsträckning af den kommunala röströtten att äga rum. Men när denna utsträckning skall genomföras, lärer Första Kammaren ej kunna uppehålla en sådan reform genom ett kraf på sin egen ombildning dessförinnan.

Det är min tro, att det svenska folket har en stor framtid och att det har i sin egen hand att länka sina öden så, att det kommer att bestå och vara ett aktadt folk. En tysk, numera afliden historieskrifvare och statsrättslärare, hvilkens skrifter — hvilka åsikter man än må ha — väcka intresse genom ett kärnfullt innehåll, yttrar på ett ställe om Sverige: »das im guten Sinne aristokratische Schweden». Man säger, att det finnes något tillbakadraget i vår nationalkaraktär, hvilket ligger oss i vägen i den internationella täflingen. Men om vi å ena sidan sakna den själfkära framfusigheten, så hafva vi å andra sidan icke heller den småaktiga kälkborgerligheten. Jag menar, att i det afseendet kan svenska folket sägas vara en aristokratisk nation. Jag kan därför icke föreställa mig, att den utsträckning af allmänna rösträtten, som vi önska genomförd, och som otvifvelaktigt kommer att i det stora hela verka på samma sätt, vare sig vi bestämma oss för proportionella val eller majoritetsval, skall blifva till rikets skada. Den kommer tvärtom att verka till svenska statens styrka och till

svenska medborgares välfärd. Därför, herr talman, anhåller jag helt enkelt om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Herr Törnebladh: Det har blifvit sagdt, att det är nu på tiden, att Riksdagen och andra som det tillhör icke en längre tid uppehålla sig med behandling af *en* fråga, då det är så många viktiga uppgifter att lösa. Jag vill i det afseendet anmärka, att jag tror, att äfven den nuvarande Riksdagen och icke minst den nu sammanvarande ägnar sig med ifver och kraft åt att lösa viktiga uppgifter, och det med ett kraftigt initiativ från regeringens sida, som hvarken sparat tid och möda att lägga fram förslag. Då man emellertid säger, att vi nu skola få rösträttsfrågan löst för att ägna oss åt andra, så ligger däri ett tydligt erkännande, hvilket ock är rätt, att rösträttsfrågans lösning icke är ett *mål*, utan blott ett *medel*. Är det nu så, att det är ett medel till vinnande af högre mål, så är det ock nödvändigt, att medlets verkan rätt beräknas, och för att det medlet skall kunna verka rätt, fordras det bland annat frihet från uppslitande rösträttsstrider. Tror man sig verkligen vinna det genom antagandet af det nuvarande regeringsförslaget? Nej, redan nu antydes tämligen klart uti statsrådsprotokollet, att äfven med antagande af detta förslag det finnes sväfvande frågor, som komma under den närmaste framtiden att kräfva sin lösning på ett eller annat sätt. Jag må erinra först om frågan om kvinnans rösträtt och framför allt om hvad som står så tydligt angifvet i statsrådsprotokollet, nämligen den möjligen uppkommande, ja troligen uppkommande frågan, kan man säga, om bostadsbandets lossande. Vi få således alls icke föreställa oss, att det blir en stilla æra af frid och ro, under hvilken man kan utan hinder af rösträttsspörsmålet ägna sig åt andra frågor; och hvad det blifvande arbetet beträffar, så ligger det synnerlig vikt på att det arbetet kan ske på sådant sätt, att verkligen frågorna kunna lösas, jag vill icke säga i frid, det är ju alltid önskligt, men med anlitande af samverkande krafter. Det är icke så säkert, att man i det fallet har full visshet för att samverkan mellan kamrarna blir sådan, som den borde vara.

Det har också blifvit sagdt, och det är fullkomligt riktigt, att den politiska rösträtten skall utvidgas på ett effektivt sätt, men på samma gång måttfullt, så att inga våldsamma omkastningar kunna väntas. Om man med erkännande af detta vill söka åstadkomma val, som garantera en viss måttfullhet, kan jag icke förstå annat än att de proportionella valen böra lämna ganska goda garantier. Jag erinrar i det afseendet om hvad som yttrades af en frisinnad ledamot af Andra Kammaren vid 1905 års rösträttsdebatt, friherre Bonde, att en skillnad finnes mellan de proportionella valens verkningar i *utredande* och i *beslutande* församlingar. Påståendet om en sådan skillnad kan endast hafva sitt berättigande i det fallet, att utredningen får spela mindre roll, och skäl och be-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

vis få mindre inverkan, därigenom att frågan är redan på förhand afgjord. Vår riksförsamling har emellertid städse visat sig lyssna till sakrika utredningar, och jag hoppas, att den kommer att så göra.

Det har mot de proportionella valen anförts, att de skulle föranleda en splittring i grupper, som icke vore önsklig och icke gagnelig. Ja, det kan mycket väl hända, att något sådant inträffar, men det har också sagts från ett håll inom samma parti, att de proportionella valen hafva en viss kraft att uppmuntra ytterlighetstendenserna hos valmännen. Hvilken af dessa åsikter skall jag lyssna till? Jag är alldeles icke säker på hvilken som är den rätta. Antag att det är sant, att en splittring i grupper skulle uppkomma! Är det så synnerligen farligt? En sådan splittring i grupper kan, enligt hvad en framstående talare från det liberala hållet i Andra Kammaren i fjol yttrade, framkomma i länder, som icke hafva proportionella val, såsom i Frankrike, ett exempel som han just särskildt anförde. Om man nu hoppas, att de nya valmännen skola visa sig lämpliga och mogna att utöfva sin valrätt, så kan man väl också hoppas, att dessa valmän skola kunna lära sig en metod, som är något svårare än den nuvarande. Jag tror för min del, att det är en icke alldeles oriktig uppfattning och ej heller någon ungdomlig optimism att förutsätta, att valmännen skola så småningom och till och med ganska fort komma in i den proportionella valmetoden, allra helst när den är förenklad.

Och om man påstår, att det skall behöfvas en stark partiledning samt mycken uppoffring af tid och arbete för att kunna åstadkomma något med proportionella val, så svarar jag därpå, hvad en riksdagsman i Andra Kammaren, herr Beckman, har sagt: »jag hoppas, att allt flera, som hafva bestämda åsikter i verkligt nationella frågor, de må ligga åt höger eller vänster, skola bestämma sig för att med uppoffring af tid och arbete gifva sig ut och söka upplysa befolkningen». Det är riktigt, och det har skett; man vet, att redan nu med majoritetsvalen hafva personer gått från gård till gård för att upplysa och vägleda eller åtminstone leda.

Vidare har det blifvit nämndt, att valtekniken skulle vara synnerligen svår. Ja, det är möjligt. En motståndare till de proportionella valen, herr Widén, yttrade i fjol i Andra Kammaren, att han ansåge olägenheterna häraf vara öfverkomliga; och analogivis skulle man möjligen komma till den slutsatsen, att svårigheterna härutinnan skulle kunna öfvervinnas likaväl som de svårigheter, som funnits för att bilda enmansvalkretsar i städerna, utan att blottställa sig för godtycke. En mycket framstående talare på stockholmsbänken sade i fjol i afseende härpå, att han icke funnit något uppslag, som kunde vara något så när tillfredsställande för att få enmansvalkretsar i storstäderna; men ett sådant uppslag är verkligen gifvet i den kungl. propositionen och i statsrådsprotokollet.

Det är af samme man, som hade det anförda yttrandet i Andra Kammaren. Möjligen kan det också gå så med de valtekniska olägenheterna och svårigheterna i fråga om de proportionella valen, när de komma under en verkligt skicklig och intresserad mans behandling.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Hvad jag nu meddelat visar sålunda, att man framställt farhågor och betänkligheter på alla håll mot de proportionella valen, och jag undrar icke alls på det. Är man motståndare till dem, måste man söka framställa de farliga sidorna. Det är icke annat än rätt. Hafva emellertid icke majoritetsvalen också vissa svårigheter och olägenheter med sig? Hafva de icke särskildt den olägenheten med sig, att sammansättningen af Andra Kammaren därigenom kan blifva synnerligen ensidig, en ensidighet, som blifver så mycket värre i samma mån, som valmanskåren ökas och i samma mån som Andra Kammarens inflytande tilltager, hvilket visserligen icke är någon omöjlighet. Beträffande den tillkommande valmanskåren har jag visserligen en god förhoppning om att den så småningom skall under ansvarskänslans tryck komma att utbilda sig godt och väl; men jag kan alldeles icke glömma af hvad en framstående man, som visserligen icke hörde till de högkonservativa, yttrade vid förra representationsförslagets behandling, nämligen friherre De Geer. Han sade: »För den, som alldeles saknar både förmögenhet och inkomst, är det nämligen nästan omöjligt att förvärfva och bibehålla den bildning och det oberoende, som erfordras för politisk myndighet.» Det må nu vara en lång tid, som förflutit sedan dess, men *någon* sanning har detta yttrande äfven i nuvarande tid.

Det har ifrån vissa håll blifvit framhållet, att Första Kammaren skulle kunna uträtta åtskilligt genom att ansluta sig till den motion, som blifvit framburen af herr Montgomery. Det vore möjligt, att en sammanjämkning skulle kunna ske. Det skulle kunna vara en möjlighet, att Andra Kammaren skulle öfvergifva sin ståndpunkt i fråga om de gemensamma voteringarnas berättigande i skatteafseende; men om man också antager detta, hvilket är ganska osäkert, misstänker jag, att Första Kammarens ställning i framtiden icke blir stärkt därigenom, utan snarare försvagad, ty med de ständiga konflikter, som då icke kunna undvikas vid budgetens bestämmande, kommer ett allt större och större tryck att utöfvas på Första Kammaren, icke blott för att den skall gifva vika vid de särskilda stridigheterna vid budgeten, utan kanske mera för att den skall gifva vika och så småningom upphäfva de villkor, med hvilka man nu anser sig hafva garanterat Första Kammarens ställning. Jag tror då, att det är nästan bättre, att vi behålla den förmån, vi nu hafva i de gemensamma voteringarna. Det är nämligen ämnadt, att de skola vara till förmån för Första Kammaren. Det är yttryckligen sagdt, och jag ber att få erinra herrarne, att Första Kammaren många gånger segrat i de gemen-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

samma voteringarna. Jag vet icke, om det alltid varit till nytta, men den har gjort det, och med den varsamma tillämpning, som de gemensamma voteringarna fått i praxis, tror jag icke, att det är farligare att behålla dem, sådana de nu äro, än att införa det villkor, *om det kan fås*, som tenderar i och för sig själf till sin upplösning. Man kan också, om man tänker på de proportionella valen, föreställa sig, att full rättvisa skall skänkas åt olika partibildningar i landet utan förkrossande öfvervikt åt ett enda parti. På det sättet kan man hoppas få tillämpad den grundsats, som framställts icke af någon reaktionär mullvad, utan af den store frihetskämpen Stuart Mill. Han sade: »Det är en grundprincip i all styrelse, att det i hvarje konstitution måste finnas en motståndskraft mot den härskande makten och följaktligen uti en demokratisk konstitution en motståndskraft mot demokrati.»

På grund af hvad jag nu anfört och med instämmande i öfrigt i hufvudsak med hvad herr Hugo Tamm yttrat angående önskvärdheten, att i sammanhang med dubbelproportionalismen valgrunden till landstingsmännens utseende ändras, anhåller jag om bifall till det af herr Blomberg med flere framställda förslaget.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Nyström, Carl: Då jag i olikhet med föregående talare tillhört utskottets *majoritet*, skulle det ju tillkomma mig att strida för utskottets förslag. Detta är lönlöst, det inser äfven jag. Emellertid torde man hafva rättighet att säga, att de för reservationen anförda skälen icke äro grundlagsskäl — på den gamla hederliga grundvalen, att förändringar skola vara högst nödiga eller nyttiga — utan opportunitetsskäl, i det att man söker skaffa sig skydds- och anfallsvapen för kommande strider.

Dock må man väl säga, att situationen är besynnerlig. Det synes märkvärdigt med detta *erbjudande*, som är ett försvagande, med denna självförvållade rubbning af det, som så ofta prisats under namnen kontinuitet, stabilitet, soliditet m. m. inom Första Kammaren. Och dock sägas förslagsställarne vara konservativa män, d. v. s. män, som lära sätta värde på nämnda goda egenskaper.

Detta synes så mycket mera underligt, som Kungl. Maj:ts förslag lämnar Första Kammaren i fred och icke vidrör frågan om de nio åren; likaså utskottets majoritet; likaså den af herr Montgomery m. fl. väckta motionen; hvartill kommer, att i en motion från Andra Kammaren, som starkt inverkat på meningarna inom utskottet, motiveringen för utbytande af nio år mot sex är jämförelsevis matt.

Det synes då föga rådligt, att Första Kammaren själf inbjuder till ändringen. Härtill kommer, att vid flere föregående till-

fällen röster från Första Kammaren höjt sig för *förlängning* till fem år af medkammarens funktionstid och att de skäl, som därvid anförts, äro fullt användbara i fråga om valet mellan nio och sex år för Första Kammaren.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Det är ju troligt, att den stora rösträttsfrågan faller vid denna riksdag, men, om frågan faller, är det en sak, som står kvar, nämligen erbjudandet, och det har mer än en gång visat sig att sådana löften hafva gengångarnatur.

Liksom om vi icke haft tillräcklig erfarenhet om dylika öfverlefvande löften och erbjudanden, som ställas upp mot oss, kanske sedan förutsättningarna för dem fallit bort! Påföljden har varit skada och förödmjukelse.

För min del kan jag icke inse vare sig det rätta eller det kloka i ett dylikt handlingssätt, utan yrkar jag bifall till konstitutionsutskottets förslag oförändradt.

Herr Uppström: Då jag icke offentligen angifvit min ställning till denna fråga vare sig vid 1904 eller 1905 års riksdagar, anser jag mig icke böra undandraga mig att nu göra det.

Vid såväl 1904 som 1905 års riksdagar röstade jag för de då framlagda förslag om införande af proportionella val till Andra Kammaren, och jag gjorde det under den förutsättningen, bland annat, att om den valmetoden skulle utfalla till belåtenhet, så skulle man genom sakens egen natur blifva nödgad att införa enahanda valsätt till Första Kammaren. Men därför att konstitutionsutskottet nu har framlagt ett förslag, som på sätt och vis uppfyller den förutsättningen, följer däraf icke, att jag anser mig tvungen att acceptera detta förslag, och detta så mycket mindre, som jag har åtskilligt att anmärka såväl mot det slut, hvartill utskottet kommit, som äfven mot dess motivering, särskildt hvad angår dess nyfödda kärlek för proportionella val till Första Kammaren. Jag vill öfvervinna frestelsen att fördjupa mig i specialiteter härvidlag, så mycket mer som hvad som kan sägas och bör sägas i den frågan blifvit här förut sagdt i dag. Men hvad jag ber att få betona är, att skälet, hvarför jag icke nu vill följa utskottet, är egentligen det, att jag anser det alldeles fruktlöst och resultatlöst. Jag anser, att om jag det skulle göra, skulle jag i min mån bidraga till att frågan ej blir löst vid denna riksdag, och jag menar det vara en stor fara för landet att låta med denna lösning vidare anstå. Jag har därför underskrifvit en motion, som herrarne känna till och för hvars detaljer jag därför icke behöfver redogöra. Då jag skref under densamma, var min afsikt, att därigenom möjligen skulle beredas en anknytningspunkt till Andra Kammarens majoritet. När jag nu underskrifvit denna motion, som till sina hufvuddrag är grundad på Kungl. Maj:ts proposition, är det gifvet, att jag icke har så mycket att mot denna proposition erinra, och jag anser verkligen, att den är bättre

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

än det rykte eller vanrykte, som man varit angelägen att draga öfver densamma. Jag skall emellertid icke heller uppehålla kammaren med några redogörelser för mina skäl i det hänseendet, utan jag ber i stället få gifva till känna, att jag ansluter mig till deras mening, som yrka bifall till den af herr Montgomery framburna motionen.

Herr Rudebeck: Då jag tillkännager, att jag för min del icke kan ansluta mig till det af regeringen framlagda förslaget, skall jag be att få hänvisa till de skäl för en sådan mening, som äro åberopade och fullständigt utlagda af så många föregående talare, utan att upptaga tiden med att ånyo upprepa dessa skäl. När jag i stället ansluter mig till utskottets förslag eller rättare detsamma med den reservation därvid, som afgifvits af herr Blomberg med flere, och således till det proportionella valsystemet, medger jag villigt, att jag för min del icke är så varmt öfvertygad om detta valsystems alla fördelar som många andra. För min del skulle jag hellre velat se frågan löst på ett annat sätt, nämligen majoritetsval med därvid erforderliga garantier, men hvad jag härutinnan skulle vilja föreslå är icke nu möjligt att vinna.

Det förslag, som innefattas i den af herr Montgomery framburna motionen, är, såsom motionärerna själfva vidgå, icke annat än ett kompromissförslag, och sådant detta förslag skulle komma att se ut, sedan det genomgått kompromiss, blir det så likställdt med regeringens förslag, att det enligt mitt förmenande icke egentligen har några företräden framför detta, och kommer icke att innehålla några verkliga garantier.

Om jag hade den åsikten, att genom antagande af utskottets förslag med den åberopade reservationen skulle vållas uppskof med rösträttsfrågans lösning, skulle jag möjligen vara tveksam, om jag borde ansluta mig därtill, men så är icke min uppfattning. Jag kan för min del icke finna, att den snara lösning af frågan, som enhvar önskar, dock med bibehållande af det än viktigare önskemålet, att det måtte blifva en *god* lösning, äfventyras genom ett antagande af utskottets förslag med den reservation, som af herr Blomberg med flere afgifvits. Det är just för att medverka till en snar lösning af frågan, och den största möjliga enighets vinnande, som jag eftergifver den önskan jag från början hyst att på ett annat sätt lösa frågan. Ty jag är öfvertygad om att nu finnes icke någon annan väg, om man vill vinna målet *snart,* än att biträda antingen regeringens förslag eller utskottets förslag. Och i valet mellan dessa båda lämnar jag, som sagdt, utan den ringaste tvekan min röst åt konstitutionsutskottets med angifna reservationer. Jag förbiser icke konsekvenserna däraf, utan jag är beredd att taga dem, i annat fall hade jag icke anslutit mig till detsamma. Jag ber, herr talman, att få yrka bi-

fall till utskottets förslag med den af herr Blomberg med flera därvid fogade reservationen.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Herr Jonsson: Då jag för min del har instämt med herr Hugo Tamm i det yttrande, som af honom afgifvits, behöfver jag icke fördjupa mig i sakens många olika sidor, utan jag har begärt ordet allenast för att utveckla en viss sida af saken, som jag tror vara förtjänt att något närmare skärskådas. Hans excellens herr statsministern har vid ett annat tillfälle i denna kammare betonat, att därest man skulle införa ett proportionellt valsätt vid val af ledamöter i Första Kammaren, måste valsättet gå ned till urväljarne, därest man ville hoppas på medkammarens bifall till en sådan idé. Jag undrar, om någon af herrarne eller ens herr statsministern själf gjort sig ett begrepp om hvad det vill säga att i det fallet gå ned till urväljarne.

Man kan ju tänka sig, att det proportionella valsystemet skulle tillämpas så, att valen af ledamöter till Första Kammaren skedde direkt inom kommunerna på samma sätt som valen af ledamöter till Andra Kammaren, och att sedermera sammanräkningen af rösterna skulle verkställas exempelvis af Konungens befallningshafvande. Men huru tror man, att det skulle taga sig ut med det inskränkta antal af valbara kandidater, som tillika kunde finnas villiga att taga emot val till Första Kammaren? Hur skulle de kunna vara kända af valmanskåren i gemen eller hur skulle det bli möjligt för valmännen att ena sig om kandidater, af hvilka de kanske kände en eller annan, men af hvilka de flesta sannolikt vore för dem alldeles okända? Det har framhållits såsom en af svårigheterna vid proportionella val till Andra Kammaren inom större valkretsar, att valmännen icke kunna komma i vederbörlig rapport med kandidaterna. Hur skulle det då ställa sig med dessa valmän till Första Kammaren, som skulle få på sina valsedlar taga upp namn, af hvilka de kände kanske ingen eller endast ett ringa fåtal? Det är vidare alldeles gifvet, att ett sådant valsätt icke kunde komma i fråga vid val till Första Kammaren, med mindre än att grundlagen ändrades därhän, att äfven den som valdes till ledamot i Första Kammaren icke hade rätt att afsäga sig, med mindre han redan tjänstgjort en period. Därmed skulle man då också komma till den poäng, att man måste bevilja äfven Första Kammarens ledamöter arfvoden för att kunna tvinga dem att antaga mandatet. Men hvad står då kvar af Första Kammarens karaktär, och hvad skulle då meningen med en Första Kammare egentligen vara? Får man därjämte antaga, att den kommunala rösträttsskalan, mer eller mindre begränsad, skulle läggas till grund för valen bland urväljarne, hvilken procedur skulle icke detta komma att blifva för valmännen och för Konungens befallningshafvande, som skulle ha att draga ut resultatet af de tusentals valsedlarne och därvid måste taga hänsyn till röstsedlarnas valör på samma gång som till deras antal.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Det är gifvet, att detta skulle blifva ett så svårt och tidsödande arbete, att, om man sökte genomföra en dylik anordning, en storm af ovilja snart skulle blåsa upp och kasta hela systemet öfver ända. På samma gång blefve det naturligtvis en omöjlighet att ens något så när bevara valhemligheten, då ju röstetalen måste angifvas på kuverten eller sedlarna, och man med ledning däraf lätt kunde taga reda på hur rösterna fallit.

Man kan tänka sig äfven den anordningen, att inom kommunerna skulle utses särskilda valmän för att sedan sammanträda exempelvis inför Konungens befallningshafvande och där verkställa valet. Det sättet har ju något större möjlighet för sig, men låt oss tänka oss, hur äfven detta skulle taga sig ut i praktiken. Ser jag efter, hur stort antal elektorer för landskommunerna det är, som för närvarande välja landstingsmän inom tingslag eller härad, och hur många stadskommuner, som endast utse en landstingsman eller två, så finner man beträffande de städer, som deltaga i landstingen, att det är 19 kommuner, som utse hvardera blott två landstingsmän, och 30 som utse hvardera blott en; går jag åter till landtvalkretsarne och ser efter antalet elektorer för utseende af landstingsmän, så har jag där 1022 kommuner, som blott utse två elektorer hvar och 1069, som endast utse en. Det är gifvet, att om valen bland urväljarne skulle kunna ske proportionellt, bör antalet elektorer icke gärna vara mindre än tre. För att komma till det resultatet måste man tredubbla antalet elektorer efter kommunernas olika storlek och efter exempelvis samma grund, som gäller nu för utseende af elektorer till val af landstingsmän, det vill säga att i den mån folkmängden växer, ökas efter viss norm antalet. Om jag då ser efter, hur det exempelvis skulle ställa sig för Malmöhus län med antalet sådana valmän, skulle det för landskommunerna blifva icke mindre än 1092 valmän, som skulle sammanträda, och när naturligtvis äfven alla städer, som deltaga i landstingen, måste jämväl utse elektorer efter förhållandevis mindre folkmängdsnorm än för landet för att valet skall kunna ske på rätt sätt, kommer jag upp till en summa af 1,200 valmän, hvilka skulle sammanträda inför Konungens befallningshafvande. Hvilken tung apparat för ett dylikt val skulle icke detta blifva, och hvilka kostnader skulle den icke medföra? Det finnes också ett tredje sätt med delvis samma och delvis nya svårigheter att få saken arrangerad, men jag tror de båda nämnda exemplen redan vara tillräckliga för att visa, hur omöjligt det praktiskt taget måste vara att tillämpa den idén att gå ned till urväljarne med dessa proportionella val.

Jag ber att få yttra ännu några få ord. Att icke det proportionella valsättet har företräden framför majoritetsvalen lär väl knappast med framgång kunna bestridas af någon. Jag vågar därför påstå, att det valsättet ur flera synpunkter har en gifven öfverlägsenhet framför majoritetsvalen. Om jag nu anser, att detta får

vara ett i det hela erkändt faktum, så vill jag sedan vända mig till ett yttrande, som på sin tid fällts på annan plats, att det finnes både en seende och en blind konservatism. Är det riktigt, att den politiska sammanslutning, som seglar under liberal, frisinnad eller radikal flagga, besitter en större insikt och en större villighet för att inom samhället genomföra nyttiga reformer än hvad de konservativa eller moderata elementen kunna tillerkännas, då frågar jag i min ordning: Hvar finnes här den blinda eller den seende konservatismen? Är det sant, att de proportionella valen till Riksdagens båda kamrar måste ha företräde framför majoritetsvalen, att detta är en reform i jämförelse med det andra valsättet af afgörande betydelse, så undrar jag, om icke det för denna gång äro de så kallade konservativa och moderata, som äro reformens män, och om icke de så kallade liberala här äro att jämföra med de blinda konservativa. Månne det då skulle vara för mycket begärdt, om man till herr statsministern skulle våga framställa den önskan, att han som en reformernas man med sin ungdomliga kraft och spänstighet måtte ställa sig i spetsen för reformernas män och genom sin tyngd och sin pondus rycka Andra Kammarens blinda konservativa med sig. För min del tror jag, att om så kunde ske i dag eller i morgon, skulle detta i framtiden visa sig ha varit ett lyckligt grepp för fosterlandets framtida väl. Jag ber därför att få yrka bifall till den af herr Blomberg med flere afgifna reservationen.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Herr Liedberg: Då jag är en af dem, som undertecknat den s. k. Montgomeryska motionen, skall jag be att få yttra några ord.

Sveriges lagstiftande församling har i dag att söka lösa den fråga, som nu är så brännande för alla svenska hjärtan och som man förut under åtskilliga år sökt lösa, men misslyckats. Tyvärr synes det äfven i dag vara klena utsikter att få någon lösning till stånd, så framt icke majoriteten i Första Kammaren vill lämna vissa sina betänkligheter å sido. Vid de senaste riksdagarna åren 1904 och 1905 ha vi behandlat frågan på grundvalen af förslag om proportionella val till Andra Kammaren. Detta har misslyckats. Nu har konstitutionsutskottet framkommit med förslag om proportionella val till båda kamrarne, dock med en ofullständig utredning, något som ej är att undra på, då enligt min öfvertygelse utredningen i det hänseendet, om den skall göras fullständig, måste blifva ofantligt svår. Jag är fullt öfvertygad, att alla kammarens medlemmar äro ense därom, att frågan om rösträtt till Andra Kammaren blefve mest rättfärdigt löst genom ett antagande af den proportionella valmetoden. Men efter de nya valen till Andra Kammaren i höstas ha vi tydligen sett, att svenska folket icke är benäget att omfatta denna valmetod. Där har tvärtom skett en ganska stark förskjutning till förmån för majoritetsvalen.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Vid sådant förhållande anser jag, då jag önskar få frågan snart löst, ingen annan utväg finnas än att bygga på den kungliga propositionen. De, som undertecknat den s. k. Montgomeryska motionen, ha gjort det i syfte att därigenom möjligen åstadkomma en lösning af frågan på kompromissväg och, mina herrar, kan den frågan lösas i år, är jag säker, att detta skall väcka stor tillfredsställelse öfver hela landet. Det är icke blott de höga utan äfven de låga, icke blott de gamla utan äfven de unga, som i dag ha sina tankar fästa på Riksdagen och icke minst på Första Kammaren. Om Första Kammaren genom ett bifall till den Montgomeryska motionen lämnar medkammaren ett tillfälle till uppgörelse, är jag öfvertygad, att Andra Kammaren till fullo skulle värdera ett sådant tillmötesgående. Skulle åter frågan icke nu lösas, hvad blir då följden, mina herrar? Jo, att den strid, som pågått särskildt under de två sista åren, kommer att blåsa upp på nytt och värre än förut, och därvidlag kunna blåsa upp vindar, som icke alls blifva trefliga. Här har af vissa talare sagts, att det icke var någon idé att komma fram med denna motion. Den tjänade icke till något, ty Andra Kammaren vill icke kompromissa, och om den kompromissar, blir resultatet icke det afsedda, utan de stryka alltsammans. Ja, man kan nog säga så, men det är väl dock icke värdt att yttra sig därom, förrän saken är försökt.

Då jag för min del såsom representant i denna kammare önskar en snar lösning af frågan, och då jag som fosterlandsvän icke vill låta det ögonblick gå förbi, som erbjuder en möjlighet att få frågan löst redan i år, ber jag att få yrka bifall till den Montgomeryska motionen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed afslutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats:

1:o) att Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag skulle antagas att hvila för vidare grundlagsenlig behandling;

2:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas;

3:o) af herr *Blomberg*, att det grundlagsändringsförslag, som innefattades i den af honom m. fl. vid punkten 1 afgifna reservation, skulle antagas såsom hvilande för vidare grundlagsenlig behandling; samt

4:o) af herr *Montgomery*, att till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det grundlagsändringsförslag, som innefattades i den af honom m. fl. afgifna motion.

Härefter gjorde herr talmannen till en början propositioner, först därpå, att till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det i Kungl. Maj:ts förevarande proposition framlagda förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regerings-

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

formen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen, samt vidare därpå, att kammaren ville i enlighet med utskottets hemställan förklara, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunde af Riksdagen bifallas.

Herr talmannen ansåg den senare af honom framställda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antager det af Kungl. Maj:t i propositionen n:o 55 framlagda förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förklarar kammaren i enlighet med konstitutionsutskottets i utlåtandet n:o 7 gjorda hemställan, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kan af Riksdagen bifallas.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 18;

Nej — 126.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet hemställt i punkt 1 a), samt vidare därpå att utskottets i nämnda punkt framställda grundlagsändringsförslag skulle förkastas, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Sedermera framställde herr talmannen propositioner, först därpå att det grundlagsändringsförslag, som innefattades i den af herr Blomberg m. fl. vid punkten 1 af förevarande utlåtande afgifna reservation, skulle antagas att hvila för vidare grundlagsenlig behandling samt vidare på förkastande af ifrågavarande förslag; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antager det grundlagsändringsförslag, som innefattas i den af herr Blomberg med flera vid konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7, punkten 1, afgifna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 118;

Nej — 26.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först därpå att kammaren skulle till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det grundlagsändringsförslag, som innefattades i den af herr Montgomery m. fl. afgifna motion, samt vidare på förkastande af ifrågavarande förslag, och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antager det grundlagsändringsförslag, som innefattas i den af herr Montgomery m. fl. afgifna motion, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Ja — 32;

Nej — 111.

Vid sedermera gjorda propositioner bifölls hvad utskottet hemställt i punkten 3 a)—n), och förklarades utskottets hemställan i punkten 3:o) besvarad genom voteringen öfver herr Montgomerys m. fl. motion.

Punkten 3 q).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 1 b).

Herr Blomberg: Med anledning af det beslut, som kammaren fattat under punkten 1 a, hemställer jag, att kammaren måtte besluta, att momentet skall erhålla följande förändrade lydelse: »att Riksdagen, under förutsättning att det i herr Blombergs m. fl. reservation förordade förslag till grundlagsändringar blifver af Riksdagen antaget att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, ville uti skrifvelse till Kungl. Maj:t» etc.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll utskottets i förevarande moment gjorda hemställan med den ändring, att orden »utskottets förestående förslag», utbyttes mot orden »det i herr Blombergs med fleres reservation förordade förslag».

Punkten 2.

Herr Sjöholm: Utan att yttra mig om befogenheten och rättvisan af kvinnans politiska rösträtt, anser jag aflåtandet af en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i denna fråga vara för närvarande i hög grad olämpligt. Verkan af en sådan skrifvelse måste blifva olika allt efter det beslut, Riksdagen vid denna riksdag nu kommer att fatta i afseende å rösträttsfrågan. Antager nu Riksdagen allmän rösträtt för män, så är det gifvet, att en ny agitationsstrid genast uppstår, som förutom andra olägenheter kan förhindra det definitiva beslutet. Faller åter frågan, då är det gifvet, att Kungl. Maj:t måste med anledning af denna skrifvelse upptaga en ny utredning, och därigenom kommer frågan i sin helhet till oberäknelig skada att försvåras och fördröjas. Efter mitt förmenande bör allmän rösträtt för män först afgöras, innan

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

kvinnans politiska rösträtt på allvar upptages till behandling, och därför, herr talman, får jag yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr af Ekenstam: Att vid denna sena timma på något ingående sätt belysa de skäl, som verkat för mig, då jag antecknade mig såsom reservant i denna punkt, kan icke ifrågakomma. Jag vill blott i största korthet hänvisa till hvad man egentligen i denna fråga åsyftar. Det är nog icke endast hvad som här kallas rösträtt. Det är för visso något annat, som ligger inunder, och det är valrätten för kvinnan.

Om herrarne möjligen erinra sig, framförde herr Lindhagen i en motion i ämnet vid 1904 års riksdag åtskilliga skäl i koncentrerad form för kvinnans rösträtt. Dessa skäl gå föröfrigt i samma eller någon annan form oupphörligen igen i diskussionen. Jag tillåter mig därför anföra några bland dem. Det heter sålunda, att kvinnan bör erhålla denna medborgerliga befogenhet — nämligen rösträtten,

därför att kvinnan, som har lika stora intressen att tillvarataga i samhället som mannen, bör själf bäst förstå att där bevaka sin egen rätt och sitt eget bästa;

därför att samhället särskildt behöfver den insats af medkänsla, sparsamhet och praktiskt sinne, som kvinnan antagligen skulle göra gällande i lagstiftningen och i statshushållningen; samt

därför att sålunda med ett ord det är till gagn för kvinnan och till gagn för samhället.

Draga vi konsekvenserna af dessa skäl, borde det vara tydligt, att, skall öfverhufvud någon beviskraft ligga i dem, måste kvinnan blifva valbar, komma in i riksförsamlingen. Ty ingen kan väl inbilla sig att rätten att rösta på en manlig riksdagsmanskandidat skulle kunna åstadkomma allt det nyttiga för kvinnan och samhället som nyss ställdes i perspektiv.

Men är det verkligen så, att med denna kvinnans rösträtt innerst åsyftas att jämväl göra kvinnan valbar, då frågar jag: äro vi mogna för något sådant?

Äro vi det, då skola vi rösta bifall till denna punkt, eljest skola vi rösta nej. Jag kan icke förstå, att vi i detta fall kunna taga saken på annat sätt, ty rädas vi för konsekvenserna, böra vi ej inlåta oss på förutsättningarna — och är målet icke önskvärdt, då må det i sanning kallas dåraktigt att befordra de medel, som leda dit och ändock tro sig kunna undgå målet. — Och som jag icke vill målet, ber jag att få yrka bifall till den reservation, jag gjort.

Herr Sjöcrona: Det har redan under denna mycket långa öfverläggning ett par gånger blifvit yttradt, att utskottet inlagt stor förtjänst genom den omsorg och det arbete, utskottet nedlagt på detta betänkande. Jag vill till alla delar instämma uti det

yttrandet om utskottets betänkande, äfven delvis i fråga om hvad utskottet yttrat i nu föreliggande punkt. Hvad utskottet säger är verkligen så uttömmande och så väl affattadt, att jag vill hafva det in i dagens protokoll. Det är icke så långt. Det lyder:

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

»Uppenbart är, att det för samhället är af största vikt, att alla de medborgare, hvilka kunna förutsättas äga den mognad och självständighet samt därmed följande intresse för allmänna ärenden, som göra dem skickade att inverka på statens angelägenheter, jämväl blifva satta i tillfälle härtill genom erhållande af politisk rösträtt. En sund och ostörd samhällsutveckling betryggas säkrast genom att samtliga de krafter inom staten, hvilka därför äga nödiga betingelser, kallas att i sin mån medverka och göra sin insats i det offentliga lifvet. Att dylika förutsättningar kunna förefinnas hos många af vårt lands kvinnor, torde icke med fog kunna bestridas. Då man numera verkligen vill hos oss ansluta sig till den allmänna rösträttens princip, synes det utskottet, som om tiden skulle vara inne att taga under allvarligt öfvervägande, huruvida och i hvilken omfattning politisk rösträtt kan beredas jämväl kvinna, gift lika väl som ogift. Att från direkt politiskt inflytande utestänga henne kan näppeligen sägas vara väl förenligt med införande af en så vidsträckt valrätt för män, som nu ifrågasättes. Hon har nämligen lika stora intressen att tillvarataga i samhället som mannen och bör väl därför äfven sättas i tillfälle att genom deltagande i de politiska valen göra dem tillbörligen beaktade. Härtill kommer, att kvinnan på grund af de henne särskildt utmärkande egenskaper är ägnad att utöfva ett gagneligt inflytande i synnerhet på den sociala lagstiftningens område, såsom i fråga om fattigvård, sjukvård, undervisning och uppfostran.»

Detta är, mina herrar, så fullständigt och så väl sagdt, att jag icke behöfver lägga något därtill, men det måste då väcka min förvåning att utskottet, då utskottet förordat allmän rösträtt, icke har velat med detsamma tillerkänna kvinnan rösträtt, utan uteslutit halfva antalet af Sveriges medborgare, som uppnått 25 års ålder, från politisk rösträtt. Det hade mycket lätt kunnat ske genom att bara sätta in orden »man eller kvinna» i stället för ordet »man». Såsom skäl hvarför icke utskottet gjort detta, yttrar utskottet vidare:

»Då emellertid beslut om en så vidtgående reform, som beredande af politisk rösträtt för kvinnor skulle innebära, icke bör fattas utan en föregående allsidig utredning rörande alla de spörsmål, som härmed stå i sammanhang, och då denna fråga dessutom är af den omfattning och betydelse, att densamma bör finna sin lösning oberoende af den nu förestående rösträttreformen, har utskottet ansett sig endast böra hemställa om aflåtande af skrifvelse i ämnet till Kungl. Maj:t.»

Hvad det sista skälet angår, att frågan är af så stor omfattning, att den bör finna sin lösning oberoende af den nu föreslagna

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

rösträttsreformen, så tyder det mera på, att den borde lösas, äfven om icke rösträttsreformen för män löses. Det har väl icke utskottet menat, utan det är väl den s. k. allsidiga utredningen, som utskottet velat begära. Då skulle det emellertid vara önskvärdt att veta, hvad som skall utredas. Nog vet utskottet, att det finnes kvinnor, som fyllt 25 år, och utskottet har själf förklarat, att kvinnorna böra få vara med om samhällets angelägenheter. Det enda jag kan tänka mig, som skulle böra utredas, vore frågan om gift kvinnas rösträtt. Ser man emellertid på de villkor, som uppställas för att deltaga i val, finnes ibland dem enligt mitt förmenande intet villkor, som utesluter kvinnan. Det enda skulle vara det, som stadgas om förbud för den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd, att rösta, men enligt gällande lag står icke hustru under förmyndare, fastän mannen utöfvar målsmanskap för henne i rättegångar och dylikt. Skulle emellertid den åsikten göra sig gällande, att mannens målsmansrätt för henne är att anse såsom om han vore hennes förmyndare, så får väl en ändring vidtagas i giftermålsbalken, men icke är det något hinder för att gifva kvinnan rösträtt. Jag vill således för min del biträda utskottets hemställan i andra punkten och uttala den önskan och förhoppning, att redan nästa år eller senast året därefter denna utredning må vara verkställd, så att vi må före nästa valperiods inträde hafva ett grundlagsförslag om rösträtt för kvinnor hvilande.

Herr Säve: Frågan är så aktuell, att det synes icke vara lämpligt för Riksdagen att undanskjuta henne i öfverensstämmelse med hvad reservanterna inom utskottet tyckas önska. Hvad herr Sjöcrona nyss anförde, däri har han enligt mitt förmenande rätt, ty det förhåller sig nog så, att utskottets motivering går något längre än klämmen, men utskottet har för sin del icke ansett det vara taktiskt riktigt, att just nu, då frågan om en så betydlig utsträckning af mannens rösträtt står under debatt, därmed förena äfven denna fråga, ty den förra är för tillfället den viktigaste. Utskottet har dock ansett, att kvinnofrågan nu bör ställas på dagordningen så, att den efter föregående allsidig utredning också skall få sin behandling men oberoende af den förestående rösträttsreformen. Hvad själfva saken beträffar, yttrade jag därom åtskilligt förlidet år, men ber att få säga några ord äfven i dag.

Det är alldeles gifvet, att om man accepterar, som vi nyss gjort, principen af allmän rösträtt, man icke i längden skall kunna vägra att tillämpa denna princip äfven på kvinnan. Men man vill icke erkänna riktigheten af en sats, som Aristoteles redan för mer än 2,000 år sedan försökte inplanta hos sina landsmän, nämligen att kvinnorna utgöra hälften af mänskligheten. Rösträtten kan dock icke blifva allmän, så länge den kvinnliga hälften af medborgarne saknar rösträtt. Denna anmärkning gäller naturligtvis båda kategorierna af allmänna rösträttens vänner. Den gäller

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

proportionalisterna ej mindre än vännerna af majoritetsval i enmansvalkretsar. Hvad proportionalisterna vilja, det är ju att betrygga minoritetens rätt, men denna rätt kan väl så mycket mindre sägas vara tryggad, om kvinnan uteslutes från rösträtt, som icke ens hälftens rätt är tryggad. Hvad vännerna af majoritetsvalen angår, så är det klart, att då det är de, som hos oss i första rummet börjat anordna denna rörelse för allmän rösträtt, så böra de i första rummet känna sig förpliktade att utsträcka rösträtten till kvinnan. Nu blir deras program, sådant det för närvarande är uppställdt, en ren orimlighet. Af svenska medborgare, som uppnått åldern för rösträtt, utgöra kvinnorna hälften. Låt oss alltså säga 50 procent. Af de 50 procent män, som finnas, kunna, valtekniskt sedt, 26 procent besegra de återstående 24 procent, d. v. s. i själfva verket göra deras röster betydelselösa. Det blir alltså samfälldt af svenska medborgare 26 procent, som behärska 74 procent. Det kallar man allmän rösträtt, och den fordrar man i rättvisans och samlingens namn! För en kvinna, med själfkänsla, bildning och intresse för de stora samhällsfrågorna måste det kännas rent af upprörande, att hon i fråga om politisk myndighet sammanställes med de kategorier af manliga medborgare, som i Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af § 15 i riksdagsordningen frånkännas rösträtt, nämligen de, som stå under förmynderskap eller äro i konkurstillstånd, de som häfta för understöd, tilldeladt af fattigvårdssamhälle, de som icke erlagt dem påförda utskylder till stat och kommun, och de som sakna god frejd. Ligger icke i detta för ett känsligt sinne en förödmjukelse af svåraste slag, och denna förödmjukelse kunna vi riksdagsmän med kallt blod bereda våra närmaste, våra mödrar, hustrur, systrar och döttrar!

De diskvalifikationer från gamla tider, som stått hindrande i vägen för kvinnans politiska fullmyndighet, existera till största delen ej längre. De tider äro nämligen för länge sedan förbi, då en kvinna betraktades blott såsom en mannens eller släktets tjänarinna. Hon är numera mannens sociala jämlike. Systern ärfver lika med brodern. Hon är myndig vid samma ålder som han. Hon är sin egen giftoman. Universiteten hafva för kvinnorna öppnat sina portar. De kunna bekransas med den akademiska lagern. De kunna blifva läkare. De kunna bekläda lärarebefattningar och en hel del andra beställningar i det allmännas tjänst. De kunna sköta landtegendomar. De kunna hafva stora affärsrörelser. Härtill kommer också, att de hafva kommunal rösträtt och kunna sitta i skolråd och fattigvårdsstyrelse, men rätt att lägga sin röst i valurnan vid val af dem, som i Riksdagen skola bevaka nationens intressen, en rätt, som man är färdig att gifva den okunnigaste och obetydligaste man, den rätten vill man förneka kvinnan. I sedligt afseende står kvinnan högre än mannen. I naturlig intelligens är hon hans jämlike, och om hon är honom underlägsen i fysisk styrka, så synes det vara ett skäl, hvarför hon bör ha rätt

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

att deltaga i valet af dem, som skola stifta lagarne till skydd för de svagares rätt.

Jag skall icke besvära kammaren med att upprepa hvad jag förlidet år yttrade till bemötande af de skäl, som vanligen anföras mot kvinnans rösträtt. Det vill jag blott säga, att de väsentligaste af dessa framhöllos redan för ett halft århundrade sedan, då det var fråga om lika arfsrätt för man och kvinna. De hafva framhållits alltjämt sedan. Så när det var fråga om kvinnans myndighetsålder, så när det var fråga om hennes giftorätt och för öfrigt hvarje gång det varit fråga om att borttaga någon af dessa skrankor, som skilja könen åt i privaträttsligt afseende. De skälen äro numera så förtunnade, att de icke längre förmå göra något större intryck.

Den sanna kvinnligheten har ej lidit något däraf, att man börjat skipa rättvisa åt kvinnan. Familjelifvet har icke tagit skada af, att ogifta döttrar inom medelklassen lämnats tillfälle att lindra sina föräldrars ekonomiska bekymmer och trygga sin egen framtid genom att sätta sig i stånd att försörja sig själfva. Samhället i sin helhet skall förvisso ej lida däraf, att kvinnan genom besittningen af politisk rösträtt får sitt intresse mera än förr fäst vid stora sociala samhällsfrågor. Vår tid behöfver framför allt män med fosterlandskärlek och medborgarsinne, men hurudana männen skola bli, det beror i de flesta fall på de intryck, de fått i hemmet under goss- och ynglingaåren. »Skall icke en moder», så har en af kvinnosakens målsmän frågat, »kunna bättre inverka på sonen, om hon kan tala med honom om medborgerliga rättigheter och skyldigheter, ej såsom en omyndig varelse, som af honom kan afspisas med ett nedlåtande: »sådant förstå ej fruntimmer», utan som en medborgare, som både äger och utöfvar full medborgarrätt». Vårt lands framtid är oviss, men mindre oviss blir den i den mån den rätta medborgarandan hinner genomtränga vårt folk. Men den måste genomtränga kvinnorna ej mindre än männen. Det lilla Sparta var oöfvervinneligt den tid, då dess mödrar kunde säga till sina söner, då de klagade öfver, att svärden, de fått, voro för korta, att det hjälptes genom att gå fienden närmare inpå lifvet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Nyström, Carl: För min del omfattar jag lifligt tanken på en utsträckning af rösträtten till kvinnan (den gifta såväl som den ogifta). Redan vid föregående tillfällen, då denna fråga varit på tal, syntes mig de då anförda skälen för kvinnans rösträtt hafva tillräcklig beviskraft; än mera är detta förhållandet nu, då rösträtten för män skall i hög grad utsträckas, nya skaror af män skola släppas fram till valurnorna och kvinnan fortfarande står utestängd. Kvinnan skall då naturligtvis finna mångfaldigt ökade anledningar till jämförelser, mångfaldigt ökadt det antal män, som skola synas henne såsom väljare undermåliga i jämförelse med af

henne kända kvinnor, som godt hålla måttet. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Häri instämde herr *Björck*.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Efter det lyriska anförande, som vi nyss hört, bjuder det litet emot att stiga upp och tala ren prosa. Emellertid skall jag söka att i mina ord inlägga åtminstone sundt förnuft. Jag skall till utgångspunkt taga utskottets högst märkvärdiga tillstyrkan, som själf är ett exempel på kvinnlig logik. Här säges det, att »en sund och ostörd samhällsutveckling betryggas säkrast genom att samtliga de krafter inom staten, hvilka därför äga nödiga betingelser, kallas att i sin mån medverka.» Sedan står det vidare:

»Att dylika förutsättningar kunna förefinnas hos *många* af vårt lands kvinnor, torde icke med fog kunna bestridas»; alltså: emedan *många* kunna utöfva rösträtten, skola *alla* få rösträtt. Finnes det en smula verklig logik i detta, så har jag icke begrepp om hvad logik är. Men det är just kvinnlig logik, att på detta sätt generalisera undantagen; det är styrkan i kvinnornas diskussion och sätt att resonera. Undantaget blir för dem regel alldeles som för deras förespråkare i utskottet.

Emellertid är det icke allenast hvad jag nu anfört, som kommit mig att anse kvinnan ännu icke vara kallad att deltaga i afgörandet af statens angelägenheter. Det är oriktigt, då det sagts, att den allmänna rösträttens princip fordrar rösträtt för kvinnorna. Den allmänna rösträtten är icke annat än rösträtt för männen. Det är icke därför att de äro medborgare som männen skola ha utsträckt rösträtt, utan det är därför att de äro män, och frågan om kvinnoras rösträtt hänger icke alls ihop därmed. Männen ha nämligen sina gamla företräden framför kvinnorna, hvilka böra komma till synes i deras politiska ställning i samhället. Det är en osanning, mot hvilken historien protesterar från första bladet till det sista, att könen äro lika och därför skola ha lika rättigheter. Allt stort i världen har utförts af män och får jag begagna en paradox, så vill jag säga, att ingen stor man varit kvinna. Detta är ett tillräckligt bevis för att männen, tagna som enhet, dock ha något framför kvinnorna. Därmed vare icke förnekadt, att undantagsvis kvinnor kunna vara mycket mera lämpade för deltagande i det politiska lifvet än många män, men som regel är det icke sant. Det är ett postulat, som fordrar bevis, men som icke kan bevisas, utan tvärtom tala alla bevis i motsatt riktning. — Man har som argument för att utsträcka rösträtten till kvinnorna anfört bland annat, att de skulle komma att skydda och värna de konservativa intressena i samhället. Hur vet man det? Tvärtom, om man får draga någon slutsats af kvinnans naturell, är det väl den, att hon kommer att kasta sig på ytterligheterna. Det följer

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

af hennes impulsiva natur, att hon älskar ytterligheter. Ni veta, mina herrar, att det var kvinnor, som buro fram veden till kättarebålen. Kvinnan går alltid längst i fanatism; och af henne hoppas ni dock konservatism, det strider mot all erfarenhet.

För min del kan jag icke anse, att några skäl äro framlagda för att ens begära en utredning rörande kvinnans rösträtt. Än värre är det, då herr Sjöcrona säger, att den saken är så klar, att någon utredning icke behöfves. Om herr Sjöcrona läst herr Hörnsténs motion, skulle han möjligen ha kunnat rubbas i denna sin föreställning, ty motionären har där stött på flera svårigheter, då han skulle bestämma, hvilka kvinnor skulle få rösträtt. Nog behöfves det utredning för den, som anser, att kvinnan bör ha politisk rösträtt, men för den, som anser detta icke vara önskvärdt, är naturligtvis en sådan utredning öfverflödig. Skulle man mot detta förslag framhålla något rent politiskt motiv utöfver hvad jag nämnt, så passar därtill det af herr Säve åberopade yttrandet af Aristoteles, att kvinnorna utgöra hälften af mänskligheten. Ja, numera äro de mycket mer än hälften. Hvad är följden däraf? Jo, att om vi gifva rösträtt äfven åt kvinnorna, så blifva vi gamla väljare så fullkomligt dränkta af alla dessa nya element, att vi icke ens skola kunna räcka upp ett finger öfver vattnet. — Jag vet visserligen, att detta förslag om rösträtt för kvinnorna vunnit synnerlig anklang på många håll, men för min del anser jag det vara af den natur, att Första Kammaren ej bör befatta sig därmed, utan yrkar jag afslag.

Herr Östberg: Äfven jag har instämt i den reservation, hvari yrkats afslag å det ifrågasatta skrifvelseförslaget, men jag vill gifva tillkänna, att jag icke kan instämma i den motivering för afslaget, som lämnats af den siste talaren. Jag anser för min del, att en konsekvens af den allmänna rösträtten för män är, att äfven kvinnorna skola i sin tid få allmän rösträtt. Men hvarför jag tagit afstånd från skrifvelseförslaget är därför, att jag anser det närvarande ögonblicket icke vara lämpligt för framförande af on dylik tanke. Det är icke skäl att nu komma med en begäran om utredning i den frågan, då man icke bör på något sätt fördröja eller försvåra det slutliga afgörandet af den stora frågan om utsträckt rösträtt för männen. Däremot är jag icke principiell motståndare till tanken på rösträtt för kvinnan, tvärtom.

Herr von Möller: Jag kan mycket väl förstå, att man kan ha sina tvifvel om lämpligheten af rösträtt för kvinnan och mot att få den frågan inblandad i den rösträttsröra, i hvilken vi redan befinna oss. Men jag kan icke förstå, att man anser tillständigt att, på sätt som här af en föregående talare gjorts på detta rum, fara ut mot hälften af Sveriges innebyggare, ty så många äro väl kvinnorna minst. Den talare, jag åsyftar, nämnde, att

det vore kvinnans fel att generalisera. Må vara, men det finnes andra, som också begå det felet. Där finnes ett gammalt ordspråk, som säger: Säg mig, med hvilka du umgås och jag skall säga dig, hvem du är. Jag skulle vilja modifiera det ordspråket något och säga: Säg mig, med hvilka du har umgåtts, eftersom din erfarenhet har blifvit sådan den tycks vara. Jag vågar påstå, mina herrar, att vi alla mer eller mindre taga intryck af de personer, med hvilka vi umgås, och därpå bygga vår erfarenhet. Och jag vädjar till Eder, mina herrar, till hvar och en, som haft en mor, en syster, en maka eller en dotter, på hvilken han sätter värde, om han icke skulle känna sig upprörd öfver att höra hela det kvinnliga släktet förhånas på ett sådant sätt. Det är sorgligt att höra dylikt. Jag tror emellertid, att den talarens ord komma att döma sig själfva och att kommenteras på ett sätt, som hvarken blir angenämt eller rekommenderande för talaren.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Jag skulle gärna utveckla de skäl, som för mig äro alldeles afgörande. Men jag vill endast åberopa, att, då här begagnats så vackra fraser om den allmänna rösträtten som att den är en *allmänt mänsklig rätt*, hvad är det då för logik i att icke gifva kvinnorna den, så vida man icke vill påstå, att *kvinnan icke är människa*. Tertium non datur.

Af hänsyn till att kammaren redan suttit samlad så lång tid i detta kvafva rum vill jag icke fortsätta längre, fast ämnet ligger mig varmt om hjärtat. Jag ber blott att få instämma i hvad af herr Säve yttrats och tvingas naturligtvis att yrka bifall till utskottets formulering, ehuru jag för egen del skulle varit mera böjd att förorda den af två ledamöter i Andra Kammaren afgifna reservationen.

Rop hördes nu på proposition.

Herr Lithander: Då tiden är så långt framskriden och vi hållit på ända sedan klockan 11 med viktiga frågor, kan det icke falla mig in att upptaga kammarens tid mer än en eller annan minut, synnerligast som herrar Sjöcrona och Säve redan fullkomligt på ett utmärkt sätt häfdat riktigheten af de i ämnet afgifna motionerna. Men jag kan icke underlåta att inlägga en gensaga mot det gyckel, som en föregående talare tillät sig. Frågan är alldeles för allvarlig för att behandlas på detta sätt.

Det gäller här icke annat än en skrifvelse till Kungl. Maj:t och detta har blifvit af utskottet tillstyrkt. Man begär en utredning, och detta torde i en så viktig fråga som den, huruvida den allmänna rösträtten skall utsträckas äfven till kvinnan, vara fullt befogadt. Icke så, att man skulle hysa så stora tvifvel om rättmätigheten i ett dylikt kraf, som af vissa talare framhållits. Tvärtom torde det numera vara en ganska allmänt gängse åsikt, att det ligger ingen sanning i ordet allmän rösträtt, så länge mer

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

än hälften af landets innebyggare skulle sakna den. Men frågan kräfver för sina detaljer utredning, och det måste väl anses vara ett mycket anspråkslöst och mycket berättigadt anspråk att påkalla en dylik utredning. Tanken på rösträtt för kvinnor är häfdad af stora män, skriftställare och tänkare, och det är fåfängt att längre söka bagatellisera den saken. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Blomberg: Jag skall tillåta mig att med ett par erinringar förorda utskottets hemställan. Den ena erinringen är den, att utskottet alldeles uttryckligt betonat, att det icke ställt den här ifrågasatta utredningen i sammanhang med det förslag till förändring af rösträtten, som utskottet framlagt, utan att tvärtom denna utredning bör äga rum oberoende af den stora reform, som utskottet förordat. Men å andra sidan vill jag ock erinra, att utskottet ansett som en naturlig sak, att, då man vill föreslå en rösträttsutvidgning, så omfattande som den här förordade, och när man erfarit att under sträfvandena härför allt tydligare och kraftigare bevis gifvits därom, att äfven kvinnan numera ifrigt önskar rösträtt, och att hon så att säga rustar sig för att utöfva densamma, har det synts naturligt, att äfven frågan om kvinnas valrätt måste tagas under öfvervägande och blifva föremål för allsidig utredning. Det är därför utskottet ansett sig böra förorda en skrifvelse till Kungl. Maj:t af det innehåll, som i betänkandet angifves, och hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Ropen på proposition förnyades.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Äfven jag skall tillåta mig att i likhet med herr von Möller göra en förändring i ett gammalt ordspråk och säga: Att höra och inte förstå är det icke mycket bevändt med. Detta tyckes emellertid vara herr von Möllers specialitet. Ibland läser han och förstår inte eller läser hvad som icke finnes. I dag hör han, men tycks inte förstå eller höra hvad som verkligen sagts. Det ligger icke någon förolämpning mot kvinnan i hvad jag yttrade. Jag konstaterade endast historiska fakta, som icke ändras af herr von Möllers lamentationer. Jag hämtade mina argument icke från det privata lifvets erfarenheter, utan från historiens stora bok. Herr von Möller har icke vederlagt mig och kan icke vederlägga mig; — men att stiga upp och prata och komma med påståenden utan bevis, det är han specialist på.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig finna den

förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Om utsträckning af den politiska rösträtten m. m. (Forts.)

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 2 af sitt utlåtande n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 69.

Nej — 60.

Punkten 3 p) och r).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets memorial:

n:o 21, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 18, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge;

n:o 22, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af punkten 1:o) i bevillningsutskottets betänkande n:o 16, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande förordning angående stämpelafgiften, dels ock i ämnet väckta motioner;

n:o 23, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkterna 2:o) och 3:o) af bevillningsutskottets betänkande n:o 19, angående en inkomstskatt för år 1907 m. m.; och

n:o 24, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 20, i anledning af väckt motion om, bland annat, rätt till afdrag för utskylder vid taxering till bevillning af inkomst af kapital och arbete.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att till ett annat sammanträde uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan;

hvarjämte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att bevillningsutskottets memorial n:is 21—24 skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 5,30 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM, 1906.